

I: Introduktion.

For Fattig-Folk i Norden, En Asaph han er vorden.¹

A: Baggrunden for valget af *Brorsons salmer i brug.*

Jeg deltog i foråret 1995 i den kirkehistoriske øvelse "*Sangen i kirkens tjeneste*"² ved J. Kjærgaard, hvilket skærpede min interesse for salmernes betydning i det kirkelige liv, og dermed deres betydning for det kirkehistoriske forløb. I forbindelse med Brorson-året 1994 var min interesse for Brorsons salmer desuden blevet styrket, og jeg ville derfor gerne, ud fra en kirkehistorisk indgangsvinkel, undersøge brugen af Brorsons salmer.

B: Salmen og den åndelige sang.

Idet Brorson både har skrevet traditionelle salmer og åndelige sange, er det her nok på sin plads at klargøre, hvori salmen adskiller sig fra den åndelige sang, selvom grænsen er flydende. Salmen er den mest objektive formidler af den kristne tro, som sætter Guds gerning i centrum, hvorimod den åndelige sang mere subjektivt beskriver den enkeltes oplevelse af livet som kristen. Den historiske baggrund for disse er, at man ved reformationen havde et stort behov for at tilvejebringe objektive og liturgiske bekendelsessalmer på modersmålet til afløsning af de latinske messeled, mens man senere også følte behov for de mere subjektive åndelige sange til personligt brug.³ Fremover vil jeg dog ikke skelne skarpt mellem disse to typer af poetiske tekster i Brorsons digtning, og jeg vil således benævne dem alle som Brorson-salmer.

C: Sangens betydning som formidler.

I det store værk *Vækkelsernes Frembrud i Danmark* belyses salmens og den åndelige sangs betydning for vækkelsernes frembrud kun ganske lidt. Det bliver mest til konstaterende bemærkninger om, at der var salmebogsstrid hist og her, nogle spredte bemærkninger om, at man sang Kingos og Brorsons salmer, samt enkelte henvisninger til konkrete salmer som blev sunget.

Jeg mener, at det er vigtigt, at betone sangens iboende styrke. Sangen er fællesskabsformidlende og fællesskabsstærkende. Den aktiverer, løfter stemningen, involverer hele personen og virker stærkt som budskabsformidler, hvilket bl.a. har kunnet iagttages indenfor den kommercielle musiks regi med de store koncerter. I kristelig regi kan disse egenskaber også iagttages, for hvor prædikener er envejskommunikation giver sangen mulighed for en langt større medvirken af de tilstedeværende. I sangen gives

¹ Dette mini-digt, som antyder, at Brorson-sangen har haft en væsentlig betydning i Norden, stod under Brorson-portrættet i flere oplag af *Brorsons Salmebog*. Bl.a. i Holm-udgavens 7. oplag fra 1862, samt i Halling-udgavens oplag fra 1865, 1867 og 1874, hvor hyldest-digtet endda er trykt med en særlig fin skrifttype. Reference til udgaverne af *Brorsons Salmebog*: **bilag 6a**.

"Asaph" refererer til en korleder på Kong David's tid, som digtede salmer og er nævnt som sådan ved GT's salme 50, samt 73-83.

² Øvelsen søgte på baggrund af en gennemgang af salmer og salmebøger fra reformationen til nutiden at indkredse, hvilken rolle sangen har spillet i gudstjenesten i Danmark.

³ Ref: Arndal'1943, s. 44f.

den enkelte mulighed for at udtrykke sig i gudsforholdet på en stærkere måde end ved rent verbale udtryk, for ved musikkens understøttelse af sangteksten involveres den enkelte med mere end blot forstanden, hvilket ses særligt tydeligt indenfor gospelgenren.

Salmen og den åndelige sang har, udover den fællesskabsstyrkende karakter ved afsyngelse, også som religiøs poetisk tekst en mediativ værdi, fordi den enkelte kan benytte dem henholdsvis til opbyggelse og til at få sat ord på tanker og følelser.

Melodien og det poetiske sprog giver således teksterne stor værdi som budskabsformidler af kristen tro og liv, og sangen er uundværlig i det kristne fællesskab.

D: Kortfattet forskningsoversigt.

1: Generelt.

Som vi siden skal se er der mange, som efter 1820 forholder sig til Brorson og fra 1830 ses der mange oplag af Brorsons to store samlinger *Troens Rare Klenodie* (TrK) og *Svane-Sang* (SvS), både samlede og delte, men det er først i 1867 ved P. A. Arlaud, at den første studie-udgave med disse to samlinger udkommer.

A. D. Jørgensen udgav i 1887 den lille videnskabelig biografi *Hans Adolph Brorson*, som i 200-året for Brorsons fødsel i 1894 fulgtes af J. Hansens mere folkelige, samt meget omfattende biografi *Hans Adolf Brorson og hans Brødre*, der indeholder flere gode virkningshistoriske iagttagelser.

Men det er Brorsons slægtning dr. teol. L. J. Koch,⁴ som hidtil har givet det vægtigste bidrag til Brorson-forskningen. Han fik udgivet flg. Brorson-litteratur: i 1918 *Hans Adolf Brorson og hans Salmer*, i 1931 *Salmedigteren Brorson* (1932: 2.opl.), i 1936 *Brorson-Studier*, i 1951-56 tre-bindsværket *Hans Adolph Brorson. Samlede Skrifter*, som 1960 blev fulgt op af *Hans Adolph Brorson. Visitats-beretninger og breve*.

Om den danske Brorsonforskning iøvrigt indtil 1989, vil jeg henvise til dr. fil. S. Arndals disputats fra 1989 "*Den store hvide flok vi see ...*" *H. A. Brorson og tysk pietistisk vækkelsessang*.⁵ Arndal har med denne disputats været med til at styrke den øgede interesse for Brorson, og i anledning af 300-året for hans fødsel stod Arndal i 1994 bag udgivelserne af *H. A. Brorsons liv og salmedigtning* og *H. A. Brorson. Udvalgte salmer og digte*.

Samme år blev der endvidere udgivet et væld af artikler bl.a. i *Brorson. En bog i 300 året for salmedigterens fødsel*, samt i *Hymnologiske Meddelelser* (HyM).

⁴ Koch (1875-ef.1966), der virkede som præst, blev dr. teol. i slutningen af 1920'erne indenfor NT.

Iflg. L. J. Koch's slægtsbiografi *Under Præstegårdens Tag*, var Koch tipoldebarn af H. A. Brorsons nevø og ven Johan P. Brorson (1726-91), der var søn af Hans Adolph's ældste bror Nicolai. Johans datter Barbara Agnetha blev gift med Michael Koch (1759-1821), og sammen fik de sønnen Gabriel Koch (1792-1865), hvis søn C. F. Koch (1827-95) var L. J. Koch's far. Johan, Michael og Gabriel afløste 1754-1865 hinanden som præster i Døstrup 25 km syd for Ribe, og Johan havde der en nær kontakt til H. A. Brorson, som 1755 viede ham med Anne E. Wedel (ældste datter af den forrige præst Søren Wedel, som sammen med sin bror Peder, samt Enevold Ewald bragte den pietistiske vækkelse til Danmark. Disse brødre var desuden H. A. Brorsons nære venner). H. A. Brorson forærede dem ved den lejlighed "*et smukt indbundet Eksemplar af Troens rare Klenodie, som endnu findes i Familien*" og som af Gabriel (L. J. Koch's farfar) "*blev bevaret som en Helligdom*" (ref: Koch: *Under Præstegårdens Tag*. Kbh. 1949 (2. udg.), s. 13f. og s. 25.) Koch må således have følt en stærk slægtsmæssig tilknytning til H. A. Brorson, hvilket jeg ikke har konstateret, at han har gjort opmærksom på i sin Brorson-litteratur.

NB: L. J. Koch's bror Carl Koch ydede med udgivelsen *Hans Adolf Brorson* (Kbh. u.å. (1920)) også et godt bidrag til Brorson-forskningen. C. Koch har bl.a. et par interessante kapitler om henholdsvis S. Kierkegaards og Grundtvigs forhold til Brorsons salmer.

⁵ Ang. forskningsoversigten: Arndal'1989, s. 9-27.

2: Melodi-traditioner til Brorson-salmer.

a: Melodier på pietismens tid.

A. Arnholz⁶ foretog i midten af dette århundrede et stort arbejde i forsøget på, at finde frem til de originale melodier til teksterne i såvel TrK som SvS, hvilket resulterede i de to meget omfattende og grundige artikler *Brorsons Svanesang*⁷ og *Brorsons Vers- og Sangkunst*,⁸ samt i bogen *Brorsons Sangkunst*, der udkom i 1965.

Siden er arbejdet blevet fulgt op af H. Glahn,⁹ der især har interesseret sig for den halvdel af de ca. 130 melodier til TrK-salmer, som bygger på ren pietistisk tradition.¹⁰

Disse er naturligt nok især knyttet til Brorsons oversættelser og i Glahn's udgivelse i forbindelse med Brorson-året 1994 *Melodier til salmer af Hans Adolph Brorson*, som indeholder en større samling af melodierne fra den pietistiske tradition, er der blandt samlingens 42 melodier da også kun 2, som er knyttet til originale Brorson-salmer. Denne samling af melodier har Glahn ladet ledsage af en historisk indledning om datidens melodistof, samt et grundigt efterskrift om melodierne til TrK.

Det bør her endvidere nævnes, at den internationalt kendte guitarist og sanger Ingolf Olsen¹¹ indenfor de seneste 15 år har stået bag mindst fire musikudgivelser med udvalgte Brorson-salmer på melodier, der ligger så tæt som muligt op ad de originale melodier.¹² Og i tråd med datidens tradition benytter han lut- og guitar-akkompagnement.

b: Senere melodier fra folkemunde:

Et meget vigtigt område til belysning af Brorson-sangens virkningshistorie som fænomen, er de mange melodier, som Brorsons salmer har affødt, især blandt almunen. Der er flere, som har beskæftiget sig med indsamling af disse melodier. Allerede i 1800-tallet havde O. A. Lindeman og sønnen M. L. Lindeman¹³ indsamlet mange folkemelodier til Brorson-tekster og sammen med musikhistorikeren C. Elling har de alene i Norge indsamlet over 300.¹⁴ Kort efter århundredskiftet indsamlede M. K. Sand i Danmark en lang række melodier fra folkemunde, hvoraf han tog 155 med i sin samling på 230 melodier til 168 Brorson-salmer, som blev udgivet i 1911. I slutningen af 1950'erne blev opgaven taget op påny, da K. Clausen¹⁵ begyndte sin indsamling blandt Harboøre-folk. Clausen udgav i 1961 hæftet *Folkelig Brorson-sang. 20 folkemelodier til Troens rare Klenodie og Svane-Sang*, hvor han også kort belyste fænomenet den folkelige Brorson-sang. I 1965 skrev han efterskriftet *Den folkelige Brorson-sang* i en ny-udgivelse af *Svane-Sang*, og havde i 1960'erne desuden en del radioudsendelser i DR, hvor han gav prøver på de indsamlede melodier. Clausen

⁶ Arnholz (1901-73) var 1949-70 professor i foredragslære og metrik ved Københavns Universitet.

⁷ Dansk Kirkesangs Aarsskrift 1943, s. 44-74.

⁸ BSS III, s. 483-531. NB: Bagerst i BSS III findes der desuden et 12-siders musikbilag v/ Arnholz.

⁹ Glahn (f. 1919) blev organist 1941, mag. art. 1945, dr. phil. 1955, lektor ved Københavns Universitet 1957 og professor samme sted 1967.

¹⁰ Glahn'1994, s. 104.

¹¹ Ingolf Olsen (f. 1943) blev i 1972 docent i guitar ved Det kgl. danske Musikkonservatorium.

¹² Jvf. **bilag 11**.

¹³ M. L. Lindeman, der var komponist, havde allerede i 1864 selv komponeret melodier til samtlige SvS-tekster. (ref: Arnholz'1943, s. 54).

¹⁴ Tveit: *Brorsonsangen i Norge* i HyM 1994, s. 306.

NB: Elling udgav i 1927 afhandlingen: *Vore religiøse folketoner*. (ref: Arnholz'1943, s. 54).

¹⁵ Karl Clausen (1904-72), der er kendt som komponist, korleder og sanghistoriker, blev i 1962 lektor på Musikvidenskabeligt Institut ved Aarhus Universitet.

forsatte med at indsamle melodier til Brorson-tekster på spolebånd,¹⁶ men nåede ikke inden sin død i 1972 at komme med en udgivelse om disse. Dette arbejde er nu blevet taget op af Mogens Helmer-Petersen, fra hvem der ventes en afhandling i 1996.

E: Opgavens udarbejdelse.

1: Forståelsen af opgaveformuleringen.

Begrebet "Brorson-sang" skal forstås både fænomenologisk og materielt. **Den fænomenologiske forståelse** gælder den stærke tradition for netop at synge Brorsons salmer. Clausens arbejde med den folkelige Brorson-sang hører hjemme her. **Den materielle forståelse** gælder derimod salme-teksternes reelle tilstedeværelse i sang- og salmebøger.

Opgaven er præciseret således, at det især er den materielle forståelse af *Brorson-sang*, der skal behandles. Og da dennes *virkningshistorie* nødvendigvis må omfatte samtlige Brorson-salmer og deres udbredelse i en lang række sang- og salmebøger må der, p.g.a. specialets fysiske begrænsning, ved ordet **brug** især forstås omfanget og karakteren af sang- og salmebøgernes udvalg af Brorson-salmer. Specialet skal således ikke redegøre for redigeringen af samtlige Brorson-salmer i de mange sang- og salmebøger, men derimod fokusere på generelle tendenser.

2: Redegørelse for den videre håndtering af opgaven.

Med dette speciale skal jeg således ikke give en grundig indføring i og vurdering af H. A. Brorsons livsforløb og teologi, men især redegøre for hans salmers udbredelseshistorie. Dette vil jeg hovedsageligt gøre ved at anføre hvilket Brorson-udvalg, der er foretaget i de enkelte sang- og salmebøger, og herunder belyse karakteren af dette udvalg både i forhold til afsnittene i TrK og i forhold til tendenser i redaktionen heraf.

Da et givet udvalg dog ikke siger meget om baggrunden for samlingens udgivelse, udbredelse og indflydelse, vil jeg samtidig anføre div. oplysninger om de enkelte sang- og salmebøger, samt deres udgivere for at kunne præcisere den enkelte samling og dermed de udvalgte Brorson-salmers udbredelse og indflydelse. Derudover vil jeg anføre div. litterære og musikalske Brorson-udgivelser, samt anføre konkrete eks. der kan være med til at belyse Brorson-sangens reelle kirkehistoriske betydning.

Specialet vil udforme sig således, at der efter en kortere indføring i Brorsons salmedigtning, vil blive givet en kronologisk redegørelse for Brorson-sangens virkningshistorie i Danmark, hvorefter der følger et lignende, men mindre omfangsrigt, afsnit om virkningshistorien i Norge. Derefter følger et afsnit, hvor jeg bl.a. mere overordnet vil sammenfatte brugen af salmerne i henholdsvis TrK og SvS, samt perspektivere den nutidige og fremtidige brug af Brorsons salmer, hvortil jeg bl.a. vil benytte en ganske omfattende nyere undersøgelse af det gudstjenestelige salmevalg.

II: Brorsons salmedigtning og dens udbredelse indtil 1764.

¹⁶ Disse findes bl.a. på Sanghistorisk Arkiv, under Musikvidenskabeligt Institut ved Aarhus Universitet, som fra 1962 blev opbygget under Clausens ledelse i forbindelse med hans arbejde omkring indsamling og registrering af folkemelodier. Arkivet indeholder en mængde feltoptagelser af Brorson-sang, samt nogle af Clausens mange radioudsendelser om den folkelige Brorson-sang. Derudover rummer arkivet en ganske stor samling af salmebøger, hvilket jeg har haft glæde af at kunne benytte.

A: Brorson som salmedigter.

1: Brorson - en musikalsk digter.

Brorson havde store musikalske evner, hvilket uden tvivl har været medvirkende til at give hans digtning dens poetiske kvalitet, og dette har affødt en interesse for Brorsons digtning langt udenfor hans åndsfællers rækker. Der er således blevet udgivet flere litterære udvalg af hans digtning ved folk, som teologisk stod Brorson ganske fjernt.¹ Desuden roser Georg Brandes hans digtekunst ved bl.a. at fremhæve, at Brorsons versbehandling er overordentlig overlegen Holbergs, og "*efter datidens forhold rent virtuost*".² Arnholz mener dog ikke, at denne ganske pæne udtalelse, samt Koch's: "*en sprogets mester som faa eller ingen i hin tidsalder*", understreger Brorsons evner stærkt nok, og han hævder, at "*Brorsons poetiske teknik i videste forstand maa betegnes som enestaaende i vor literatur, et af alle tiders højdepunkter i vor lyrik*".³ Dette følges op af Ingolf Olsen: "*Brorson er måske vores mest musikalsk-sansende digter overhovedet. Hans sprog ånder af rytme og melodisk frasering. En sproglig-musikalsk indforståethed som, når det lykkes allerbedst, ikke til dato er overgået.*"⁴

2: Hvornår skrev Brorson sine salmer?

Brorson tog tilløb til sin poetiske karriere længe inden, han i 1732 udgav sin første samling,⁵ men der findes ikke klare vidnesbyrd om, hvornår han begyndte sin salmedigtning, eller hvornår han digtede de enkelte salmer, hvilket har affødt en del teorier. Koch antog i sin store Brorson-biografi, at det var Schraders salmearbejde med *Tøndersalmebogen*, der udkom 1731, som for alvor inspirerede Brorson til at digte salmer,⁶ og Brorson oversatte da også kun få,⁷ som ikke findes i *Tøndersalmebogen*. Det er dog givet at han lavede en del udkast, såvel af de oversatte som de originale salmer, forud for sine egne udgivelser. Der findes nemlig flere håndskrevne salmesamlinger i Rigsarkivet,⁸ som dateres tidligere end TrK og indeholder Brorson-salmer der afviger fra de trykte versioner ved bl.a. i nogle tilfælde at have flere vers end TrK. Der er her én, som især påkalder sig opmærksomhed.⁹ Denne samling, der af Koch har fået betegnelsen K, og som tilsyneladende kan tidsfæstes til senest 1735,¹⁰ indeholder nemlig blandt sine 20 Brorson-salmer 7, som ikke kendes i trykte versioner før 1739.¹¹ Men selv om det således skulle være klart, at nogle af Brorsons salmer har eksisteret flere år forud for de officielle tryk, er det meget svært at fastsætte et

¹ Ang. litterære udgivelser af Brorson-udvalg: **Bilag 6b**.

Af udgivere, som stod Brorson fjernt, kan nævnes forfatteren og kritikeren Otto Gelsted (1888-1968).

² Brandes (1901) iflg. Malling VI, s. 106.

³ Arnholz'1943, s. 73. NB: "maa" er omstillet i citatet, og "literatur" følger citatets stavemåde.

⁴ Citatet er fra side 5 i teksthæftet til Olsens CD fra 1994: *Hvorledes skal møde og favne dig min skat?*

⁵ **1716**: Et bindebrev på latinske vers til sin bror Nicolai, som han skulle have digtet sammen med Broder. (Koch'1932, s. 31); **1717**: Et lykønskingsdigt til vennen Niels Vedel (BSS III, s. 205f); **1718**: Et ligvers ved den yngste af Wedel-brødrenes død (Koch'1932, s. 41f; jvf. Otzen 1950, s. 5); **1721**: Et mindedigtil ved svigerinden Anna Christina's begravelse (BSS III, s. 207f.).

⁶ Koch'1932, s. 62.

⁷ BSS 155, 204 og 210.

⁸ BSS III, s. 396ff, hvor Koch angiver 5 samlinger.

⁹ Det var blevet fundet af rigsarkivar A. D. Jørgensen forud for dennes Brorson-biografi fra 1887, men kunne siden ikke findes under det af Jørgensen anførte gemmested. Samlingen blev siden genfundet af P. Otzen, som i anledning deraf i 1950 udgav *Nogle hidtil utrykte vers af Brorson*. (BSS III, s. 396 og 403).

¹⁰ N. Brorson betegnes som præst i Bedsted, og han blev forflyttet derfra i 1735.

¹¹ BSS-nr. 144-147, 245, 256f. NB: Det er fra den her anførte version af BSS 245, at vi idag har titlen til DDS 491: *Som lilliens hjerte*.

tidspunkt for, hvornår Brorson digtede sine salmer, samt at få klarlagt, om han har digtet en del af salmerne allerede i Randerup-tiden.

3: Brorsons hensigt med sin salmedigtning.

Den systematiserede måde hvorpå tønderhæfterne, som omtales senere, er ordnet indikerer at Brorson allerede havde en kirkesalmebog i tankerne. Orluf mener, at Brorson sigtede på en kirkesalmebog, som under de brogede forhold i hertugdømmet kunne have været benyttet uden autorisation, og det at TrK "kun" blev til en privat salmebog skyldes, at den først udkom efter, at Brorson var flyttet til kongeriget.¹² Brorson har dog allerede inden sin flytning fra Tønder også haft tankerne rettet mod at få nogle af sine salmer optaget i en officiel kirkesalmebog.¹³

B: Brorsons salmesamlinger.

1: Tønderhæfterne.

a: Julehæftet.

I 1732 udgav Brorson det første af de 12 kendte hæfter, som Brorson fik trykt i Tønder: *Nogle Jule-Psalmer ... i Hast sammenskrevne Af H. A. B.* Dette hæfte, der indeholder 10 salmer,¹⁴ hvoraf de 9 er originale, har fået en selvstændig tradition og er i vort århundrede udkommet separat adskillige gange.¹⁵

b: De følgende hæfter.

I de følgende år frem til 1735 udkom der yderligere mindst 11 hæfter, med 180 salmer af Brorson,¹⁶ hvor hvert enkelt hæftes salmer generelt holder sig indenfor et enkelt TrK-afsnit! Hæfterne var således allerede fra begyndelsen systematiserede, hvilket kunne antyde, at de var tænkt som en art prøvehæfter til en kommende salmebog, der efter samtidens pietistiske skik knyttede sig til forskellige temaer ud fra Troen.

Flere af hæfterne findes kun i et enkelt eksemplar,¹⁷ hvilket har affødt spørgsmålet, om der også har eksisteret hæfter med de resterende salmer, som i 1739 kom med i TrK. Hertil vil jeg blot anføre, at der også er noget som taler imod eksistensen af sådanne hæfter. Ved en gennemgang af Brorson-salmerne i Pontoppidans salmebog (P) fra 1740 har jeg nemlig ikke kunnet finde Brorson-salmer, som ikke var med i disse Tønder-hæfter, hvoraf **alle** 12 endvidere har bidraget til P's salmer!¹⁸

2: Troens rare Klenodie.

¹² Mallings VI, s. 112.

¹³ BSS III, s. 399n: Over en af sangene i et af de, af Otzen, fremdragne hæfter er der skrevet: "*Diese Gesänge hat Hr P. Brodersen übersetzt und sendet sie zur Probe und Beurtheilung der übrigen*", og Koch konkluderer, at der må være tale om et bidrag til en påtænkt ny salmebog.

¹⁴ BSS nr. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 18, 19 og 53.

¹⁵ I faksimile: 1909, 1932 i 2 udgaver, samt 1982. I ny-opsætning: 1918. Jvf. **bilag 6b**.

¹⁶ BSS-nr. 1-4, 12-16, 20-22, 27-42, 45-52, 54-65, 71-128, 150-223.

Om indholdet af de enkelte hæfter: BSS I, s. IX-XI; jvf. Mallings VI, s. 112f.

¹⁷ Hele 5 af de 12 kendte hæfter findes kun i et eksemplar (ref: BSS I, s. VIII). Det er i et samlebånd med alle 12 hæfter, som L. C. Hagen, iflg. Mallings VI, s. 111, skænkede til Universitetsbiblioteket i 1848. Hæfterne var også kendt af Holm i 1838, hvor han bemærker, at Hagen p.t. har dem til låns. (ref: Holm'1838 - på sidste side under "Anmærkninger og Rettelser.")

¹⁸ Jvf. bilag 1b, som er sorteret efter BSS-numre, hvor det meget tydeligt ses, at Pontoppidan helt mangler salmer fra 3., 6. og 7. afsnit i TrK (BSS-nr. 129-149; 224-57), som de eventuelle manglende hæfter bl.a. skulle repræsentere. (Jvf. Mallings VI, s. 113). NB: Ud over de 55 anførte BSS-salmer, har TrK yderligere 12 salmer som ikke var med i ovennævnte hæfter: BSS-nr. 17, 23-26, 43-44 og 66-70. (Alle fra 1. afsnit i TrK).

Brorson samlede alle sine 190 salmer fra Tønder-hæfterne og udgav dem 1739 sammen med 67 andre af sine egne i *Troens Rare Klenodie*, som opbygningsmæssigt fulgte de gængse pietistiske samlinger. Dette er anskueliggjort i følgende skema, som jeg har anført for at give et fornemmelse af struktur og indhold i TrK, hvilket jeg senere vil benytte til at belyse karakteren af de enkelte salmebøgers udvalg af Brorson-salmer.

Alm. pietistisk opdeling.	TrK-afsnit	BSS -nr.	Underafsnit / hovedindhold	BSS -nr.	Bemærkninger - evt. særligt kendte salmer fra DDS (BSS-nr i parentes)
<i>Trosfesterne</i> - der knytter sig til kirkeåret.	<i>Troens Fryde-Fest</i>	1-70	Advents- og julesalmer	1-13	I denne søde juletid (6), Den yndigste rose (10) og Her kommer (11).
			Øvrige salmer til kirkeåret	14-70	Her ser jeg da et lam (30) - (om passion) Kom regn af det høje (63) - (om pinse)
<i>Troslæren</i> - dogmatisk afsnit	<i>Troens Grund</i>	71-128	Guds væsen og virke	71-103	Op al den ting, som Gud har gjort (77) Gud skal alting mage (82)
			Omvendelse og retfærdiggørelse	104-128	Guds igenfødte (107) Hvo vil mig anklage (127)
	<i>Troens Midler</i>	129-149	Guds Ord, bøn og sakramenter	129-149	Guds riges evangelium (131) Så går nu sjælens højtid an (149)
<i>Troslivet</i>	<i>Troens Frugt</i>	150-191	I relationen til Gud	150-184	Hvo vil med til Himmerige (164) Et er nøddigt, dette ene (168)
			I relationen til medmennesket	185-191	Skal kærlighed sin prøve stå (186)
	<i>Troens Kamp og Seyer</i>	192-223	Strid, anfægtelser og årvågenhed. Vækst	192-223	Et meget centralt pietistisk afsnit! "Det koster" - salmerne (201, 202 og 221) Stå fast, min sjæl, stå fast (220)
	<i>Troens Herlighed</i>	224-245	Nær tilknytning til Jesus, og ophøjethed i kraft deraf.	224-245	Afsnittets sprogbrug er meget intimt. Som lilliens hjerte (variant af BSS 245)
	<i>Troens Ende</i>	246-257	Død, opstandelse, dom, evigt liv eller evig fordømmelse.	246-257	Alle vegne hvor jeg vanker (247) I jomfruer, I kloge (252)

Da Brorson i 1742 udsender den næste udgave af TrK har han forøget den med 15 af sin egne salmer, samt enkelte andre.¹⁹ De 15 nye kan indplaceres i TrK's 7 afsnit på flg. måde: Troens Fryde-Fest: BSS 258-263; Troens Grund (1. del): BSS 264, samt 266-269; Troens Frugt: BSS 265 og Troens Ende: BSS 272-274.

I 3. udgave af TrK, som nok udkom 1747, var samlingen blevet forøget med BSS 270 og 271. Den første hører hjemme sammen med 266-269, hvorimod 271 er helt sin egen, idet den er foranlediget af en voldsom kvæggpest som fra 1745 hærgede Danmark, og allerede tidligt det første år havde affødt tvungen kirkebøn i anledning deraf.²⁰

I Brorsons levetid kom der siden 3 ikke-forøgede udgaver af TrK. Den tidligste er fra 1752 og den seneste er fra 1760. Desuden findes der en, som sandsynligvis er fra 1757. Arndal ser TrK som Brorsons omplantning af den tyske vækkelsessang til dansk,²¹ og 190 af dens 274 Brorson-salmer er da også oversatte efter tyske forlæg.

De 274 salmer, har med deres 2893 vers, et snit på 10,6 vers pr. salme, hvilket svarede til datidens brug, men ligger en del højere end vor tids ønske.

3: Svane-Sang.²²

¹⁹ TrK-1739 havde 2 salmer af T. H. og 3 af N. Brorson. Disse stod da sammen med Brorsons egne, men er nu sammen med 3 nye af N. Brorson og 1 af B. Brorson samlet i et tillæg efter Brorsons egne salmer.

²⁰ BSS II, 390ff.

²¹ Arndal'1989, s. 331.

Denne samling, som blev udgivet posthumt af sønnen Broder i 1765, har en helt anden karakter end TrK. For det første er der her tale om åndelige sange med en mere subjektiv vinkel, der primært er tænkt til personlig brug, og dernæst er melodi-baggrunden meget forskellig, idet der i SvS for en stor dels vedkommende er tale om kunstfærdige italienske arier. For det tredje er antallet af strofer meget mindre i SvS, som kun indeholder 208 strofer, hvilket giver mindre end 3 i snit pr. salme, og endelig for det fjerde er det kun ved to af samlingens 70 digte, at Brorson har benyttet et forlæg.²³

Udgivelsen havde ikke en umiddelbart synlig opdeling, men den pietistiske opdeling, der blev benyttet ved TrK er også benyttet her, hvilket illustreres af flg. skema:

Alm. pietistisk opdeling.	SvS-afsnit ²⁴	BSS-nr.	Hovedindhold	Bemærkninger - evt. kendte eller karakteristiske salmer (Følger SvS-titlerne).
<i>Trosfesterne</i> - (kirkeåret)	Troens fest	284-302	Påske	I Dag skal alting siunge (299) Jeg ser dig, søde Lam, at staae (302)
<i>Troslæren</i> - dogmatisk afsnit	Troens midler	303-304	Sakramenterne. - især dåben.	O hvilket Himmel Vand (303) Ak Fader! lad dit Ord og Ånd (304)
<i>Troslivet</i>	Troens herlighed	305-318	Den nære relation til Gud/Jesus og deraf flg. ophøjethed	JEsus mig alting er (313) Hvad est du dog skøn (314) Guds Søn har gjort mig frie (317)
	Troens kamp, sejr og ende.	319-352 (353)	Kamp (bl.a. bibelhistoriske billeder), længsel og dom.	Korset vil jeg aldrig svige (319) Goliath drag fra Gath (323) Her vil ties (327) Den store hvide Flok (352)

C: Brorson-udvalget i Pontoppidans salmebog.

Pontoppidan fik i 1736 opgaven at tilvejebringe en ny salmebog. Kingos salmebog øgede på dette tidspunkt stadigt sin udbredelse og det var derfor Pontoppidans plan at optage alle salmer fra denne salmebog. Pontoppidan ville dog ikke kun lave et tillæg til Kingos salmebog, der var opbygget efter kirkeåret, men udarbejde en salmebog efter samtidens pietistiske skik, der fulgte "*De Saliggjørende Sandheders Orden*."²⁵ Pontoppidan havde allerede sin samling klar i slutningen af 1737, men den udkom først i 1740.²⁶ P kom til at indeholde 550 salmer, samt et lille tillæg med salmer, som tilsyneladende var blevet glemt i første omgang. Blandt de 259 nye salmer er de 92 af Brorson. Som nævnt ovenfor er **alle** de 12 kendte *Tønder-hæfter* repræsenteret i P og kun Brorson-salmer fra disse er optaget deri, og Pontoppidan må netop have foretaget sit Brorson-udvalg blandt salmerne i disse hæfter, for det ville være besynderligt, hvis Pontoppidan ikke havde valgt nogle af de salmer, der omhandler troens midler, hvis han havde kendt til dem.²⁷ Det er derfor også lidet sandsynligt, at Brorson og Pontoppidan har været i personlig forbindelse med hinanden angående salmeudvalget, idet Brorson vel så havde gjort opmærksom på eksistensen af de nævnte salmer fra

²² Ang. begrebet svanesang. Iflg. div. opslagsbøger: *Efter gammel overtro skulle svanen synge utroligt smukt umiddelbart inden sin død, og udtrykket bruges som betegnelse på en digters sidste værk*. Men var dette begreb kendt 1765 af sønnen Broder, eller skabte han det?

²³ Brix mener, at udgiveren har opfattet BSS 305 som original, og kun medtaget den anden oversatte salme BSS 353 for at udfylde papiret, hvilket han bl.a. bygger på at salmen netop er anbragt sidst. (Brix'1933, s. 295)

²⁴ Forskningen har generelt været enig om afsnittet BSS 284-302. **Ang. BSS 303-352: Brix** delte (1933) resten efter 326 og kaldte 2. afsnit en "pulterkiste". **Koch** søgte (1956), i tråd med **Holm** (1830), at videreføre TrK-inddelingen, og delte efter 304, 318 og 330. **Malling** følger (1971) Koch (jvf. Malling VI, s. 115). **Arndal** ser (1989) BSS 303-304 som en katekismusdel og BSS 305-352 som en kasuistisk del, der behandler forskellige aspekter i troslivet. Det sidste afsnit opdeler Arndal endvidere efter henholdsvis 318 og 326. (ref: Arndal'1989, s. 347)

²⁵ Citat fra registret i P. Jvf. Malling VIII, s. 254. NB: Salmerne i P er således inddelt efter troslivet. Jvf. TrK.

²⁶ Malling VIII, s. 252.

²⁷ Som anført ovenfor var BSS 144-147 med i en håndskreven samling som dateres til før 1735.

Troens Midler. På ét punkt er *Tønderhæfterne* dog ikke dækkende for Pontoppidans Brorson-udvalg. Han har nemlig medtaget BBS nr. 6 vers 7, som ikke var med i *Julehæftet* fra 1732. Pontoppidan må dog have opdaget verset inden han kan have set det i TrK. P's henholdsvis TrK's version af verset synes nemlig at stamme fra et fælles forlæg, som de har redigeret på hver sin måde.²⁸ Det store udvalg, som Pontoppidan har taget fra *Tønderhæfterne*, er ganske jævnt repræsenteret, selvom salmerne fra *Troens Kamp og Seyer* har en relativ mindre andel.²⁹ Endeligt må det bemærkes, at Pontoppidan nok redigerer en anelse i salmerne, men han har ikke fjernet et eneste vers!

Pontoppidans salmebog blev straks indført på kongens slotte. Dette smittede af til de andre slotte, men salmebogen blev ikke indført ved lov, og i alle kirker nord for Kongeåen skulle man have Kingos salmebog, så P fik aldrig en bred udbredelse i disse kirker. Syd for Kongeåen var lovgivningen en anden og fra omkring 1770, er det hovedsageligt P, som benyttedes i de nordslesvigske kirker. Den formåede også bedre end Kingos salmebog at bane sig vej mod syd og dermed at værne danskheden. P blev dog i kongeriget købt til privat brug og enkelte steder også i kirkerne. Desuden fik de 259 nye salmer en selvstændig tradition, idet de fra 1742 udkom som et separat tillæg til Kingos salmebog. Dette tillæg, som ikke var bekosteligt at anskaffe, udkom i ganske mange oplag,³⁰ og vandt således en ganske rig udbredelse.

D: Udbredelsen af Brorsons salmer indtil 1764.

Udbredelsen indtil 1739 har givetvis været ganske begrænset, selvom Brorson havde fået trykt de mange *Tønder-hæfter*, og der som nævnt kendes håndskrevne samlinger, samt henvises til pirattrykte samlinger af Brorson-salmer inden 1739.³¹ Men fra 1740 er det gået betydeligt hurtigere med udbredelsen. Pontoppidan havde jo optaget mange i sin salmebog, men det var kun salmerne og ikke Brorson der blev kendt herigennem, idet Pontoppidan ikke havde angivet forfatterne til de enkelte salmer. Desuden kom der som anført også mange oplag af TrK, hvilket vidner om at salmerne har været efterspurgt. At Brorson fra 1741 var biskop har vel også været befordrende for udbredelsen af hans salmer.

Fortalen til SvS vidner også om, at TrK i 1765 har vundet vid udbredelse. Her skriver sønnen: "*som det noksom er bekiendt, med hvor stor Begiærlighed og Opbyggelse hans for mange Aar [siden] udkomne, og siden ofte oplagte Psalmer ere og bliver søgte, og brugte af mange i vort Danske og Norske Zion*".³²

²⁸ BBS I, s. 31. Jvf. Koch: *Brorson-Studier* 1936, s. 63ff.

²⁹ Jvf. **bilag 14**. Angående det konkrete Brorson-udvalg skal der henvises til **bilag 1**.

³⁰ Mallings VIII, s. 259f.

³¹ På foden af håndskrift K's indholdsfortegnelse er det anført, at der i "*Flensburg*" er trykt nogle af Brorsons salmer uden hans viden.

³² 2. side i fortalen til Svane-Sang 1765. NB: Den skarpe parentes har jeg sat.

III: Brorsons-salmernes udbredelse i Danmark 1765-1995.

A: Brorsons salmer 1765-1819.

1: Udgivelser af TrK og SvS, og brugen af disse.

Svane-Sang, der jo blev udgivet posthumt i 1765, satte sig kun ganske få spor i denne periode,¹ hvor den ikke opnåede flere oplag. Dens udgivelse var dog blevet nævnt i en lille anmeldelse i feb. 1766, men denne roste ikke just samlingen.²

Derimod var der stadig rimelig interesse for TrK, og Mummets forlag skal således have udgivet den i 1767, hvorefter F. C. Pelts forlag udgav den i 1773 og tilsyneladende igen i 1796.³ Men udover at TrK således er blevet genoptrykt er der også vidnesbyrd om at den fandtes rundt om, men nok især i Jylland, hvorfra man oftest kan finde TrK nævnt. F. Elle Jensen har således foretaget en undersøgelse af skifteprotokoller fra 40 jyske godser i perioden 1765-85, hvor han fandt 220 bøger med kristeligt indhold, som hovedsageligt bestod af bibeldele og postiller. De bedst repræsenterede salmesamlinger var Kingos *Aandeligt Sjungekor* med 6 eksemplarer, Bruuns *Sjungende tidsfordriv* med 5 og Brorsons *Troens rare Klenodie* med 4.⁴ Af disse 3 samlinger er TrK langt den mest omfangsrige, og den eneste der kan betegnes som salmebog. Det er endvidere bemærkelsesværdigt, at Kingos *salmebog* ikke figurerer på listen, hvor alle som er registreret i mindst tre eksemplarer er anført.

TrK er endvidere blevet benyttet i herrnhutiske kredse,⁵ samt blandt de stærke jyder.⁶

2: Guldbergs salmebog (Gb'1778).

Det var biskop L. Harboe (1709-1783) og den meget indflydelsesrige O. H. Guldberg (1731-1808), der var Stats- og Kabinetssekretær, som 1778 stod bag *Psalme-Bog eller En Samling af gamle og nye Psalmer*, som hovedsageligt går under betegnelsen *Guldbergs salmebog*. Den bringer, af Brorsons salmer, kun et udvalg af P's Brorson-salmer, hvilket kunne tyde på, at Guldberg og Harboe ikke har undersøgt TrK m.h.p. at optage nye salmer derfra. Dette kan måske skyldes at de ikke har kendt TrK, for Pontoppidan angav nemlig ikke salmernes forfattere, og de kaldtes derfor Pontoppidans salmer,⁷ hvorved man i kirkekredse ikke blev gjort opmærksom på, at Brorson var salmedigter, og dermed heller ikke blev motiveret til at søge efter Brorsons salmesamlinger, samt søge i dem.

I Gb's udvalg af P's Brorson-salmer er der kun blevet udeladt 17⁸ af 520 vers, hvilket ikke er markant, men at Gb har udeladt alle de syv salmer, som P havde fra TrK-afsnittet Troens Kamp og Seyer, må betegnes som markant. Og dette giver et vink om, at teologien i Gb klart har en anderledes vægtlægning end hos Brorson og Pietismen.

¹ Som det nævnes nedenfor blev *Den store hvide flok* optaget i en samling i 1804. Derudover har jeg kun fundet ét eksempel på, at der i perioden er blevet gjort brug af nogle SvS-sange. Det drejer sig om en sønderjysk pige der engang imellem 1810 og 1820 har indskrevet BSS 295 og 349 i sin "*Taare-Perse*". (ref: Clausen 1965, 12. side).

² BSS III, s. 7f.

³ Tuxen henviser til et eksemplar på Universitetsbiblioteket, men der er mange som ikke kender den, bl.a. Holm 1830 og Hansen'1894. Jvf. **bilag 6a**.

⁴ F. Elle Jensen s. 166f.

⁵ Holdt s. 152: Brødreemigheden i Skjern brugte i 1790'erne foruden deres egen salmebog også TrK.

⁶ Arndal'1994-II, s. 300.

⁷ Jvf. A. Winding Brorson 1823, s. 19.

⁸ I Gb/BSS 55/152 (4 vers), i 118/187 (2 vers), i 119/173 (1 vers), i 127/100 (1 vers), i 162/84 (5 vers), i 183/175 (2 vers) og i 263/111 (2 vers).

Det var planen, at Gb skulle indføres etapevis i både Danmark og Norge, sluttende med landdistrikterne i 1791, men allerede i 1787 lå Det kgl. Vajsenhus inde med et meget stort lager på 90.157 eksemplarer, og søgte om at den snart måtte blive indført i landdistrikterne, men sagen trak ud, bl.a. p.g.a. Biskop N. E. Balle, og da Vajsenhusets store lager brændte i 1795 opgav man, at få den indført i hele landet, og Balle intensiverede istedet arbejdet med den kommende salmebog.⁹

På landet havde man således stadig Kingos salmebog, idet P jo næsten ikke var nået udenfor slottene og Gb tilsvarende næsten ikke var nået udenfor byerne, hvorved P og Gb jo også var kommet til at gå under betegnelserne: *Slotssalmebogen* og *Købstads-salmebogen*.

3: Psalmer og Vers (Ps-V'1786).

Psalmer og Vers, der er en herrnhutisk sangbog, var iflg. forordet tænkt til privat brug ved husandagt. Det anføres videre, at størstedelen af samlingens 554 salmer er taget fra "*Kingos, Brorsons, Pontoppidans og den ny Danske Psalmebog, samt af Ramus' Sange og de evangeliske Brødrementigheds Psalmebog*"¹⁰. De gamle salmer har man i vid udstrækning ladet være uforandrede, men dog hist og her forandret ord og udtryk, samt i enkelte tilfælde oversat salmen påny efter forlægget.¹¹

Med denne introduktion havde jeg ventet, at finde et større Brorson-udvalg end hvad der faktisk er tilfældet. Jeg har således kun fundet flg. 6 salmer der viser afhængighed af Brorson.

Nr.	V.	T	Titel.	BSS	Bemærkninger
197	5	b	Eet er nøddigt	168	BSS v. 1-5.
357	7	b	Er Gud for mig så træde.	125	BSS v. 1, 3, 4, 5, 7, ?, 12.
350	1	b	Gud skal alting mage (6)	82	BSS v. 6. (Salmens vers-titler er enslydende)
352	2	b	Hvor godt er det i Jesu ("1")	83	Af: Hvad er det godt i Jesu arme, v. 1 og 8.
140	9	b	Hvor skal jeg synder hen	115	Vers-titlerne fra BSS v. 1, 5, 9 og 10 genfindes.
155	5	b	Nu har jeg fundet det	120	BSS v. 1, 2, ?, ?, ?.

Som det fremgår har jeg ikke fundet nogen af Brorsons egne salmer, og alle de anførte salmer findes hos Pontoppidan! Det forekommer derfor umiddelbart overflødigt, at anføre Brorsons Salmebog (TrK) som en af kilderne. Jeg kan selvfølgelig have oversat nogle af Brorson-salmerne, men derudover kan det i høj grad have været hensigtsmæssigt, at anføre TrK som en af kilderne, idet den kan have haft et meget positivt ry i de herrnhutiske kredse. TrK har i det mindste været rimeligt kendt, når den placeres på linie med de tre autoriserede salmebøger, og der endda benyttes titlen *Brorsons Salmebog*.

4: Evangelisk-christelig salmebog (E'1798).

Som nævnt arbejdede Balle, efter branden på Vajsenhuset hvor oplaget af Gb gik tabt, målrettet med hurtigt at færdiggøre *Evangelisk-christelig Psalmebog*, og den var da også allerede i trykken i 1798.

Jeg har kun taget 4 Brorson-salmer med under E, idet jeg finder Mallings 17 øvrige salmer med relation til Brorson for stærkt bearbejdede.¹² Af de fire medtagne er det

⁹ Mallings VIII, s. 275.

¹⁰ Psalmer og Vers 1786. Citatet er taget 2. side i bogens "Forerindring".

¹¹ Psalmer og Vers 1786. Fra 3. og 4. side i bogens "Forerindring".

¹² Jvf. Mallings VI, s. 116-121. (Salmerne anføres med flg. notation: "E-nr"/"BSS-nr"): 238/22; 60/67*; 359/169; 233/201; 302/153*; 389/11; 120/110; 193?/17; 249/74; 287/71; 239/60; 118/91; 2?/104; 237/35;

kun *Op al den ting som Gud har gjort*, der har bevaret den originale titel, og selv denne lovprisningssalme om Gud som skaber, der må betegnes som teologisk uproblematisk, har gennemgået en større bearbejdning. Blandt de 17 som Malling yderligere kunne relatere til Brorson-salmer er der nogle, som ikke tidligere havde været med, deriblandt *Her kommer dine arme smaa*, som er en Brorsons originale. Der er således tilsyneladende blevet set på reelt Brorson-stof, men når salmen ses efter, er det meget svært at finde forbindelsen. Det er kun det første af E's to vers, som jeg har kunnet relatere til et af versene hos Brorson, og ligheden er bestemt ikke slående, hvilket fremgår ganske stærkt, når de som her sættes ved siden af hinanden:

E's 1. vers.	Brorsons 8. vers
<i>Befæst os, Gud! i Daabens Pagt</i>	<i>Lad verden ey med al sin magt</i>
<i>Mod onde Lysters Svig og Magt</i>	<i>Os rokke fra vor daabes-pagt,</i>
<i>Og giv, vi altid tænke paa</i>	<i>Men giv, at al vor længsel maa</i>
<i>Ved Dyd¹³ dit Velbehag at naa!</i>	<i>Til dig, til dig allene staae.</i>

E har således ikke øvet direkte indflydelse på udbredelsen af Brorsons salmer, men har måske, ved sin næsten totale fravær af disse samt andre, selv været skyld i, at den ikke blev indført overalt og at utilfredsheden med den ofte var stor, der hvor den blev indført.¹⁴ Det svage Brorson-udvalg var ganske givet også medvirkende til, at der de sidste 25 år inden den næste salmebog blev autoriseret, udkom et væld af sang- og salmebøger med et rigt indhold af bl.a. Brorson-salmer.

5: Vers og Sange (Boesen'1800).

Denne samling, der blev udgivet i 1800 af den indflydelsesrige herrnhutisk-sindede provst i Vigerslev J. F. Boesen, har blandt sine 62 salmer følgende 12 af Brorson:

Nr.	Vers	Titel.	BSS	Vers	T	Bemærkninger:
25	3	Ak vidste du som	112	8	a	Med i P og Gb.
33	8	Er Gud for mig så træde	125	15	b	Med i P og Gb.
52	2	Helligste Jesus	70	9	b	Ej i Aut PS
28	4	Hvor skal jeg synder hen	111	14	b	Med i P, men ej i Gb.
37	4	Hvor er det godt i Jesu arme	83	8	b	Med i P og Gb.
46	6	Hvorledes skal jeg møde	4	10	b	Med i P og Gb.
24	4	I dag er Naadens Tid	108	10	b	Med i P og Gb
59	2	Jeg gaar i Fare hvor jeg gaar	156	6	a	Med i P og Gb.
23	3	Kom Hjerte tag dit Regnebræt	19	8	a	Med i P og Gb.
38	6	Min Jesus, han er min begynd.	160	8	b	Med i P og Gb.
34	8	Nu har jeg fundet det	120	10	b	Med i P og Gb.
12	1	Vær velsignet Naadetrone	39	5	b	Med i P og Gb.
	51	Antal vers		111		Boesen har kun benyttet 46 % af versene!

Boesons udvalg vidner om hans herrnhutiske tilknytning, da det særligt drejer sig om salmer til kirkeåret og om troens grund, og der ikke er salmer fra det centrale pietistiske afsnit om troens kamp og sejr. Samlingen udkom i 2. oplag i 1804.¹⁵

6: Et ufuldkomment Sang-Offer (Laursen'1804).

I 1804 udgav gårdmanden Peder Laursen (1763-1835), som var den betydeligste skikkelse blandt de stærke jyder, det bemærkelsesværdige skrift *Et ufuldkomment*

185/54; 311/181 og 166/52. Et "?" angiver, at Malling var i tvivl, og et "*" angiver at salmen ikke ellers er repræsenteret i autoriserede danske salmebøger.

¹³ Ordet "Dyd" er et karakteristisk nøgleord fra denne rationalistiske salmebog.

¹⁴ Malling VIII, s. 306ff.

¹⁵ Malling VIII, s. 313.

Sang-Offert, som bl.a. indeholdt 12 sange med tilsammen 235 vers! Laursen havde medtaget 2 Brorson-salmer, hvoraf den ene var fra Svane-Sang!

Nr	V	Titel	BSS-nr	Bemærkninger:
7	16	Hvo vil mig anklage	127	Fra Pontoppidans salmebog! Laursen har tilføjet vers 4-16.
9	5	Den store hvide Flok vi see	352	Laursen har tilføjet vers 4 og 5.

Laursen har desuden benyttet melodien *I lemmer hvis hoved* til sang nr. 8, og skal have været godt kendt med Brorsons salmer, for da han opdagede, at Hans Nielsen Hauge¹⁶ i sin samling havde udeladt et vers i en af salmerne, kom han i "*harnisk*".¹⁷

7: Brorson og det lærde København.

Brorson var i slutningen af denne periode hverken særligt respekteret eller kendt i København. Riegel skrev således i 3. bind af sine *Smaa historiske Skrifter* fra 1798: "*En vis Broder son ... blev jo Bisp i Ribe, efterat have skrevet, ædt, sjunget og fordøjet Psalmer fra 1730 til 1741, uafbrudt endte jo og Livet med Svanesang*"¹⁸, og Riegels kom med disse ord faktisk til at skabe det billede af Brorson, som mange, deriblandt litteraturforskeren Knud Rahbek, siden overtog.¹⁹ Og da Grundtvig, efter at havde fundet *Den yndigste rose* i P, spurgte Rahbek, som netop havde beskæftiget sig indgående med P, om hvem der kunne have forfattet den, gætter Rahbek på, at det er Brorson, men han er ikke sikker og undersøger sagen nærmere. Af det åbne brev som Rahbek senere sendte til Grundtvig, fremgår det, at Rahbek først da var blevet klar over eksistensen af TrK, som han opfordrer Grundtvig til at lade sig inspirere af.²⁰

B: Brorsons salmer 1820-55.

1: Søjtoft og A. Winding Brorson skabte fornyet Brorson-interesse.

Digteren og præsten N. Søjtoft (1790-1844) skabte fra 1820 fornyet interesse for Brorson og hans salmedigtning. Søjtoft havde omarbejdet 14²¹ af sangene fra SvS og sammen med en ganske kort fortale fik han dem 1820 optaget i, det af Jens Møller udgivne tidsskrift, *Theologisk Bibliotek*. Disse blev positivt modtaget og året efter fik han optaget yderligere 29²² omarbejdede SvS-sange, samt en større fortale. Søjtoft priser Brorsons digtning i høje toner: den er ikke forgyldt "- men Guld", og Brorson betegner han som "en baade sand, høi og dyb poetisk Aand. ... fuldkommen vor Kingos Broder, og i Meget baade høiere og dybere."²³ Og i tråd med dette angiver Søjtoft sit anliggende med udgivelserne: 1) "... bane Adgang til Hjerterne og Hovederne for Digterens langt rigere Skatte - hans Salmer" og 2) "at indsætte Brorson i den ret, man har frataget ham."²⁴

Det kunne være interessant, at få klarlagt hvorfra Søjtoft har fået sin Brorson-interesse. Han nævner det ikke konkret, men bemærker positivt "Tidens inderlige, alvorlig, dybe

¹⁶ Se afsnittet om den norske Brorson-sang.

¹⁷ J. Hansen'1894, s. 212.

¹⁸ Citatet er hentet fra A. Winding Brorson 1823, s. 5. Jvf. Malling V, s. 336.

¹⁹ Malling V, s. 335. Rahbek skriver om Brorson: "om hvem jeg ved at see med mine egne Øine havde fattet en *Deel* bedre Tanker, end jeg ved at troe Riegels paa hans Ord forhen havde havt."

²⁰ Malling V, s. 335f.

²¹ BSS nr. 287, 289, 295, 299, 347, 324, 316, 317, 319, 352, 346, 336, 315 og 342 (Søjtofts rækkefølge)

²² BSS nr. 285, 290, 293, 296, 297, 298, 300, 301, 302, 303, 304, 345, 349, 328, 327, 305, 312, 318, 321, 338, 343, 344, 335, 350, 331, 306, 308, 332 og 337. Jvf: **Bilag 6**.

²³ Søjtoft'1820 s. 210 og 211 (jvf. Søjtoft'1821 s. 141). NB: Der ligger heri ikke en kritik af Kingos salmer, som Søjtoft på det varmeste anbefaler. Jvf. Søjtoft'1821 s. 141.

²⁴ Søjtoft'1820 s. 211; Søjtoft'1821 s. 143.

og grundede Trang til at vende om til det Gamle - den gamle Aand og de gamle Former."²⁵ Det kunne således tyde på, at der omkring 1820 er et generelt stigende positivt syn på "det gamle", og dermed grobund for en begyndende renæssance for de gamle religiøse værdier, som kan give plads til en opblomstring af Brorson-sangen.

Søtoft antyder, at det er hans mål, at tilvejebringe en lignende samling af omdigtede TrK-salmer, men det blev A. Winding Brorson (1755-1833), som Søtoft havde haft kontakt med m.h.p. at tilvejebringe SvS-melodier,²⁶ der et par år senere bringer en samling af udvalgte TrK-salmer. A. Winding Brorson (AWB), der efter begge sine forældres død i 1765 levede hos sin farfar biskop B. Brorson, blev cand. teol. 1778, men studerede videre indenfor filologien, hvor han tog magistergraden. Han udgav en del skrifter af filologisk og historisk indhold og blev i 1804 rektor på Herlufsholm. Og da AWB i 1823 udgav *Nogle af Salig Biskop Hans Adolph Brorsons Psalmer uddragne af Samlingen, Troens rare Klenodie ...* var det som et indflydelsesrigt medlem af Brorson-slægten, hvilket også fremgår af titelbladets videre tekst ... *og befordret til Trykken af A. Winding Brorson. M. Justitsraad, Professor og Rector ved Herlufsholm Skole, Ridder af Dannebrog.* AWB ville åbenbart værne om slægtens ære og de salmer, som AWB's bedstefars bror havde udgivet, for i det 40 sider lange og meget interessante forord, hvori han begrundet årsagen til udgivelsen, langer han meget ud skarpt ud mod de bemærkninger, som Riegel i 3. del af sit historieværk fra 1798 havde anført om H. A. Brorson.²⁷

AWB har foretaget et udvalg af TrK på 56 salmer, som han har beskåret og redigeret. Der er således ikke tale om en litterær Brorson-udgivelse, men et forsøg på at lancere teksterne som salmer, der kan bruges af samtiden. AWB har været meget omhyggeligt med at oplyse under hver salme, hvordan han har behandlet den, samt hvilke salmebøger den enkelte salme har været optaget i. Men ud over det lovede udvalg af TrK-salmer anfører AWB i forordet, efter 7 siders introduktion til SvS, tre SvS-tekster, hvoraf den ene (BSS 335) ikke er medtaget af Søtoft.²⁸ AWB har endvidere sammenlignet Søtofts omarbejdelser med originalteksten, og finder at de er meget passende og bør kunne finde indgang i intellektuelle kredse.²⁹ AWB roser iøvrigt Søtofts indsats med følgende bemærkning: "*At Hr. Pastoren har villet anvende sine Evner hertil, ... skylder ... Familien ham Tak*",³⁰ hvilket understreger at Slægtskabet var en af AWB's grunde til at bringe udgivelsen.

2: Holms og andres Brorson-udgivelser 1830-1855.³¹

Som ovenfor antydet var tiden efterhånden indstillet på, at fremdrage den gamle ånd, og efter at P. A. Fenger (1799-1877) i 1827 havde udgivet Kingos salmer, udgav dennes meget nære ven J. A. L. Holm (1799-1861)³² i 1830 *Psalmer og aandelige*

²⁵ Søtoft'1821 s. 137.

²⁶ AWB'1823 s. 35.

²⁷ Jvf. Forordet i AWB'1823 s. 1, 5 og 16; Jvf. Søtoft'1821 s. 141, hvor Søtoft stærkt kritiserer Riegel.

²⁸ AWB'1823 s. 38-41, jvf. Bilag 3.

²⁹ AWB'1823 s. 34f.

³⁰ AWB'1823 s. 33,9-11. (Fremhævelsen i citatet har jeg foretaget).

³¹ Jvf. bilag 6.

³² DBL: Holm tog 1821 efter afsluttet teologisk eksamen på studierejse rundt i Europa og havde, da han vendte tilbage i 1824, taget den teologiske licentiatgrad. Herhjemme fortsatte han sine kirkehistoriske studier i København, indtil han i 1827 blev kapellan og året efter sognepræst på Sydvestsjælland, hvor Holms nære ven fra barndomsskolen P. A. Fenger allerede var præst. Sammen med andre vakte præster dannede Fenger og Holm i 1833 *det sydvestsjællandske Broderkonvent*, som blev en god støtte for de gudelige forsamlinger og dermed udbredelsen af Brorson salmer.

Sange af Hans Adolph Brorson. Det var det var den første samlede udgave af TrK og SvS, hvoraf sidstnævnte forinden jo kun var kommet i 1. udgaven fra 1765. Holm mener endvidere, at det i 1830 var næsten 60 år siden, at TrK sidst var udkommet og må da referere til 1773-udgaven, og kender således ikke til en udgave fra 1796. Holms ønske med udgivelsen var, ligesom det havde været for Fenger, at "levere Christne en Bog skikket til at trøste og opbygge, og nære Sjælen".³³ Og dette ønske må være blevet opfyldt tilfulde, for efterspørgslen var stor og udgaven opnåede 10 oplag i årene indtil 1880.³⁴

Men trods Holms samlede udgave fra 1830, udkom TrK i 1834 i hele 2 udgaver. Bag den første, der er trykt i Viborg, og som iflg. titelbladet er "Bekostet af nogle christelige venner i Fyen og Jylland", står nogle af de vaktens ledere: Peter Larsen Skræppenborg (1802-1873), Anders Larsen Gamborg³⁵ og Chr. Sørensen³⁶ fra Salling i Jylland.³⁷ Af de vaktens midte, blandt mænd med kontakt til herrnhutiske kredse, blev der således udgivet Brorson-salmer, og denne udgivelse af TrK, var nok kommet uanset om, man i teologiske kredse i København havde fået blik for Brorsons salmer eller ej.

Bag den anden TrK-udgivelse fra dette år står den endnu unge cand. theol. og Grundtvig-discipel L. C. Hagen (1808-80), der allerede i 1832 havde udgivet en salmesamling, som indeholdt Brorson-salmer.³⁸ Andet oplag af denne udgivelse kom allerede i 1835 på N. C. Ditlewsens Forlag, som i 1840 og 1846 udgiver *Svanesang. En Samling Psalmer og aandelig digte*, og i 1842, 1844 og 1850 udgiver *Troens rare Klenodie med Svanesang*.

I 1840 blev der i Horsens trykt et lille hæfte med salmer fra Svane-Sang med titlen: *Nogle udvalgte Sange af Dr. Hans Adolph Brorsons Svane-Sang*. Det har sikkert ikke været trykt i et særligt stort oplag, men det er alligevel interessant af flere grunde. Hæftet er for det første den tidligste Brorson-udgivelse, der har foretaget et udvalg blandt salmer i SvS uden at omdigte disse, og som forlæg må udgiveren sikkert have haft udgaven fra 1765 eller Holms særtryk fra 1838, idet disse, modsat alle øvrige inden 1840, bruger den benyttede stavemåde for SvS: *Svane-Sang*. Udgiveren, der iflg. titelbladet er "privilegeret Rokkedreier" Jens Andersen (1776-1847)³⁹, kan have haft adgang til begge, idet han gennem sin ven, den ovenfor nævnte Peder Laursen, kan have haft adgang til udgaven fra 1765, og tidsmæssigt har det også kunnet nås med Holms særtryk.

For det andet er hæftet et vidnesbyrd om, at man i de vakte kredse allerede tidligt havde en stor interesse i at synge en del af sangene fra Svane-Sang.

3: Et væld af salmehæfter og -bøger med Brorson-salmer.

Af øvrige medlemmer, der nævnes senere i specialet, finder vi E. Mau, C. F. Rønne og J. F. Fenger.

³³ Jvf. første side i Holms fortale til udgivelsen af 1830.

³⁴ Jvf. **Bilag 6**.

³⁵ A. L. Gamborg havde en nær kontakt til de herrnhutiske kredse! Iflg. VFDK V,65 skylder Gamborg s. 67 den herrnhutisk sindede pastor Salling sin omvendelse 1820. Og den herrnhutiske emmisær i Skern (1815-1843) Frands Lund havde iflg. VFDK V,67f. ofte husly hos A. L. Gamborg.

³⁶ Sørensen må være: sognefoged Chr. Poulsen Sørensen fra Håsum 15 km NØ for Struer. Jvf. VFDK V,199-210, 213ff (samt 15 øvrige henvisninger i samme). Sørensen blev vakt 1825, men fik iflg. VFDK V,200 først en "levende Tro" d. 25. okt. 1827, i mødet med netop P. Skræppenborg og A. L. Gamborg.

³⁷ VFDK III,204 note 9. Jvf. III,257.

³⁸ Se afsnit 3: *Nogle af de mange salmehæfter og -bøger 1831-1846*.

³⁹ Om Andersen: VFDK V,77, 79, 108, 124, **125**, 128, 134, 166f og 169.

Dette afsnit skal ses på baggrund af, at der, udover de få nævnte Brorson-udgivelser, så vidt jeg har kunnet konstatere, ikke findes ét eneste dansk salmehefte eller salmebog fra perioden 1805-1830 med et udvalg af Brorson-salmer.

Ganske hurtigt efter Holms Brorson-udgivelse i 1830, begynder der at dukke Brorson-salmer op i de nye sang- og salmehefter, som der generelt udgives mange af efter 1830. *Zions Harpe*, der blev udgivet af Jacob Chr. Lindberg (1797-1857) i dec. 1831, var én af de første. Den blev udgivet m.h.p. brug ved de såkaldte "Kalkbrænderiforsamlinger"⁴⁰ i Lindbergs egen bolig. Disse søndags-forsamlinger fortsatte dog kun til feb. 1832, men *Zions Harpe* levede videre. F.eks. skriver L. N. Boisen (1803-75), som 1841 selv udgiver en salmebog, i 1835 til Lindberg og beder om at få 20 til 30 stk. af *Zions Harpe*, som han vil benytte, når han afholder gudelige forsamlinger.⁴¹

Zions Harpe har blandt sine 50 salmer 17 af Kingo, 9 af Brorson og 5 af Grundtvig. Én af disse Brorson-salmer, *Paa denne dag vi se Guds Søn*, findes hverken i P eller Gb, hvorimod yderligere to salmer ikke findes i Gb. Den ene af disse er *Den yndigste Rose*, og den anden er fra TrK-afsnittet *Troens Kamp og Seyer*, som Gb helt havde skåret væk. Lindberg har således ikke forsøgt, at undlade det karakteristisk pietistiske TrK-afsnit og det må endvidere bemærkes, at Lindberg i sit Brorson-udvalg ikke har udeladt nogen af salmernes oprindelige vers.⁴²

I 1832 udkommer 2. oplag⁴³ af *Udvalg af Danske Psalmer*. Denne salmesamling, der udgives af Ludvig Chr. Müller (1806-51),⁴⁴ har blandt sine 26 salmer 11 af Kingo, 7 af Brorson og 3 af Grundtvig. I det 4. forøgede oplag fra 1843 med 39 salmer er Grundtvig-andelen blevet styrket med 8 salmer, hvoraf den ene er en bearbejdet Brorson-salme. Men hvad der i denne forbindelse især må bemærkes er, at SvS-sangen *Goliath drag fra Gath* her også er blevet optaget.⁴⁵ Dette er det eneste sted udenfor

⁴⁰ Baagø, K: Magister Jacob Christian Lindberg. Kbh. 1958, s. 163ff: Det første af disse møder/guds-tjenester fandt sted 25. sept. 1831, og første salme var Brorsons *Er Gud for mig så træde*.

⁴¹ VFDK II s. 166.

⁴² **Brorson-udvalget i *Zions Harpe*:**

Nr.	V.	Titel.	BSS-nr.	V.	Bemærkninger:
3	8	Ak vidste du som	112	8	Med i P og Gb.
15	11	Den yndigste Rose	10	11	Med i P.
17	7	I denne søde Jule-tid	6	7	Med i P og Gb.
24	6	Paa denne dag vi se Guds Søn	55	6	1. gang - ellers MB, La, KHF 1888
29	7	O vaagner op af Verdens	215	7	Med i P.
30	8	Hvordan takke vi vor Herre	8	8	Med i P og Gb.
31	8	Kom Hjerter tag dit Regnebræt	19	8	Med i P og Gb.
32	10	Hvo vil med til Himmerige	164	10	Med i P og Gb.
39	6	Sørger du endnu min Sjæl	181	6	Med i P og Gb.

⁴³ Jeg har hverken kunnet finde 1. oplag eller bestemme, hvornår det udkom. Det samme gælder 3. oplag.

⁴⁴ Müller blev cand. theol. 1827 og kom via Lindberg tidligt i kontakt Grundtvig og blev huslærer for dennes børn. Han var en af Grundtvigs mest lovende disciple både kirkeligt og folkeligt. Jvf. DBL og VFDK V,264.

⁴⁵ **Brorson-udvalget i *Udvalg af Danske Psalmer* 1832 og 1843:**

Nr	V	Nr	V	Titel.	BSS	T	V.	Bemærkninger:
2	13	2	13	Den luft, hvori vi gaa	78	a	14	Vers 9 er udeladt. Ej med i Aut. Ps.
7	10	11	10	Den yndigste Rose	10	a	11	Vers 3 er udeladt. Med i P.
		13	6	Et helligt liv, en salig død	26	a	10	Bearbejdet af Grundtvig.
		4	2	Goliath, drog fra Gath	323	a	2	Den findes ellers kun i DDSBU'1993 med 6 vers.
8	9	12	9	Her kommer, dine arme	11	a	10	Vers 7 er udeladt. Denne salme er udenfor TrK kun set tidligere i 1823 hos AWB.
10	8	15	8	Hvordan takke vi vor	8	a	8	Med i P og Gb.

Brorson-udgivelser, hvor jeg har fundet salmen i en to-strofers version. I 1848 var Müller klar med 5. forøgede oplag,⁴⁶ så det må formodes, at samlingen er blevet benyttet, men jeg har kun fundet den omtalt meget få steder.

I 1832 udkommer *Historiske Psalmer og Riim til Børnelærdom*, der blandt sine 68 salmer har 28 af Kingo, 22 af Grundtvig og 9 af Brorson. L. C. Hagen står som udgiver af samlingen, men det er Grundtvig, der har bearbejdet de gamle salmer, og det er netop denne udgivelse, som for alvor sætter Grundtvig igang med bearbejdelse af gamle salmer. Ved Brorsons salmer har Grundtvig i Hagen-udgivelsen dog holdt sig mere tilbage med ændringer, end det er tilfældet i *Sangværket*. I de flg. oplag af *Historiske Psalmer og Riim til Børnelærdom* vokser Grundtvig-salmernes andel, så der med 6. oplag fra 1856 er tilføjet yderligere 23 af Grundtvigs salmer.⁴⁷ Men på trods af at samlingen således er meget præget af Grundtvig, er den med sin tidlige første-udgivelse og de mange oplag dog klart med til at gøre opmærksom på Brorsons salmer. I midten af 1830'erne udgiver *Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug* to hæfter med titlen *Udvalgte Psalmer*. Det er Grundtvigs ungdomsven⁴⁸ filosofen, professor F. C. Sibbern (1785-1872), der redigerer disse hæfter. Det første hæfte fra 1835 bringer et udvalg på 16 advents- og julesalmer.⁴⁹ Sibberns redigeringer er meget afhængig af AWB'1823, men han skærer dog flere vers bort end A. W. Brorson, med hvem Sibbern allerede fra skoletiden på Herlufsholm havde en nær kontakt,⁵⁰ og den var i 1824 stadig meget tæt.⁵¹ Det andet hæfte fra 1837 bringer et udvalg af salmer til brug i påskeugen.⁵²

6	7	10	7	I denne søde Jule-tid	6	a	7	Med i P og Gb.
1	15	1	15	Op al den ting, som Gud	77	a	15	Med i P og Gb.
22	6	35	6	Sørger du endnu min Sjæl	181	b	6	Med i P og Gb. Brorson er ej anført som forfatter

⁴⁶ Iflg. Dansk Bogfortegnelse.

⁴⁷ Malling VI, s. 237f.

⁴⁸ Iflg. Malling VI, s. 229, var det Sibbern, som, da Grundtvig var meget syg, dec. 1810 ledsagede ham til Udby.

⁴⁹ **Brorson-udvalget i Udvalgte Psalmer fra 1835:**

"Nr"	V.	Titel.	BSS	V	T	Bemærkninger:
7.	7	I denne søde Jule-tid	6	7	a	
10.	5	Hvordan takke vi vor Herre	8	8	a	BSS v. 1, 3, 4, 7 og 8. Jvf. AWB'1823.
11.	8	Mit Hjerte altid vanker	7	11	a	BSS v. 1, 3, 4, ?+8b, 9, 5, 6, 10. Se AWB'1823.
12.	9	Den yndigste Rose	10	11	a	Vers er 3 og 4 er udeladt. Vers 5a og 5b er ombyttet.
13.	10	Endnu, endnu engang	9	11	a	Af: Frisk op, endnu engang. Titel jvf. AWB'1823.

⁵⁰ DBL under A. Winding Brorson.

⁵¹ BSS III s. 9n: Sibbern sender 19. aug. 1824 et brev til A. W. Brorson, hvor han udtrykker sin glæde over Brorsons salmer i det udvalg, som AWB har udgivet og foræret Sibbern.

⁵² **Brorson-udvalget i Udvalgte Psalmer fra 1837:**

"Nr"	V.	Titel.	BSS	V	T	Bemærkninger:
3.	?	Du skjænker mig dig selv	175	13	b	Med i P, Gb og MB - ej siden i Aut. Ps.
9.	3	Jeg er ikke værd at trine ("3")	38	9	b	Jvf. AWB'1823 af: Uopøselige kilde. Ej med i Aut.DK.
10.	6	Den Vei gaaer vist til Himmerige	197	18	b	Ej med i Aut.DK.
12.	6	Hører I som græde	46	10	a	Var ikke med i Gb.
13.	6	Du er opstandne Sejers-helt	49	14	b	Salmen blev indtil 1935 kun benyttet af RTM.

Samtidigt giver den lærde kritiker og professor ved Sorø Akademi Peder Hjort⁵³ (1793-1871) sig i kast med et større salmehistorisk projekt, der i første omgang sigter på at udarbejde et tillæg til E, men siden sigter på at tilvejebringe et grundlag for en ny dansk salmebog. I 1838 udkommer *Psalmer og Bønner* med 63 salmer. Brorson har 15,⁵⁴ Kingo 9, Ingemann 10, Oehlenschläger 6 og Grundtvig 4 med i denne samling. I 1840 udkom 2. udg. med ny titel: *Gamle og Nye Psalmer*. Denne samling har 300 salmer, hvoraf de 46 er af Brorson. I 3. udg. fra 1843 er de tilsvarende tal 398 og 58. I 1841 udgav den ovenfor nævnte Boisen en samling af gamle, nye og fornyede salmer med titlen *Tro, Haab og Kærlighed*.⁵⁵ Blandt samlingens 166 salmer er 46, samt 2 bearbejdede, af Brorson, 43 af Grundtvig, 26 af Kingo og 11 af Ingemann. I 1842 udgav *Foreningen til christlige Opbyggelsesskrifters Udbredelse i Folket Psalmer for Syge og Sorrige*, som med sine 19 Brorson-titler⁵⁶ blandt 46 salmer har ladet Brorson angive tonen. I 1843 udgives *Psalmebog til Brug i Arrester og Straffeanstalter samlet og udarbejdet ved C. H. Visby* (1801-71). Blandt dens 224 salmer er der kun 15 Brorson-salmer med original titel, samt 3 bearbejdede.⁵⁷ Hele 61 % af disse er fra TrK's to første afsnit: Troens Fryde-Fest og Troens Grund.

⁵³ Om P. Hjort og hans salmebogsarbejde: Malling VI, s. 310-312 og VIII, s. 317. Det bør her endvidere bemærkes, at E har 47 salmer af P. Hjort's far V. K. Hjort, som i 1811 Biskop i Ribe. Malling VI, s. 312-316.

⁵⁴ Ang. udvalget af Brorson-salmer i Hjorts tre salmebøger, så henvises der til bilag 4.

⁵⁵ **Brorson-udvalget i *Tro, Haab og Kjerlighed*, som ej var med i P:**

Side	Titel.	BSS	V	Bemærkninger: (tidligste salmebøger)
150	Ak, seer dog hvilken kærlighed	224	12	Ej tidligere i DK og ej i Aut.DK.
125	Bort, Verden, af mit Sind og Øje	162	8	ÆS af Grundtvig. Brorsons tekst var med i P
116	Den store hvide Flok vi se	352	3	Tidl: Kun Laursen'1804 og Andersen'1840.
076	Den Tro, som Jesus favner	192	15	Ej tidligere i DK. Hjort'1843; R.
113	Drag Jesus, mig	57	5	ÆS af Grundtvig. Brorsons tekst var med i P.
181	Du Folk, som Christne kaldes vil	141	12	Aut.DK: N'1889.
204	Falder paa dig Modgangs Hede	140	6	Hjort'1840 og 1843; MB og R.
111	Hvad er det godt at lande	349	3	Ej tidligere! Aut.DK. RT'1873
153	Hvad er din Herlighed dog stor	235	7	Ej tidligere i DK og ej i Aut.DK.
206	Jeg er rede til at bede	138	6	Hjort'1838ff; R.
220	Lad dit rige allevegne	17	13	Ej tidligere i DK. Aut.DK: R'1855.
187	Loven er et helligt Bud	129	13	Ej tidligere i DK. Aut.DK: RT'1890.
106	Min Død er mig til Gode	273	7	Ej tidligere i DK. Aut.DK: (MB); RT'1873.
113	Naar mit Øje, træt af Møje	345	5	Hjort'1840f; Aut.DK: R'1855.
097	Nu Gud ske lov at Stunden	249	12	Hjort'1838ff; Aut.DK: (MB) og R.
147	O søde Naadestand	230	15	Ej tidligere i DK. Aut.DK: Kun RT'1890 og KH
259	Paa denne Dag vi see Guds Søn	55	6	Lindberg'1831. Aut.DK: RT'1890.

Brorson-salmerne fælles med P: BSS nr. 6, 8, 9, 10, 19, 45, 52, 71, 77, 82, 83, 104, 108, 109, 110, 112, 119, 120, 122, 125, 150, 156, 193, 161, 164, 174, 176, 181, 186, 188 og 215.

⁵⁶ **Brorson-udvalget i *Psalmer for Syge og Sorrige*, som ej var med i P:**

Nr.	Titel.	BSS	V	Bemærkninger: (tidligste salmebøger)
23	Falder på dig Modgangs Hede	140	6	Hjort'1840. Aut.DK: (MB) og R.
38	Allevegne, hvor jeg vanker	247	6	Hjort'1840. Aut.DK: (MB) og R.
45	Her vil ties, her vil bies	327	6	Dette er tidligste fund. Hjort'1843. Aut.DK: R.

Brorson-salmerne fælles med P: BSS nr. 76, 82, 84, 108, 110, 119, 125, 156, 161, 162, 168, 174, 179, 181, 182 og 213. NB: Af de fælles salmer er det kun BSS 213, som ikke er fra *Troens Grund* eller *Troens Frugt*.

⁵⁷ **Brorson-udvalget i *Psalmebog til Brug i Arrester og Straffeanstalter*, som er forskellig fra P's:**

Nr	Titel.	BSS	V	T	Bemærkninger: (evt. tidligste salmebog)
113	Den Tro, som Jesum favner	192	15	a	Denne, samt Hjort'1843. Aut.DK: R.
109	Drag ind ad <i>Fængslets</i> porte	058	13	b	Det kursiverede i titlen er ændret.
112	Et helligt Liv, en salig død	026	10	a	Lindberg'1843; Müller'1843. Aut.DK: (MB); R.
076	Idag skal Alting sjunge	299	4	a	W'1840. I DK: SF'1943. Aut.DK: DDS!

Lindberg har i *Rosenkjæden* fra 1843, som er tilegnet L. N. Boisen, tilsyneladende kun medtaget 23 Brorson-salmer⁵⁸ blandt samlingens 280 salmer. Og i forordet meddeler han endda, at hvis salmen findes i Sangværket eller i Hagens Samling i en Grundtvig-version, er det denne Lindberg benytter. Så reelt er antallet af Brorson-salmerne lavere. I 1845 blev der udgivet et lille hæfte med titlen *20 aandelige Sange til gavnligt tidsfordriv*. Den indeholder 8 salmer af Brorson⁵⁹ og ligeledes 8 af Grundtvig.

Året efter udgives der yderligere et lille hæfte. Den har titlen *Gamle og nye Sange* og indeholder 10 sange.⁶⁰ Som overskrift over de sidste 4 sange er der sat flg. overskrift: "*Af Biskop Brorsons Psalmebog*".⁶¹ Denne samling har sikkert ikke haft et stort oplag eller betydning, men er interessant som eksempel på, at Brorsons salmer har haft en meget central plads i mange af vaktens liv, og at man har benyttet titlen *Brorsons Psalmebog*.

4: En salmebog der autoriseres i Sønderjylland (MB'1844).

I 1844 blev der i Sønderjylland udgivet en salmebog, som fik stor betydning i landsdelen. Det var *Psalmebog samlet og bearbejdet af C. W. Meyer og U. S.*

051	I denne <i>skønne</i> Juletid	006	7	a	Det kursiverede i titlen er ændret.
178	Op, <i>hvert et</i> folk paa denne Jord	132	9	a	Det kursiverede i titlen er ændret.

Brorson-salmerne fælles med P: BSS nr. 8, 13, 77, 102, 108, 112, 119, 122, 162, 173 og 181.

⁵⁸ Brorson-udvalget i *Rosenkjæden*, som er forskellig fra P's:

Nr	Titel.	BSS	V	T	Bemærkninger: (evt. tidligste salmebog)
13	Den Luft, hvori vi gaae	78	14	a	Müller'1843. Ej i Aut.DK. Forsøg er dog gjort.
74	Her kommer, dine, arme Smaae	11	10	a	Sibbern'1835; Hjort'1838ff. Aut.DK: (MB); R.
81	Et helligt Liv, en salig død	026	10	a	Visby'1843; Müller'1843. Aut.DK: (MB); R.
234	Hvor Gud mig fører, gaaer jeg glad	265	6	b	Boisen'1841; Hjort'1843. Aut.DK: R + ff.
237	Op I Christne, ruster Eder	205	11	b	Tidligste fund. Aut.DK: R'1873 + ff.
251	Hvad er det godt at lande	349	3	a	Boisen'1841. Aut.DK: R'1873.
254	Den store hvide Flok vi se	352	3	a	Laursen'1804. Aut.DK: R og derefter alle.
271	Lad dit Rige allevegne	17	13	a	Boisen'1841. Aut.DK: R'1855.

BSS-salmerne fælles med P: BSS 6, 8, 10, 19, 45, 57, 87, 108, 110, 112, 192, 164, 174, 181 og 215.

⁵⁹ Brorson-udvalget i *20 aandelige Sange til gavnligt tidsfordriv* fra 1845:

Nr	V.	Titel.	BSS	V	T	Bemærkninger: (f.eks. versudvalg)
1	7	Lad dit rige allevegne	17	13	a	BSS v: 1-4, 11-13. ÆR. I Aut.DK: Først i R.
2	10	Mit hjerte altid vanker	7	11	a	BSS v: 1-10.
3	11	Den yndigste rose	10	11	a	Med i P.
4	8	Her kommer dine arme smaa	11	10	a	BSS v: 1-6, 8, 10. Hos Sibbern'1835 og Hjort.
6	5	Vær velsignet naadetrone	39	5	b	I Aut.DK: Kun P, Gb, MB, N og SS.
7	5	Her ser jeg da et lam	30	10	b	BSS v: 1-3, 9-10.
9	4	Kom Hellig Aand, kom hjertemild	64	10	b	BSS v. 1, 2, 9 og 10.
13	9	Nu har jeg fundet det	120	10	b	BSS v. 1-6, 8-10. ÆO (i 8(9),6). Med i P.

⁶⁰ Samlingen er trykt i Horsens 1846 hos A. C. Fogh, der samme år udgiver et oplag af TrK. Den er udgivet af "en Skolelærer", og på Statsbibliotekets eksemplar findes en hilsen fra skolelærer P. H. Schmidt, Holtum, så jeg formoder, at Schmidt er identisk med udgiveren. Om Schmidt: VFDK V,91, 163ff, 172ff og 235.

⁶¹ Brorson-udvalget i *Gamle og nye Sange* fra 1846:

Nr	V.	Titel.	BSS	V	T	Bemærkninger:
7	8	Bort Verden af mit Sind og Øie	162	8	a	Med i P.
8	8	Ach! vidste Du, som gaaer i Syndens	112	8	b	Med i P.
9	7	O! vaagner op af Verdens Drømme	215	7	b	Med i P.
10	7	O giver lyd, I Folk	99	7	a	Hjort og MB m. anden titel. Aut.DK: RT'1873

Boesen,⁶² som 1847 blev autoriseret til brug i Slesvig. MB udkom derefter i nye oplag i 1852, 1853, 1856, 1861, 1867. Dens udbredelse blev endvidere hjulpet på vej ved, at U. S. Boesen i 1854 blev Biskop over Slesvig stift, men MB fik dog tidligt konkurrence, da der efter krigen i 1849 kom et nyt kuld danske præster til stiftet. Disse var i regelen grundtvigsk-sindede og foretrak R.⁶³ Omkring 1885-90 blev MB dog stadig brugt i 7 sogne.⁶⁴ MB, der indeholder 715 salmer, har medtaget mindst 99 af Brorson med original titel, samt én med ændret titel (BSS 99). MB har kun udeladt 16 af P's Brorson-salmer,⁶⁵ og til gengæld medtaget 24,⁶⁶ som er nye i forhold til P, hvoraf de ⁶⁷ aldrig senere er blevet optaget i autoriserede danske salmebøger. MB har 115 udeladte vers, hvilket dog kun svarer til 11 %. Det må her endvidere bemærkes, at der slet ikke er optaget nogen fra SvS.

5: På vej mod den nye salmebog 1844-1855.

Københavns Konvent påbegyndte i 1844 arbejdet med en ny salmebog og udgav i jan. 1845 et prøvehæfte med 109 salmer, heraf 7 af Brorson. Men konventet kom ikke længere med arbejdet.

Mynster havde samtidigt arbejdet på et tillæg til E (ET), også kaldet *Mynsters tillæg*. Han medtog 10 Brorson-salmer i tillægget, men disse, der alle var med i P og Gb, blev kun optaget med omkring 60 % af versene, hvoraf en del blev bearbejdet meget. Desuden var 9 af salmerne fra de to første TrK-afsnit, hvis generelle indhold kan benyttes af de fleste.⁶⁸ ET blev autoriseret 20. feb. 1845 og allerede den 30. nov. 1846 var det solgt i 113.262 eksemplarer.⁶⁹

Det bør her også nævnes, at C. J. Brandt⁷⁰ (1817-1889) og L. Helweg (f. 1818) i 1846 og 1847 udgav to-bindsværket *Den Danske Psalmedigtning*. Blandt 1107 salmer var der medtaget 33 af Brorson, heraf 7 fra SvS.⁷¹ Udgivelsen har litterær karakter, og det er derfor kun m.h.t. retskrivningen, at der er sket ændringer i forhold til de originale salmetekster.

⁶² Boesen (1797-1867) var søn af ovennævnte J. F. Boesens broder U. C. Boesen (1769-1840), der var kapellan i Faaborg (1794-1807). Sammen med sine søskende blev han undervist i hjemmet, bl. a. af **N. J. Holm**, der siden udgav salmebogen *Harpen* (Se Norges-afsnittet). Boesen, der var præst i Nr. Løgum (1826-34), i Oksenvad og Jels (1834-1846) og i Fjeldstervang (fra 1846), må betegnes som herrnhutisk præget, og vakte folk fra andre sogne strømmede til hans gudstjenester. (Malling VI, s. 67)

⁶³ Malling VIII, s. 392f. NB: R er forkortelsen for *Roskilde Konvents salmebog*, der omtales senere.

⁶⁴ Malling VI, s. 68.

⁶⁵ Det er BSS nr. 22, 33, 52, 63, 92, 103, 106, 124, 163, 170, 188, 189, 190, 191, 201 og 212.

⁶⁶ De 24 salmer er: BSS nr. 1, 7, 11, 26, 55, 59, 64, 99 (m. titel: "Giv ørenlyd ..."), 113, 131, 132, 139, 140, 143, 153, 178, 185, 247, 249, 251, 261, 264, 269 og 273 fandtes ikke i P.

⁶⁷ BSS nr. 64, 139, 143, 153, 178, 251 er aldrig blevet optaget i salmebøger, som var autoriseret i hele DK.

⁶⁸ Om ET's Brorson-udvalg: **Bilag 1**.

⁶⁹ Malling VIII, s. 322.

⁷⁰ Brandt's farfar var den vakte købmand Brandt i Svendborg (jvf. note under afsnit III.B.6) og hans morfar var den ovennævnte provst J. F. Boesen, i hvis hjem han boede 1823-1827. Jvf. Malling VI, s. 90.

Brandt blev siden "konsulent" på arbejdet med forslagene til R, samt stærkt involveret i arbejdet med RT'1873 og hovedmand bag KHF'1885 og KHF'1888. Jvf. Malling VIII, s. 346ff.

NB: Hos sin morfar blev Brandt vidne til at "*vognrækker af salmesyngende Mænd og Kvinder*" kom til gudstjeneste i Vigerslev. Efter gudstjenesten "*lejrede de sig et sted i Nærheden af Byen, hvor de holdt deres Maaltid og sang deres Brorsons Salmer*" Ref: Hansen'1894, s. 212f, som henviser til L. Schrøders bog: Ludvig Helveg. 1884, s. 10, hvor det klargøres, at det er C. J. Brandt, som har været vidne dertil.

⁷¹ Brandt og Helweg nr. 675-707. BSS nr. 6, 7*, 10, 11*, 18, 19, 26*, 45, 46, 77, 112, 138*, 156, 164, 39, 57, 58, 102, 108, 110, 120, 125, 162, 174, 228, 249*, 298*, 303*, 315*, 327*, 345*, 349* og 352* i anførte rækkefølge. BSS-numrene mærket med * var ikke med i P. Men det er kun BSS 228, 298 og 303, som ikke har været med i autoriserede danske salmebøger.

Da Københavns Konvent havde opgivet det fortsatte arbejde med at udarbejde en ny salmebog, blev dette taget op af Roskilde Konvent, der i 1850 udgav et forslag, som efter intern revision i 1852 resulterede i et nyt forslag (RF'1852). Kultusministeriet udbad sig derpå biskoppernes erklæringer om forslaget, hvorefter biskop Monrad som svar i 1854 udgav sit eget forslag (Monrad'1854). Ingemann fik derpå overdraget den sidste revision af Roskilde Konvents salmebog *Psalmebog til Kirke og Huus-Andagt* (R'1855), som blev autoriseret i 1855.⁷²

Monrads forslag afviger betydeligt fra RF'1852. Monrad har dog kun udeladt én (BSS 345), men han har optaget hele 32 nye! Monrad overtog dog ikke bare Brorson-salmerne ukritisk, hvilket bl.a. har givet sig udslag mere end 1/3 af titlerne afveg fra original-titlen!⁷³

Det endte med, at R optog 62 Brorson-salmer, hvoraf de 7 ikke var repræsenteret i RF'1852 og yderligere 2 har ændret titel i forhold til RF'1852. Kun én af de 7 findes ikke hos Monrad, der også har de to ændringer som R følger. Desuden har R fået forøget versantallet med 27 i de 55 salmer, som R overtog fra RF'1852.⁷⁴

Det er Ingemann, som har en ganske stor del af æren m.h.t. ændringerne i forhold til RF'1852, idet han i sin afpusning af R generelt forøgede versantallet og så en del til Monrads forslag.⁷⁵ Disse ændringer var positive, men Ingemann fulgte på opfordring også en del af de, gennem E, indsungne ændringer i forhold til originalteksten, som RF havde forsøgt at nærme sig en smule.

6: Tidlige vidnesbyrd om en massiv Brorson-sang.

De hyppige Brorson-udgivelser og det ganske store Brorson-udvalg i sanghæfterne indikere selvfølgeligt, at der sikkert er blevet sunget mange salmer af Brorson, men jeg vil her gerne nærmere underbygge, at salmerne virkelig blev sunget.

Der findes i *Vækkelsernes Frembrud* flere eksempler på, at Brorsons salmer var meget benyttede i de gudelige forsamlinger endda inden TrK blev genudgivet.⁷⁶ Således skal man f.eks. i Skårup omkring 1827, iflg. Johan Niensens levnedbeskrivelse, have sunget *Guds igjenfødte, nye, levende sjæle*,⁷⁷ hvilket er bemærkelsesværdigt, idet denne salme tidligere kun er trykt i TrK, samt i H. N. Hauges norske samling fra 1799. Men Brorson-sangen tog klart til i styrke fra 1830 efter de fornyede udgivelser, og allerede i 1834 skrev Lindberg i NKT om, hvor gribende det var "*at høre fynboerne med liv og sjæl synge Brorsons salmer om troens brand og om dens kamp og sejr*",⁷⁸ og i et brev til Lindberg 1835/36 bestiller Johan Nielsen (1789-1867) NKT, samt hele 40 eksemplarer af "Brorsons salmebøger".⁷⁹ I 1836 skriver Agerbek i NKT, at de opvakte bønder bl.a. er så fortrolige med Brorsons salmer, at de kan mange af dem udenad, og 1838 anfører Holm, at "*Almuen i Fyen i deres gudelige forsamlinger også*

⁷² Mallings VIII, s. 320ff.

⁷³ Jvf. bilag 4b.

⁷⁴ Jvf. bilag 4b.

⁷⁵ Mallings VII, s. 72-75; VIII, s. 336f.

⁷⁶ Bl. a. i VFDK III,1 s. 102-104, 150 og 178.

⁷⁷ VFDK III,1 s. 196, hvor der refereres til Johan Niensens levnedbeskrivelse fra 1767.

Om Johan Nielsen, som en af vækkelsens mest kendte ordførere: VFDK III,2 s. 294f.

⁷⁸ VFDK III,1 s. 204, hvorfra citatet stammer.

⁷⁹ VFDK III,1 s. 292. PS: Salmebøgerne skulle sendes til en af de vaktets støtter: købmand H. C. Brandt (C. J. Brandt's farfar) i Svendborg. NB: Da den jysk-fynske udgave af TrK vel stadig kunne skaffes, må bestillingen gælde Holms udgave fra 1830, som indeholdt SvS, hvilket den indtil 1838 var ene om.

synger af Svanesangen".⁸⁰ Endvidere har Pastor Agerbek i et brev fra juni 1839 opregnet en liste over de mest benyttede salmebøger i de gudelige forsamlinger på Fyn. Her anføres først TrK, Viborg 1834, og dernæst *Svane-Sang*, Kbh. 1838.⁸¹

C: Brorsons salmer 1856-97:

1: Brorson-udgivelser.

Der var i perioden 1856-97, ligesom i perioden forud, mange Brorson-udgivelser. Holms udgave af *Brorsons salmebog* havde i perioden 5 oplag, og 1859 udkom der en ny udgave af salmebogen med *Hans Adolph Brorsons levnetløb meddelt af H. Halling*, som i samme periode havde 9 oplag.⁸²

Desuden kom der to litterære udgivelser: I 1865 udgav præsten L. R. Tuxen, der var oldebarn af H. A. Brorson,⁸³ en samling af TrK's originale Brorson-salmer og to år senere i 1867 udgav P. A. Arlaud en samlet udgave af TrK og SvS, som udmærker sig ved, at være den første videnskabelige udgave, og den afløstes først i 1950'erne af BSS.

2: Udgivelser med vægtlægning på Brorson-salmer.

I 1863 blev der i Svendborg udgivet et lille interessant hæfte med titlen *Aandelige Sange af Biskop Brorson, Pastor Linderot og enkelte andre Forfattere*.⁸⁴ Det indeholder 32 sange, hvoraf de 9 er Brorson-sange, som alle er fra SvS!

J. Hansen og E. With udgav i 1895 *Brorsons Psalmer i udvalg med et tillæg af nogle Psalmer fra Kingos Tid*. Hensigten med dette litterære udvalg på 118 salmer af H. A. Brorson var at "tilveiebringe en rigtig god lille Indre-Missions Sangbog", samt at "give en og anden ... Lyst til at kende hele Samlingen" og således ikke at "fortrænge de hidtidige Udgaver af Brorsons Psalmer".⁸⁵ Det er heller ikke min opfattelse, at det var denne, som kom til at fortrænge de store Brorson-samlinger, for dens udbredelse må have været ringe, idet P. Poulsen end ikke nævner den i sin bog *Åndelig sang gennem 100 år*, der omhandler sangen i IM i perioden 1861-1961. Blandt de 118 salmer er hele 23 fra SvS, mens vægtningen af afsnittene i TrK ligner DDS's.⁸⁶

3: Fengers tillæg (ETF'1857).⁸⁷

P. A. Fenger var ikke tilfreds med R og udgav en salmebog med 495 salmer som numermæssigt var et tillæg til E. Fenger stod i nær forbindelse med Grundtvig og havde i 1827 udgivet Kingos salmer, så disse to var pænt repræsenterede. Brorson var repræsenteret med 45 salmer, hvoraf flere dog var medtaget i en af Grundtvig stærkt bearbejdet version. ETF vandt en ganske stor udbredelse og i 1873 var den nået op på 7 oplag. ETF var samtidigt vokset i salmeantal, så numrene gik fra 619 til 1233.⁸⁸ Af disse 615 salmer lavede Fenger inden sin død i 1878 et udkast til en selvstændig

⁸⁰ Holms 2. oplag af "Psalmer og aandelige Sange" Kbh. 1838, s. XIV i forordet. Holm anfører dette af hensyn til melodi-interesserede, idet melodierne til Svane-Sang jo er ukendte.

⁸¹ P. Hjort: Udvalg af Breve ... Kbh. 1867. s. 400f. NB: Det er ikke anført om listen er prioriteret.

⁸² Jvf. **bilag 6a**.

⁸³ Tuxen's mor var datter af Brorsons yngste datter Katrine, gift Fogtmann, (1753-1836), som A. Winding Brorson omkring 1820 kontaktede m.h.p. tilvejebringelse af melodierne til Svane-Sang.

⁸⁴ Som vi senere skal se under afsnittet om den norske Brorson-sang, udgav man i Norge ofte Svane-Sang netop sammen med sange af den svenske vækkelsesprædikant Pastor Linderot (1761-1811).

⁸⁵ Citaterne er taget fra udgavernes forord.

⁸⁶ Ang. udvalget: **bilag 3**. Ang. DDS's vægtning af de enkelte afsnit: **bilag 14**.

⁸⁷ Til dette afsnit: Mallings VI, s. 177f.

⁸⁸ Oplysning om oplag og salmenumre er fundet bag i "Kirke-Psalmebog" fra 1880, jvf. ETF fra 1880.

"Kirke-Psalmebog" med 578 salmer. Denne udkom i 1880 på foranledning af Fengers tidligere kapellan professor Fr. Nielsen, og er vigtig fordi den fungerede som udkast for forslagene til den næste autoriserede danske salmebog. Samme år udkom ETF desuden i 8. oplag og 1882 i 9. oplag.⁸⁹

4: Maus tillæg (RTM'1858).

Der var i det hele taget flere af præsterne fra *det sydsjællandske Broderkonvent*, som var aktiv på salmebogs-fronten. E. Mau (1808-85), der var mere pietistisk præget end brødrene Fenger, udgav i 1858 et tillæg til R med et noget andet udvalg end ETF. Der er således kun 12 Brorson-salmer, som er repræsenteret i både ETF og RTM.⁹⁰ RTM skulle endvidere knytte til ved Mau's tidligere udgivne andagtsbog *Christelige Betragtninger til hver Dag i Aaret efter F. Arndt*, og den indeholder 400 salmer.

Mau optog 82 salmer af Brorson,⁹¹ hvilket vel må betegnes som ganske meget, når der allerede fandtes 62 i R. Der var dog 6 salmer, som var repræsenteret begge steder, men disse fandtes ikke med originaltitel i R, og R havde ved 3 af salmerne kun benyttet ét vers.⁹² Mindst 20 af de 82 er ikke blevet optaget i autoriserede danske salmebøger.⁹³

5: Indre Missions tillæg (RTIM'1863 og RTIM'1866).⁹⁴

De to unge vakte præster J. Clausen (f. 1832) og V. Beck (1829-1901), der sammen med C. F. Rønne udgjorde det gejstlige element i bestyrelsen for *Kirkelig Forening for den indre Mission i Danmark* (IM), der blev stiftet i 1861, udgav i 1863 og 1866 to tillæg til R. Tillæggene har blandt deres 178 salmer 27 fra TrK og SvS, hvoraf de 5 ikke findes i autoriserede danske salmebøger.⁹⁵ Det andet hæfte har desuden optaget salmen *Zion, op fra Tidens Smerte*, som var blevet benyttet ved en kirkeindvielse i Kolding 1758. Tillæggene er dog mod forventning ikke særlig brorsonske. To af Brorson-salmerne er således optaget i en version af Grundtvig, der med 81 salmer er ganske rigt repræsenteret.

Brorson-udvalget i de to tillæg adskiller sig fra hinanden både ved kildebaggrund, og ved indhold. I 1863 benyttede man udelukkende Monrad'1854 og ETF'1857 til Brorson-salmerne, hvorimod man i 1866 i 16 af 18 tilfælde benyttede Holms udgave, og indholdsmæssigt ligger vægten i 1863 på omvendelse og vækkelse, hvor den i 1866 ligger på kirkeåret og himmellængsel.

Det første tillæg var allerede trykt i mindst 45.000 eksemplarer da andet tillæg udsendtes,⁹⁶ hvilket vidner om en ganske stor interesse for RTIM'1863, og 12 af tillæggenes Brorson-salmer blev siden repræsenteret i det første autoriserede tillæg der udkom i 1873,⁹⁷ og yderligere 4 blev siden repræsenteret i det andet autoriserede tillæg der udkom i 1890.

⁸⁹ Ref: 8. oplag: Teologisk Bibliotek, Århus; 9. oplag: Sanghistorisk Arkiv. Begge med numre indtil 1233, men 9. oplag har tilføjet 2 salmer udenfor nummer.

⁹⁰ BSS nr. 4, 9, 45, 46, 80, 82, 113, 121, 127, 173, 176 og 221.

⁹¹ Mau har ikke et forfatterregister, men bl.a. et kilderegister, hvoraf det fremgår at Mau har benyttet Holms udgave til 81 salmer, samt Hjort'1840 til en enkelt Brorson-salme. Tre af salmerne fra Holm har jeg pt. ikke med sikkerhed fået placeret (RTM 21, 52 og 224).

⁹² R's 6 Brorson-salmer som blev optaget i RTM: BSS 18 (1 vers), 39 (1), 58(6), 73(6), 106(1) og 173(3).

⁹³ BSS nr. 12, 42, 61, 64, 86, 93, 94, 123, 134, 139, 178, 200, 210, 217, 224, 228, 229, 235, 263 og 272.

⁹⁴ Ref: P. Balslev Clausen: "Indre Missions Salmebogstillæg 1863 og 1866" i HyM 1975, s. 54ff.

⁹⁵ **1863-tillægget:** BSS nr. 9, 76, 113, 131, 150, 152, 166, 213 og 221. **1866-tillægget:** BSS nr. 17, 23*, 43*, 45, 48, 52, 55, 99, 103, 123*, 205, 207, 272*, 273, 314, 331, 336 og 338*. Jvf. **bilag 3**.

⁹⁶ Balslev Clausen, s. 66.

⁹⁷ BSS nr. 9, 45, 76, 99, 113, 166, 205, 213, 221, 273, 314 og 331.

Malling skriver konkluderende om IM-tillæggenes betydning: "Disse to hæfter fik en meget stor udbredelse, bidrog til det første officielle tillæg til R og til Indre Missions egen vækkelse og udbredelse."⁹⁸

6: Det første autoriserede tillæg til R (RT1'1873).

Ønsket om et øget antal Grundtvig-salmer blev stadig større, og Roskilde Konvent nedsatte et 5-mandsudvalg, af bl.a. C. J. Brandt, Th. Fenger og J. Clausen,⁹⁹ som m.h.p. autorisation skulle udarbejde et tillæg til R'1855. RT1, som udkom i 1873, indeholdt blandt 245 salmer 125 af Grundtvig og 32 af Brorson. Kun én af disse 32 Brorson-salmer havde været repræsenteret i R, så RT1 gjorde ikke op med R's redigering af Brorson-teksterne, men lancerede altså 31 "nye" Brorson-salmer, hvoraf det dog kun var 16, som ikke havde været med i P.¹⁰⁰ Da P må have været en af de oplagte kilder og stadig var i brug, vil det mest interessante være at klarlægge, hvor de 16 andre kunne stamme fra. Halvdelen havde været med i RTIM, som Clausen havde været med til at udarbejde. Fem af de sidste 8 havde været med i RTM'1858, én havde været med i Monrad'1854 og en anden havde været med i ETF'1857, hvilket dog ikke er ensbetydende med, at disse har været kilderne, men viser at andre har været opmærksomme på disse salmer. Den sidste af salmerne, BSS 328, havde derimod ikke tidligere været benyttet i en sang- eller salmebog. RT1 ændrede titlen til *Skal fri og frelst vi hist*, og siden har den haft sin faste plads i danske salmebøger med denne nye titel.

Af RT1's 32 Brorson-salmer er det kun 2, som ikke blev optaget i den følgende autoriserede danske salmebog *Kirke og Hjem* (KH),¹⁰¹ og i de resterende 30 er der, så vidt

⁹⁸ Malling VIII, s. 345

⁹⁹ Malling VIII, s. 346. Brandt havde i 1846-47 sammen med Helweg udgivet *Den Danske Salmedigtning*, og havde assisteret 3-mandsudvalget bag forslagene til R'1855. Th. Fenger var en yngre bror til de tidligere omtalte Fenger-brødre, og Clausen havde været én af to bag tillæggen fra IM i 1863 og 1866.

¹⁰⁰ Flg. salmer havde været optaget i P: BSS nr. 4, 9, 30, 45, 46, 63, 76, 80, 82, 121, 122, 127, 173 (det var denne salme, som havde været med R), 176, 182, 213.

De 16 Brorson-salmer som ikke havde været repræsenteret i P:

BSS	Er i DK tidligere benyttet af:	Versudvalg	Bemærkninger:
41,18	RTM'1858 og (HpT'1864)	1-4, 13-15, 17-18	Aut.DK: Kun her i RT1'1873
99,7	AWB, Hjort*, MB*, RTIM'1866	1-2, 4-5, 7	Hjort's og MB's titel: <i>Giv ørenlyd ...</i>
113,9	ETF'1857, RTM'1858, RTIM'1863	1, 3, 5, 7.	DDS udelader vers 1.
133,19	RTM'1858	1-3, 5', 18	DDS: 1-3, 5, 12 og 18
166,11	AWB'1823, Monrad'1854, RTIM'1863	1-2, 11	DDS optager desuden v. 4, 7 og 10
185,12	AWB'1823, MB, RTM'1858 og (HpT)	1-2, 4, 7, 11-12	DDS optager desuden v. 8 og 10.
202,8	RTM'1858 og (HpT'1864)	1-3, 6-8	DDS optager desuden v. 5
205,11	RTIM'1866	1-2, 4-5, 8-11	Bearbejdet af Grundtvig.
221,12	Hjort 1840 og 1843, Monrad'1854, ETF'1857, RTM'1858, RTIM'1863	1-2, 8-9, 12	KH og DDS optager desuden v. 6 og 11, samt udelader v. 9.
258,7	ETF'1857 og (HpT'1864)	1, 3, 5, 7	DDS optager desuden v. 2 og 6.
267,15	Monrad'1854	1, 4-8, 13	KH og DDS har to salmer: a) v. 1, 4-5, 11, 13-15; b) v. 6-8.
273,7	ETF'1857, RTIM'1866	1-7.	
314,3	RTIM'1866	1-3	Aut.DK: Kun her i RT1'1873
328,3	Kun Søtoft!	1-3	
331,3	RTIM'1866	1-3	
349,3	Andersen'1840, RTM og Sange'1863	1-3	

Alle, med undtagelse af BSS 41 og 314, optages i KH og DDS. I de optagne er der dog foretaget en del ændringer i versudvalget jvf. skemaets kolonne *bemærkninger*.

¹⁰¹ BSS 41 og 314.

jeg har kunnet konstatere, kun blevet ændret i versudvalget i 5 tilfælde,¹⁰² så tillægget har helt klart øvet en stor indflydelse. RT1 havde ellers fået lidt dårlige odds for sin udbredelse, idet der skulle være dobbelt så mange ja-sigere som nej-sigere i menighederne for at RT1 måtte indføres, hvilket i praksis gjorde det vanskeligt at få det indført i København. RT1 vandt dog ved sit udvalg stor udbredelse, og i 1886 var det trykt i 850.000 eksemplarer.¹⁰³ Den blev stadig trykt i 1907 og var da kommet i 147 oplag!

7: Forslagene til KH (KHF'1885, 1888 og 1892).

I begyndelsen af 1880'erne gik 7 københavnske teologer,¹⁰⁴ med Brandt som den førende kraft, igang med at udarbejde en ny kirke-salmebog. Disse opfattede R som en overgangssalmebog, der slæbte rundt på en del stof, som var slemt præget af E. I forordet til KHF'1885 udtrykkes deres egne retningslinjer for salmeudvalget: "*Ved valget ... har det været os magtpaalæggende at faa med saa vidt muligt de Salmer af vore tre store salmedigtere Kingo, Brorson og Grundtvig, som ... maatte anses som tjenlige til kirkeligt Brug*". Om redaktionen af de enkelte salmer skrives der videre, at det har: "*været vor Grundsætning at holde os saa nær Salmernes oprindelige Skikkelse, som dette lader sig forene med vore Dages Kirkebrug*". Brorson-udvalget, samt Brorsons egen tekst i de enkelte salmer har således fået en høj prioritet.

Det første forslag til KH, som udkom i 1885 (KHF'1885), indeholdt 725 salmer, hvoraf 99 var Brorson-salmer. I 1888 udkom KHF igen, hvor indholdet var forøget til henholdsvis 739 og 109. I 1892 udkom KHF for 3. gang. Denne havde beskåret KHF'1888's 739 salmer til 674, idet man udelod alle de salmer, som ikke var blevet autoriseret i 1855, 1873 eller 1890, hvilket dog ikke fik nogen indflydelse på udvalget af Brorson-salmer.

R og RT1 har tilsammen 94 Brorson-salmer. KHF udelod 6¹⁰⁵ og delte en af RT1's i to salmer,¹⁰⁶ samt optog 22 nye. KHF's arbejde med disse 22 salmer har haft afgørende betydning for den form hvori de senere optræder i de danske salmebøger!¹⁰⁷

¹⁰² BSS 76 (KH har udeladt 1 vers), 121 (tilføjet 2), 213 (udeladt 1), 221 (byttet 1 og tilføjet 1) og 267 (3 vers byttet - de 3 udeladte vers dannede en ny selvstændig salme: *Dig være mildeste Gud Fader*).

¹⁰³ Malling VIII, s. 346 og 349; Jvf. Hansen'1894, s. 217.

¹⁰⁴ P. A. Fengers efterfølger som præst **J. C. Holch**; Professor **Fr. Nielsen**, som havde været P. A. Fengers kapellan; to øvrige grundtvigske præster **Skat Rørdam** og salmehistorikeren **C. J. Brandt**; samt tre præster med tilknytning til det københavnske Indre Mission: **G. Schepelen**, **V. Schousboe** og **R. Volf**.

NB: Schousboe blev biskop i 1888 i Ålborg og måtte trække sig fra det videre salmebogsarbejdet.

¹⁰⁵ BSS 41 (fra RT1), 73 (fra R), 106 (fra R), 111 (fra R), 125 (én af R's to salmer) og 314 (fra RT1).

PS: KH genoptog BSS 73 og 125.

¹⁰⁶ Versudvalgene og brugen af BSS 267.

BSS	RT1's versudvalg	RT2's versudvalg	Bemærkninger til KH's i DDS's brug
267,15	1, 4-8, 13	1, 4-5, 11, 13-15	To salmer: a) 1, 4-5, 11, 13-15, b) 6-8.

¹⁰⁷ BSS 161, 163, 179 havde tidligere været benyttet af P.

De 19 resterende salmers tidligere brug, samt KHF's håndtering af disse:

BSS	KHF årg.	Er i DK tidligere benyttet af: (Samt Norge: La'1869; H'1873)	Versudvalg	Bemærkninger:
5,9	1888	La'1869, H'1873	8-9	La'1869 havde samme versudvalg.
55,6	1885	RTIM'1866, La'1869, H'1873	1-5	DDS har udeladt vers 4.
62,6	1885	La'1869; H'1873	4-6	
69,14	1885	ETF'1857, La'1869 og H'1873.	14	ETF'1857 havde samme versudvalg
81,13	1885	(HpT'1864)	1-2, 4-5, 7-13.	
103,9	1885	RTIM'1866	1-3, 5, 7-9	Vers 9a blev stærkt bearbejdet.
107,18	1885	Monrad'1854, H'1873	1, 3, 5, 10-12.	Monrad benyttede v. 3-4, 6-7, 10

8: Evangelisk-luthersk Psalmebog (N'1889).

I Nordslesvig benyttedes der i 1885 op til syv forskellige salmebøger:¹⁰⁸

Salmebog:	Kingo	Varnæs	P	E	MB	R
Antal sogne:	2	2	52	27	7	20

Det følte uholdbart med så mange salmebøger i det lille område og 1885 blev der af hver af de fem nordslesvigske provstisynoder udvalgt 3 medlemmer, hvoraf der blev udpeget 5, som sammen med den tyske Generalsuperintendent udgjorde salmebogskommissionen.¹⁰⁹ I 1889 blev deres forslag vedtaget på provinssynoden i Rendsborg, hvor arbejdet høstede stor anerkendelse. Kort efter blev salmebogen (N) godkendt af regeringen og i 1890 blev den udgivet i Kiel.

Kommissionen havde som princip at følge originalteksten og ville ikke lade sig afskrække af mange vers, hvis de var gode,¹¹⁰ og fra P var man jo vant til de lange salmer.

N overtog 46 af Brorson-salmerne fra P med fuldt versantal, samt 18 der blev beskåret med 68 vers. 8 blev overtaget fra MB med samme versudvalg, og 3 med beskåret versantal. N har således optaget 75 Brorson-salmer med baggrund i den sønderjyske tradition. N optager derudover 15 som tidligere var blevet benyttet af R eller RT1, men salmen har hos N oftest flere vers og ligger tekstmæssigt generelt tættere på Brorsons. F.eks. har R optaget BSS 327 med 4 vers i Grundtvigs version, hvorimod N følger Brorson. Men ud over disse 90 salmer har N yderligere optaget 5, hvoraf de 3 var med i KHF'1888, men alle med en anden titel. De sidste to BSS 98 og 141, blev siden optaget i DDS, men begge med et forkortet versudvalg og den ene endda med en anden titel. Ud over disse to som N lancerede, har den været med til at sikre fem andre af de salmer som findes i DDS,¹¹¹ så N har helt sikkert styrket den senere Brorson-sang, selv om den kun fremdrog ganske få "nye".

129,13	1888	RTM'1858	1, 4-5, 11.	
131,12	1888	Monrad'1854, RTM, RTIM'1863 L'1869 og H'1873	1, 4-5, 7-8, 11	DSS har desuden optaget vers 12.
148,9	1885	Ej fundet.	7	
149,21	1885	Ej fundet i DK. La'1869 og H'1873	1, 3, 7-11, 19-21	Vers 9a blev stærkt bearbejdet.
154,10	1888	Hjort'1840 og 1843, RTM'1858 La'1869 og H'1873	1, 3-5, 8, 10.	Vers 8 blev stærkt bearbejdet. DDS har desuden optaget vers 7.
165,14	1888*	Flere. La'1869 og H'1873	4, 9, 12, 14.	
222,8	1888*	AWB, (HpT), La'1869 og H'1873	1-2, 4-5, 7.	DDS har desuden optaget vers 6.
230,15	1888*	Ej fundet.	8-9, 12, 11, 15	DDS har udeladt salmen.
252,10	1885	H'1873.	1-2, 5-6, 8, 10.	Hauge'1873 optog 8 vers.
304,3	1888	Søtoft, Sange'1863, La og H'1873	1-3	
336,3	1885	RTM, RTIM'1866, La og H'1873	1-3	
347,3	1888	Søtoft, Andersen'1840, Sange'1863	2a+?, ?+2b, 3	Landstads bearbejdelse! La'1869!

Et "*" KHF angiver at KHF'1885 havde salmen med et andet versudvalg.

NB: Alle 22 "nye" salmer er optaget i RT2 og KH med uændret versudvalg. DDS har udeladt én salme, samt foretaget 4 mindre versændringer i de 21 resterende.

¹⁰⁸ Mallings VIII, s. 404. Beholdningen af Varnæs-salmebogen og Kingos salmebog var dog ved at være temmelig begrænset i de pågældende sogne og kort derefter havde et af disse sogne indført MB og to af de tre resterende Valentiners reviderede udgave af Pontoppidans salmebog (PV), som blev udgivet i 1876 og fik et andet oplag i 1879, men kun vandt ringe udbredelse i kirkerne.

¹⁰⁹ De fem nordslesvigere: præsterne E. Claussen, N. C. Nielsen og H. S. Prah, samt lensgreve H. Schack og gaardejer P. Skau. (ref: Mallings VIII, s. 400ff.)

¹¹⁰ Mallings VIII, s. 418.

¹¹¹ En salmerne fra BSS 125, samt BSS 152, 168, 169 og 201.

Kommissionen holdt også sit løfte m.h.t. verslængden, for Brorson-salmerne var i gennemsnit på 8,0 vers, hvilket ligger langt over den generelle kongerigske tendens, hvor verslængden ligger på godt og vel 5 vers pr. salme.¹¹²

Brorson var endvidere den salmedigter, som fik flest salmer med i N,¹¹³ og Malling giver da også følgende vurdering af N: "*luthersk med en lille hældning til pietismen*".¹¹⁴

N blev hurtigt indført i praktisk talt alle danske menigheder og allerede i 1912 var der trykt og solgt 93.000 eksemplarer af salmebogen.¹¹⁵

9: Det andet autoriserede tillæg til R (RT2'1890).¹¹⁶

RT2 indeholdt 176 salmer, hvoraf ca. 75 var reviderede versioner af salmer fra R og resten var nye salmer. RT2 havde optaget 37 Brorson-salmer, som alle var hentet fra KHF'1888. 22 af disse havde ikke været repræsenteret i R eller RT1 og 14 var reviderede versioner af nogle af R's Brorson-salmer.¹¹⁷ Den sidste af de 37 Brorson-salmer var opstået ved, at én af RT1's Brorson-salmer var blevet delt i to, hvor den ene fik tilføjet nogle vers. Det "nye" Brorson-udvalg, der var foretaget af KHF og her blev lanceret i RT2, har sat sig **markante spor!** KH optager således de 36 med uændret versudvalg og den sidste (BSS 125) følger R's tradition, så den lever videre som to selvstændige salmer, hvilket også blev overtaget af DDS, som af de resterende 36 salmer har udeladt én, samt delt 3 så der blev 6 salmer. DDS har i de sidste 32 foretaget 6 mindre ændringer i versudvalget.

RT2 blev stadig trykt i 1907 og havde da opnået 46 oplag.

¹¹² Jvf. bilag 1, s. 6.

¹¹³ De fire mest benyttede salmedigtere: (Ref: Malling VIII, s. 416)

	Brorson	Grundtvig	Ingemann	Kingo
Antal salmer	95	90	29	75

¹¹⁴ Malling VIII, s. 417.

¹¹⁵ Malling VIII, s. 419 og 422.

¹¹⁶ Ang. baggrundsinformation: Malling VIII, s. 354-357. (PS: flere af Mallings talangivelser stemmer ikke).

¹¹⁷ **De 14 Brorson-salmer, som RT2 via KHF bringer i en anden version end R's:**

	BSS	Versudvalg	Bemærkninger til R's brug	KH's og DDS's versudvalg.
	3,11	1, 3-4, 7, 9-11.	Vers 1, 3-4, 7, 10, 9	Som RT2.
	18,8	4a+7b, 2	Kun v. 2	Som RT2.
	60,9	1, 4	Kun v. 1	Som RT2.
	83,8	1-3, 5, 8	V. 3, 5, 7, 2, 8.	Som RT2.
	110,23	1-2, 3*, 9, 22-23	R har 4 vers ÆS fra E!	KH som RT2. DDS nærmer v. 3 til Brorson
	125,15	1-3, 7, 13-14.	To salmer: a) 1-2, 7-10, 15; b) 3, 13-14.	KH: a) 1-2, 7-9, 10a+15b; b) som R. - DDS: R's versudvalg. Tekst: nærmere Brorsons.
	186,17	1, 3, 14-15, 9-13, 17	1, ?+9b, ?, 14-15, 13*, 17.	KH som RT2. DDS: 1-4, 14, 9-13, 17
	187,17	1, 5a+4b, 7-10, 17	1, 4a+5b, 7a+11b, 9-10, 15a+16b, 17.	KH som RT2. DDS deler salmen i 2: a) 1, 4a+5b, 9-10, 12, 17; b) 7-8, 11, 15
	192,15	1, 3, 12, 4a+9b, 10, 15	1, 2*, 3*, 9-10, 15*	KH som RT2. DDS deler salmen i 2: a) 1, 3, 12, 9, 10, 15 ; b) 4-5, 8, 11, 13-14
	215,7	1, 2*, 5-7	1, 3*, 4-5, 7.	KH som RT2. DDS: 1-2, 5-6.
	264,11	1, 5-7, 8a+11b.	1a+2a, 3*, 5-6, 7*, 8a+10b	Som RT2.
	274,6	1, 3, 4	1, 3, 6*	Som RT2.
	315,4	1-4	1*, 2-3, 4*	Som RT2.
	352,3	1-3	R havde delt de 3 vers i 9.	Som RT2.

Jvf. forkortelsesoversigten betyder forkortelsen ÆS, at teksten er stærkt ændret.

NB: KH følger RT2 i 13 af de 14 salmer! DDS følger RT2's versudvalg i 9 af 14 tilfælde.

10: Hjemlandstoner (Hj'1895).

I 1895 udgav præsterne H. Matthiesen, H. P. Møllerup og C. Asschenfeldt-Hansen på privat initiativ sangbogen *Hjemlandstoner*, som IM tog til sig i så stor grad, at den på 10 år udkom i 14 oplag.¹¹⁸ Matthiesen og Møllerup skriver i forordet om Brorson-udvalget: "*Tillige have vi taget mange af Brorsons Salmer med, for at ikke disse kostelige Skatte skulde blive glemte.*" Det kunne umiddelbart lyde som om at Brorsons salmer generelt var ved at gå i glemme, men det må istedet være Hj's udvalg af Brorson-salmer der sigtes til, for mange af de mest værdsatte salmer mangler, og udvalget har en ganske særlig karakter. F.eks. er hele 27 % af sangene fra Svane-Sang,¹¹⁹ og det er under halvdelen, der er repræsenteret i autoriserede danske salmebøger. Af de 72 forskellige BSS-salmer, som er repræsenteret i *Hjemlandstoner*, er det således kun 27,¹²⁰ som er repræsenteret i P, Gb, R (incl. tillæg) eller N, og af de 45 resterende optog KH ingen, mens DDS optog 5.¹²¹

Brorson-udvalget skal dog især ses i forhold til R (incl. tillæg), som jo repræsenterede samtidens udvalg. Her bliver forskellen særligt tydeligt for selv om fællesstoffet for Hj'1895 og R gælder 5 BSS-salmer, har Hj og R kun 6 vers fælles!,¹²² og forholdet til RT1 er ikke tættere, idet der i to fælles BSS-salmer kun findes ét fælles vers.¹²³ Med RT2 øges fællesstoffet betydeligt til 36 vers blandt de 9 fælles BSS-salmer.¹²⁴

Citatet fra forordet følges af en bemærkning om redaktionen af de enkelte salmer: "*vi have udelukket en del af de mange Vers for at gøre dem mere syngelige.*" De udelukkede vers udgør 35 %, hvilket er ca. 10 % færre end R (incl. tillæg) og KH, men versantallet ligger for alle tre på ca. 5,3 pr. salme, fordi Hj'1895 har den store andel af de korte SvS-salmer.

Hj's redigering i de enkelte vers følger stort set *Brorsons Salmebog*, men f.eks. i BSS 107 følges RT2, med den undtagelse at Hj har medtaget et vers ekstra.

11: Salmebog for Kirke og Hjem (KH'1897).

KH har ikke ét Brorson-vers som ikke havde været med i enten R, RT1 eller RT2, og dette sidste tillæg havde allerede været autoriseret i 7 år, da KH blev autoriseret i 1897. KH genoptager to af de salmer fra R som KHF havde udeladt.¹²⁵ Der er således kun 3 af R's 62 Brorson-salmer, som ikke er repræsenteret i KH. Af de 59 genoptagne salmer har de 14 dog undergået en kraftig revision af KHF, hvilket også var årsagen til at de blev optaget i RT2. Af RT1's 32 salmer er der også kun udeladt 2, og én af de

¹¹⁸ Poulsen 1961, s. 110-114. PS: Titlen var blevet anvendt i Sverige 1885 og i Norge 1887.

¹¹⁹ Om vægtningen af TrK-afsnittene: **bilag 14**.

¹²⁰ BSS-nr: **5** (RT2), **17** (R), **18** (P, R og N), **30** (P, Gb, RT1 og N), **62** (RT2), **81** (RT2), **95** (P og N), **107** (RT2), **119** (P, Gb, R og N), **121** (P, Gb, RT1 og N), **131** (N og RT2), **132** (R og N), **141** (N), **158** (P), **165** (N og RT2), **167** (P), **168** (P, Gb og N), **169** (P og N), **179** (P, N og RT2), **188** (P), **189** (P), **201** (P og N), **207** (P og N), **214** (P), **222** (RT2) **304** (RT2), **327** (R [omarbejdet] og N) og **336** (N og RT2).

¹²¹ BSS-nr. **218**, **219**, **302**, **306** og **329**.

¹²² I **R**: BSS-nr: **17** (6 vers, hvoraf flere er lettere bearbejdede vers, så der reelt kun er ét vers fælles med Hj), **18** (kun ét lettere bearbejdet vers), **119** (6 vers, hvoraf 2 er fælles med Hj's 6 vers), **132** (4 vers, hvoraf 3 er fælles med Hj's 9 vers) og **327** (kun 4 omarbejdede vers).

¹²³ I **RT1**: BSS-nr: **30** (et andet versudvalg) og **121** (3 vers - kun 1. vers fælles).

¹²⁴ I **RT2**: BSS-nr: **5** (kun vers 8 og 9, hvoraf begge findes i Hj), **62** (et andet versudvalg), **81** (11 vers, hvoraf 10 er fælles med Hj's 12 vers), **107** (6 vers, hvoraf alle er med blandt Hj's 7), **165** (4 vers, hvoraf de 3 er fælles med Hj's 12 vers der er fordelt på to numre), **179** (5 vers, hvoraf de 4 er med i Hj), **222** (5 vers, som alle er med blandt Hj's 6 vers), **304** (3 vers, som er fælles med Hj's 3) og **336** (3 vers, som er fælles med Hj's 3).

¹²⁵ De genoptagne salmer: BSS **73** og **125** (KHF havde udeladt én af to - KH genoptager den udeladte).

resterende 30 er blevet delt i 2.¹²⁶ Ud over disse 90 har KH gennem KHF optaget 22 nye,¹²⁷ så det samlede antal Brorson-salmer i KH er på 112. KH har m.h.t. versudvalget i forhold til KHF'1888 ændret i 11 salmer, men altid for at følge det, som var blevet indsunget gennem R og RT1.¹²⁸

D: Brorsons salmer 1897-1953.

1: Brorson-udgivelser.

I slutningen af 1800-tallet, hvor Brorson-udvalget for alvor øges i diverse sang- og salmebøger, aftager efterspørgslen af *Brorsons Salmebog*. Dette sker især med Hj'1895 og KH, som tilsammen repræsenterer hele 166 forskellige Brorson-salmer.¹²⁹ Og da KH ganske hurtigt vandt udbredelse og Hj'1895 samtidigt var meget almindelig i de kredse, hvor Brorson-salmer var i høj kurs, svandt grundlaget efterhånden for nye oplag af *Brorsons Salmebog*. Udgiven med forordet af Halling blev udgivet 1901 og 1915. Jeg vil antage, at det sidste oplag endda har ligget længe inden det blev udsolgt, hvilket kan sandsynliggøres ved, at jeg har set et meget velholdt eksemplar på Sanghistorisk Arkiv i Århus med tilskriften "*Til Harboøre Missionshus 1946*". Siden 1915 er *Brorsons Salmebog* kun udkommet én gang. Det var i 1950, da P. Christensen fra Løsning stod bag en privat udgivelse, som nok især var tilsigtet mennesker med tilknytning til de stærke jyder. På titelbladet bemærkes det, at dette oplag er efter TrK-udgaven af 1846, som var en lokal udgivelse fra Horsens,¹³⁰ og oplaget blev så i 1950 suppleret med SvS. Dette, at en næsten ukendt lokal udgivelse danner grundlag for et nyt oplag af TrK, der endda udkommer så sent som 1950, vidner klart om en stærk Brorson-tradition i området ved Horsens.

2: Indre Missions Sangbog (IMS'1910).

Allerede i 1910 udgav IM afløseren for Hjemlandstøner af 1895, og da med den korte og umiddelbart lidetsigende titel *Sangbog*, som da også i omtale blev til *Indre Missions Sangbog*. Sammen med et tillæg, der udkom i 1918, indeholdt IMS 604 sange og salmer, hvoraf Brorson toppede med 46¹³¹ foran Chr. Richard med 32, Lina Sandell med 27 og Grundtvig med 23. IMS er opdelt i tre dele: nr. 1-397 findes ikke i KH eller afviger herfra i versudvalg, hvorimod nr. 398-459 er taget direkte fra KH og endelig er resten fra 1918-tillægget. Første og sidste del indeholder meget få salmer. Næsten halvdelen af Brorsons og de fleste af Grundtvigs salmer findes da også i det lille 2. afsnit, hvor de tilsammen er repræsenteret med 38 af afsnittets 62 salmer. Men de interessante Brorson-salmer i IMS er de 24, som ikke var med i KH, for de vidner om en særtradition udenfor de autoriserede danske salmebøger, og kan være med til at belyse hvorfra end del af DDS's Brorson-salmer kan været hentet.

¹²⁶ De udeladte salmer: fra R: BSS 106, 111 og 173; fra RT: BSS 41 og 314. Den delte salme er BSS 267.

¹²⁷ Jvf. note 107 under afsnittet om KHF.

¹²⁸ BSS nr. 9 (KH har udeladt 2 vers - følger RT1), 45 (tilføjet 2 - følger RT1), 46 (udeladt 2 - følger RT1), 57 (udeladt 1 - følger R), 77 (udeladt 1 - følger R); 113 (byttet 1), 162 (udeladt 1 - følger R); 166 (udeladt 3 - følger R); 173 (tilføjet 3 - følger RT1) 205 (tilføjet 1 - følger RT1), og 261 (udeladt 1 - følger R).

¹²⁹ KH har 112 (BSS 125 er delt på 2) og Hj'1895 har 72 (BSS 169 er delt på to). Og da de kun har 18 BSS-salmer fælles, bliver Brorson-udvalget så omfattende.

¹³⁰ Der udkommer i 1840'erne som nævnt flere Brorson-udgivelser i Horsens hos A. C. Fogh. Jeg har ikke i Dansk Bogfortegnelse kunnet finde en TrK-udgivelse fra 1846, men Clausen'1965 nævner på 9. side i efterskriftet en TrK-udgivelse fra Horsens 1847, så der eksisterer sikkert en udgave fra et af årene.

¹³¹ Jvf. Bilag 3.

I første del af IMS, som udgøres af de salmer, der ikke var med i KH, findes 13 Brorson-salmer.¹³² Fra SvS er der taget 5, hvoraf 3 nu er med i DDS. Af de 8 salmer fra TrK findes nogle af versene i den ene dog i KH. DDS følger KH's version. Af de sidste 7 TrK-salmer er de 4 nu med i DDS. IMS har helt sikkert en andel i disse 4 TrK-salmers og de 3 SvS-salmers optagelse i DDS.

Blandt 1918-tillæggets 11 Brorson-salmer, som alle er fra TrK,¹³³ har de 6 aldrig været repræsenteret i autoriserede danske salmebøger. Af de sidste fem har flere en stærk sønderjysk tradition, hvilket nok er en væsentligste årsag til, at nogle af dem er med i DDS.

IMS fik en meget stor udbredelse og øvede dermed indirekte sit til at, der blev optaget Brorson-salmer i DDS, som ikke havde været med i KH. I 1919 var der trykt 230.000 eksemplarer, i 1941: 492.000 og i 1948: 526.000.

3: Tillæg til KH.

Der blev udgivet mange tillæg til KH, som alle havde et stort udvalg af Grundtvig-salmer, mens Brorson-udvalget generelt var ganske lille.¹³⁴ Det vigtigste af disse har

¹³² Brorson-udvalget i IMS nr. 1-397:

Nr.	V	Salmetitel.	BSS	V	T	Bemærkninger (evt. relation til Aut.DK.)
82	5	Jeg ser dig søde lam at stå.	302	5	a	KHT, SF, PrS og DDS
85	4	Fred i Jesu død vi skulle	306	4	a	PrS og DDS.
100	2	Vor klippe vi slippe umulig	329	2	a	KHT, PrS, DDS.
169	7	O kære sjæl som vanker (4)	165	14	a	Af: Den onde levemåde. Versudvalg: 4, 5, 6, 7, 11, 12 og 14. KH har flg. versudvalg "4", 9, 12, 14.
184	3	Her løber jeg i blinde	208	12	a	Ej i Aut.DK. Versudvalg: 1, 5 og 12a+10a.
224	4	Hvad fattes mig	214	11	a	P, MB, PrS, DDS.
225	4	Skal man af børnene faderen	107	18	a	Af: Guds igenfødde! v. 14, 13, 17, 18. - Næsten alle øvrige følger KHF'1885's udvalg: 1,3,5,10-12
230	4	Vor tro kan gennem alle bånd	204	8	b	Ej i Aut.DK. Det er dog forsøgt af KHT og PrS.
238	6	Halleluja, jeg har min Jesus	218	12	a	KHT, S i to udgaver, SF, GF, PrS og DDS.
246	5	Det koster megen kamp	201	8	b	P, N, KHT, SF, GF, PrS, DDS.
250	5	Hvor ere de kristne dog	245	8	a	KHT og SF. Med titlen <i>Som lilliens</i> PrS og DDS
360	6	Så sød er Jesu hyrdefavn	316	6	a	Ej i Aut.DK.
394	2	Her op ad, I døde	350	2	a	Ej i Aut.DK.

¹³³ Brorson-udvalget i IMS nr. 460-604 (1918-tillægget):

Nr.	V	Salmetitel.	BSS	V	T	Bemærkninger (evt. relation til Aut.DK.)
466	8	Nu velan et frejdigt mod	18	8	a	Oprindelig en stærk sønderjysk tradition. Nu har alle salmebøger den, men delt op i to.
476	10	Er der nogen som vil se	126	15	a	Ej i Aut.DK.
516	5	Aldrig kan jeg sige	146	7	a	Ej i Aut.DK.
518	5	Farvel med dine gange	165	14	a	Af: Den onde levemåde. Jvf. IMS 169, men med et lidt andet versudvalg: 10-14.
530	5	Et er fornødent, det ene	168	10	a	Sønderjysk tradition der slår igennem til DDS.
531	4	Nu da tillykke	219	11	a	KHT (ét vers), SF, MF, PrS, DDS.
532	7	En kristen har et kæmpemod	200	15	a	Ej i Aut.DK.
544	6	Min hjertens Jesus, søde	95	18	a	Salmen har en stærk sønderjysk tradition!
552	5	Vor Gud er tro i liv og død	195	9	a	Ej i Aut.DK.
559	8	Lær mig hvordan jeg skal	180	15	a	Ej i Aut.DK.
563	4	I Herrens udvalgte	188	9	a	P, KHT, SF, PrS, DDS.

¹³⁴ Tillæggene til KH kronologisk anført: (Forkortelserne følger Mallings I, s. VII-XII, eller udgiverens navn, og det evt. efterfølgende tal i parentes angiver først tillæggets salmeantal, dernæst antallet af Grundtvig-salmer

fået betegnelsen KHT. Dette tillæg, som var udarbejdet af præsterne S. Winding, P. Severinsen og Chr. Ludwigs, udkom i 1913. KHT virker med sine 322 numre, heraf 35 af Brorson, ganske omfattende, men 75 af numrene er gradualvers, som sjældent har mere end et vers. Hele 15 af de 35 Brorson-tekster er netop gradualvers, og der er reelt kun 121 Brorson-vers, hvilket giver det meget lave versgennemsnit på 3,4 pr. salme. KHT blev aldrig autoriseret, men må siges, at have været kraftigt medvirkende til at præge indholdet i DDS. Der er nemlig hele 6 Brorson-salmer i KHT, der ikke tidligere havde været benyttet i autoriserede danske salmebøger, som er med i DDS. Derudover har den blandt sit rimeligt lille Brorson-udvalg hele 8 salmer som endnu ikke er blevet optaget i en autoriseret dansk salmebog,¹³⁵ så det må da erkendes, at der med KHT er gjort et markant forsøg på, at skabe en ny Brorson-tradition i den danske folkekirke. Af de øvrige tillæg vil jeg blot fremhæve *Salmetillæg af 1938* (ST), som blandt sine 226 salmer har optaget 28 af Brorson.¹³⁶ Ud over den ganske pæne Brorson-repræsentation har den nemlig optaget den næsten oversete salme BSS 42, som jeg ellers kun har fundet i Lammer'1834 og RTM'1858.

4: Den sønderjyske Salmebog (SS'1925).

I forbindelse med genforeningen i 1920, hvor man i Nordslesvig stemte sig hjem til kongeriget, kom man også under dansk kirkeøvrighed, og de præster som kom nordfra savnede i N en del salmer fra KH. Resultatet blev, at der i 1921 blev udgivet et tillæg på 76 salmer med 46 af Grundtvig og 11 af Brorson. Samtidig gik man igang med en større revision af N, hvilket resulterede i, at man udelod ca. 85 salmer, heraf 2 af Brorson. Desuden forkortede man nogle stykker, samt ændrede omkring 15, så de kom mere i overensstemmelse med KH. Tillægget blev endvidere forøget til 190 salmer. I 1925 blev resultatet udgivet under titlen *Den sønderjyske Salmebog*. Af hensyn til N beholdt man dennes nummerering, og lod blot de udeladte numre stå blanke, og de nye salmer fik numrene 625-816. Blandt de nye var der 21 af Brorson, som alle fulgte KH.¹³⁷

og sidst antallet af Brorson-salmer): **1903**: Bugge - BT (116/102/0); **1911**: Hospitalsmenigheden i Odense - HT (102/76/3) [3. udg. 1928]; **1913**: KHT (321/90/35) [2. udg. 1931 (322/?/35)]; **1916**: Kirkeligt Samfund - KST (82/53/2) [2. udg. 1926; 3. udg. 1931 (104/59/3) og 4. udg. 1934 (115/102/2)]; **1927**: Askov Valgmenighed (61/?/1); **1928**: Dansk Kirkesang - DKT (48/25/6); **1934**: Tidehverv - TT (76/38/4); **1936**: Dahl (282/104/7+2); **1938**: Jessen (38/12/5) og **1938**: ST (226/128/28). (Ref: Nogle af tillæggene selv, samt Mallings VIII, s. 263-373, 468.)

¹³⁵ **Brorson-udvalget i KHT, som ikke er med autoriserede danske salmebøger:**

Nr.	V	Salmetitel.	BSS	V	Bemærkninger (anvendelse af øvrige):
740	4	Immanuel vi synge dig	12	16	GF og PrS
755	4	Alle kristne sjæle skynder	27	12	SF
765	4	Slaar sammen alle hænder.	54	9	Blev optaget af S, MF og PrS under andre titler.
853	7	Medkristen, er dit kors så	196	16	Af: Min kristen ...
868	5	Vor tro kan gennem alle bånd	204	8	PrS
877	2	Aldrig jeg mere på verden	335	2	Hj'1895
901	3	O hvilken ære	229	11	RTM, Hj'1953, Hj'1989
924	2	Op dog, Sion, ser du ej	286	2	Vers 1a, 2a. (verslængden er blev halveret)
957	1	Op Sion, det er tid (14)	260	14	Af: Den gamle Adams Sind. Hj'1895.

Desuden har KHT medtaget Grundtvigs meget omarbejdede version af BBS 184.

¹³⁶ **ST,v/BSS**: 685,4/269; 703,1/249; 708,6/43*; 710,4/258; 721,5/42*; 725,5/18; 726,5/95; 739,6/37; 755,2/54; 756,4/302; 807,5/131; 808,4/133; 810,1/71; 811,6/119; 815,6/224*; 821,6/327; 827,6/49; 830,3/176; 834,4/201; 835,6/220; 836,7/218; 837,2/219; 844,5/152; 847,6/187; 849,6/173; 853,6/88; 856,1/84; (871,4/17 - første vers er digtet af Grundtvig).

¹³⁷ Jvf. bilag 1.

5: Valg- og frimenighedernes salmebog *Salmer* (S'1935).

De grundtvigske valg- og frimenigheder udgav 1935 i fællesskab salmebogen *Salmer* i et oplag på 20.000 eksemplarer. Den indeholder blandt sine 641 salmer 70 af Brorson, der ikke er stærkt bearbejdede. Den optog 4 Brorson-salmer, som dengang ikke havde været med i autoriserede danske salmebøger, og var hermed stærkt medvirkende til, at to af disse senere kom med i DDS.¹³⁸ S er desuden den første af de undersøgte salmebøger, der har benyttet BSS 140 under titlen *Ingen blive skal til skamme*, som idag benyttes af DDS.

6: Det sønderjyske forslag (SF'1943).

Allerede i 1933 blev der nedsat et sønderjysk udvalg m.h.p. at udarbejde et forslag til en fælles salmebog for Sønderjylland og Kongeriget. I 1943 udkom dette sønderjyske forslag, som indeholdt 997 salmer med 319 af Grundtvig og 127 af Brorson. Om behandlingen af salmerne skriver Malling at man har givet salmedigterne "talefrihed": Brorson er ikke gjort "grundtvigsk eller barthianske" og Grundtvig er ikke gjort pietetisk.¹³⁹ I forhold til KH er der udeladt 7 og optaget 24. Af disse nye er 13 hentet ud af en særlig sønderjysk tradition,¹⁴⁰ og 10 var repræsenteret i KHT,¹⁴¹ hvoraf kun den ene ikke blev repræsenteret i DDS.¹⁴² Den sidste bestod af nogle hidtil udeladte vers i en ellers benyttet salme.

7: Det grundtvigske forslag (GF'1944).

I 1941 blev der nedsat et grundtvigsk udvalg, som i 1944 kunne udsende det grundtvigske forslag til den kommende salmebog, som indeholdt 846 salmer med 114 af Brorson. I forhold til KH udelader GF 15 salmer,¹⁴³ og tilføjer 17 nye, hvoraf de 7 ikke endnu har været med i autoriserede danske salmebøger.¹⁴⁴ Fire af de 97 fælles

¹³⁸ Baggrundsviden: Malling VIII, s. 453-455. Brorson-udvalget: bilag 1.

Brorson-udvalget i S, som ikke findes i autoriserede danske salmebøger:

Nr.	V	Salmetitel.	BSS	V	Bemærkninger (anvendelse af øvrige):
95	6	Hosianna! Livets ord	43	11	GF og MF.
372	6	O, se dog, hvilken kærlighed	224	12	Af: Ak, se dog, hvilken kærlighed. GF, MF, PrS

De 2 salmer som senere blev kom med i DDS: BSS 49 og 155.

¹³⁹ Malling VIII, s. 466

¹⁴⁰ BSS nr. 18 (versionen med original titel), 48, 95, 98, 109, 119 (benyttelsen af v. 2, 7-10), 152, 159, 168 (SF deler den endvidere og skaber altså 2 salmer), 169, 192 (danner en ekstra salme af vers som ikke har været benyttet i Kongeriget) og 201.

¹⁴¹ BSS nr. 11 (Al verden stod i Satans pagt), 27, 129 (Søde Jesus, lad dog ej), 140 (Gud ske lov for al sin nåde), 188, 218, 219, 245 (De kristne har indvortes herlighedslivet), 299 og 302.

¹⁴² Brorson-udvalget i SF, som ikke findes i autoriserede danske salmebøger:

Nr.	V	Salmetitel.	BSS	V	Jeg har kun set salmen i flg. sang- og salmebøger:
659	6	Alle kristne Sjæle skynder	27	12	John'1846, H/W'1895, Hj'1895, KHT og SF.

¹⁴³ BSS nr. 59, 62, 69, 73, 87, 113, 122, 129, 144, 163, 176, 194, 215, 230 og 261. Jvf. bilag 1.

¹⁴⁴ Brorson-udvalget i GF, som ikke findes i autoriserede danske salmebøger:

Nr.	V	Salmetitel.	BSS	V	Bemærkninger (anvendelse af øvrige):
114	8	Den luft, hvori vi gå	78	14	MF, PrS
142	6	Hosianna! Livets ord	43	11	S, MF
167	8	Immanuel vi synge dig	12	16	KHT, PrS
254	2	Halleluja! vort hoved	54	9	Af: Slaar sammen alle hænder. KHT, MF, PrS.
265	4	Op dog, Sion ser du ej	286	2	
490	6	O, se dog, hvilken kærlighed	224	12	Af: Ak, se dog, ... S, MF, PrS
592	2	Himlen trods de grusomst	320	2	Salmen blev også benyttet af MF og PrS.

salmer har undergået væsentlige ændringer hvor titlerne er blevet ændret,¹⁴⁵ og i de resterende 93 har GF tilføjet vers i 32 tilfælde, samt beskåret et par stykker.

8: Det midtjyske forslag (MF'1947).

Dette forslag blev udarbejdet af tidehvervs-folk. Sagt med mallingske udtryk ser disse Luther som "mesteren" for den rette lære, hvor Kingo og Grundtvig kan ses som "gode lærlinge". Brorson er med sin pietisme derimod et "problembarn".¹⁴⁶ Dette afspejlede sig i det tidehvervske tillæg til KH i 1934 med 76 salmer, hvor Grundtvig, Kingo og Brorson var repræsenteret med henholdsvis 38, 16 og 4. Tre af disse 4 Brorson-salmer bestod endda kun af ét vers! Den samme tendens kan iagttages i MF, hvor de 3 er repræsenteret med henholdsvis 312, 128 og 96.¹⁴⁷ Man er dog opmærksom på Brorsons salme-skat og fremdrager således flere som aldrig har vundet optagelse i autoriserede danske salmebøger,¹⁴⁸ samt nogle der kun har en svag tilknytning til disse.¹⁴⁹ Men der er tydeligvis elementer i Brorsons salmedigtning, som man har undgået i forbindelse med udarbejdelsen af MF. Man har således kun optaget 8 salmer fra det ellers meget benyttede TrK-afsnit *Troens Frugt*, hvoraf de 5 endda optræder i kortere versioner end de, der siden blev optaget i DDS. Til gengæld er der i MF optaget et ganske stort antal fra TrK-afsnittet *Troens Midler*, hvor MF med 11 salmer klart distancerer DDS, der kun har optaget 6.¹⁵⁰ Det bør dog tilføjes at MF har fordelt fem vers fra BSS 143 på 3 små salmer, hvilket igen vidner om den tidehvervske trang til at beskære i salmerne og versgennemsnittet i MF's Brorson-udvalg ligger da også med 4,4 vers pr. salme ca. ét vers under det generelle niveau for kongerigske salmebøger, som siden 1855 har ligget meget stabilt.¹⁵¹

9: Prøvesalmebogen (PrS'1951).

Foruden de tre nævnte udvalg, der hver kom med et forslag til den nye salmebog, blev der i 1946 af Kirkeministeriet nedsat en kommission som skulle udarbejde en

De resterende nye salmer i forhold til KH: BSS nr. **18** (versionen med originaltitel), **37** (fra sønderjysk tradition), **88** (fra KHT og S), **98** (fra sønderjysk tradition), **152** (fra sønderjysk tradition), **155** (fra S), **187** (ny salme af udeladte vers med titel: *Hvem tror dog Jesu egne ord.*), **201** (fra sønderjysk tradition), **218** (fra KHT og S) og **269** (fra sønderjysk tradition).

¹⁴⁵ BSS nr. 149, 165, 166 og 249.

¹⁴⁶ Jvf. Malling VIII, s. 472.

¹⁴⁷ MF-tallene for Grundtvig og Kingo er hentet i Malling VIII, s. 473.

¹⁴⁸ **Brorson-udvalget i MF, som ikke findes i autoriserede danske salmebøger:**

Nr.	V	Salmetitel.	BSS	V	Bemærkninger (anvendelse af øvrige):
41	2	Vi traadte ind ved Daabens Pagt	143	8	Af: O hvad er det en herre-stand. Vers 4 og 3.
43	2	O hvad er det for Herrestand	143	8	Af: O hvad er det en herre-stand. Vers 1 og 2.
84	7	Den Luft, hvori vi gaa	78	14	Jvf. GF.
120	6	Hosianna! Livets Ord	43	11	Jvf. S og GF.
274	1	Nu priser, alle Skarer	54	9	Af: Slaar sammen alle hænder. KHT, S, PrS
337	2	Gud Helligaand os giver klart	224	12	Af: Ach! seer dog, hvilken kierlighed. Vers 6-7.
527	2	Himlen trods de grumme Bølger	320	2	Salmen blev også benyttet af GF og PrS.
562	2	O, se dog, hvilken Kærlighed	224	12	Af: Ach! seer dog, hvilken kierlighed. V. 1 og 10
563	1	Gud har os Børne-Arve-Ret	143	8	Af: O hvad er det en herre-stand. Vers 6.

¹⁴⁹ De tydeligste eksempler: BSS **1** (Salmen har tidligere vist kun været optaget i MB), **69** (Kun 14. vers er optaget i autoriserede danske salmebøger, MF har optaget 6 vers), **129** (SF og GF har den ikke med og MF optager flere vers end RT2 og KH, der som de eneste autoriserede danske salme tidligere har benyttet salmen) og **299** (Denne var m.h.p. kirkelig regi tidligere kun blevet benyttet af KHT og SF).

¹⁵⁰ Jvf. bilag 1 og bilag 14.

¹⁵¹ Jvf. bilag 1, s. 6.

prøvesalmebog. Denne udkom i 1951 og indeholdt 806 salmer med 140 af Brorson. I PrS er der repræsenteret 8 Brorson-salmer, som ikke havde været med i de tre forslag,¹⁵² hvilket vidner om kommissionens selvstændige arbejde. I PrS blev der optaget 7 salmer der ikke tidligere havde været med i autoriserede danske salmebøger, og som heller ikke blev optaget i DDS.¹⁵³ Interessen for salmebogssagen var stor og det 1. opl. af PrS på 5000 stk. blev revet bort samme dag som den udkom.¹⁵⁴

10: Den danske Salmebog (DDS'1953).

Under arbejdet med at reducere antallet af salmer fra PrS's 806 til de 754 der findes i DDS gik det hårdt ud over Brorson-salmerne, idet de blev reduceret med 13.¹⁵⁵ Der blev desuden reduceret i versene således at 15 af salmerne tilsammen mistede 21 vers,¹⁵⁶ men der blev også tilføjet 4 vers fordelt på to salmer.¹⁵⁷

I forhold til KH har DDS udeladt 7 salmer og optaget 22 nye.¹⁵⁸ DSS har desuden foretaget én meget væsentlig ændring,¹⁵⁹ samt foretaget små ændringer i versudvalget i

¹⁵² BSS nr. **49** (Seneste reference på **bilag 1**: S nr. 455), **73** (KH nr. 8), **113** (KH nr. 498 - m. originaltitel), **141** (SF havde dog en stærkt bearbejdet version), **204** (KHT nr. 868), **214** (P nr. 335 og MB nr. 528), **306** (Ingen reference blandt salmebøgerne på bilag 1) og **329** (KHT nr. 864).

¹⁵³ **Brorson-udvalget i PrS, som ikke findes i autoriserede danske salmebøger (ej anført på bilag 1):**

Nr.	V	Salmetitel.	BSS	V	Bemærkninger (anvendelse af øvrige):
16	8	Den luft, hvori vi gå	78	14	GF og MF
93	5	Immanuel vi synge dig	12	16	KHT 740 og GF
226	4	Halleluja! vort hoved	54	9	Af: Slaar sammen alle hænder. KHT, S, MF
423	5	O, hvad er det for herrestand	143	8	MF (som tre salmer)
483	6	O, se dog hvilken kærlighed	224	12	Af: Ak, se dog S, GF og MF.
515	5	Vor tro kan gennem alle bånd	204	8	KHT
614	2	Himlen, trods de grusomt	320	2	GF og MF.

¹⁵⁴ Malling VIII, s. 528.

¹⁵⁵ BSS **12***, **54**, **73**, **78***, **84** (én af PrS's to salmer), **88**, **143***, **165** (én af PrS's to salmer), **194** (én af PrS's to salmer), **204***, **224***, **269** og **320***. Jvf. **bilag 1**.

¹⁵⁶ Antallet af udeladte vers angives i parentes efter BSS-nummeret: **11(1)**, **55(1)**, **69(3)**, **110(1)**, **119(2)**, **120(2)**, **129(1)**, **165(3)**, **179(1)**, **185(1)**, **192(1)**, **218(1)**, **219(2)** og **329(1)**. Jvf. **bilag 1**.

¹⁵⁷ BSS **76(1)** og **166(3)**. Jvf. **bilag 1**.

¹⁵⁸ **DDS har udeladt BSS 59, 73, 87, 138, 144, 174 og 230, samt optaget flg. salmer:**

BSS	DDS's versudvalg	De vigtigste sang- og salmebøger, som tidligere har benyttet salmen.	Bemærkninger:
1,23	1, 6, 14ab+13c, 17, 22	MF	MF havde udvalgt versene!
18,8	a) 1-2, 4-8 b) 4a+6b og 2	P, MB, N, SS m.fl.	DDS har som KH en salme, der består af vers 4a+6b og 2.
49,14	1, 6, 9, 10, 12-13.	S	S havde udvalgt versene!
98,14	3, 4, 7, 9, 11, 14	N (v. 1-2, 6-9, 11-14), KHT, GF, PrS	PrS: v. 3-4, 6-7, 9, 11, 13-14
119,11	DDS har to: a) 1, 3-4, 5*, 6, 11; b) 2, 7-10	P, MB, N og (SF , som netop delt salmen i to på denne måde).	KH: v. 1, 3, 5*, 6*, 9a*+8b*, 11*. Overtaget fra ET og R.
141,12	1-2, 5-6, 11a+12b.	N, (SF), PrS	
152,19	1-2, 9-10, 12, 18.	P, MB, N, S, SF, GF, PrS	S: v. 1-2, 10 , 12, 18.
155,7	1-5, 7.	S , SF, GF, PrS	"Opdaget" 1927 af FV (Fest-Salmer v/ Kbh's valgmenigheder)
168,10	1-5	P, MB, N, SF	SF: a)1-5; b) 10, 6-9
169,5	1, 3-5.	P, MB, N, SF	SF havde udvalgt disse vers.
187,17	a) 1, 4a+5b, 9-10, 12, 17; b) 7-8, 11, 15	"Alle"	Det var først GF og PrS, som delte salmen i to.
188,9	1-3, 6, 8-9	P, KHT, SF, PrS	Versudvalget følger PrS.
192,15	a) 1, 3, 12, 9-10, 15 b) 4-5, 8, 11, 13-14	Siden R: næsten "Alle", men udelt.	KH: 1, 5, 12, 4a+9b , 10, 15. Altså næsten som a) v/ DDS.
201,8	1, 3, 5, 7-8	P, N, KHT, SF, GF	P havde indskudt et ekstra vers.

29 af de resterende 104 Brorson-salmer i KH,¹⁶⁰ og generelt nærmet sig Brorsons tekst. PrS-teksten lå dog endnu nærmere Brorsons, men som så ofte før var det også for salmebogskommissionen vanskeligt at slippe bort fra det indsunget. Som eksempel kan nævnes PrS 570 v. 6 (BSS 222 v. 9), hvor KH-teksten genindsættes i DDS 529 v. 6. Salmerne i DDS fremtræder dog generelt i en meget fin redaktion, der ligger ganske tæt op ad originalerne, og kirkefolket fik heri en fin og ganske repræsentativ salmebog. Der blev også taget godt imod den, for aldrig tidligere var en salmebog blevet indført så frivilligt og så hurtigt. Den 31.12.1954 havde Det kgl. Vajsenhus udleveret 310.000 salmebøger og forventede indenfor de kommende tre måneder at udlevere yderligere 150.000.¹⁶¹ DDS har tillige haft en vigtig betydning i genforeningen af Sønderjylland med resten af landet.

E: Brorsons salmer 1953-95.

1: Tillæggene til DDS.

DDS har mange Brorson-salmer med, hvilket vel er én af grundene til at tillæggene; 46 salmer, 78-tillægget, samt det autoriserede tillæg fra 1993, ikke har medtaget Brorson-salmer. Men der er dog ét tillæg, som har forsøgt at gøre opmærksom på, at der stadig

214,11	1, 6-7, 9b+11b.	P, MB, Hj'1895, IMS, PrS	Versudvalget følger PrS.
218,12	1-2, 4, 8, 10-12.	Hj'1895, IMS, KHT, S, SF, GF	Stærk tradition i IM og grundtvigske kredse
219,11	1, 8, 10	Alle tidligere norske salmebøger Hj'1895, IMS og PrS	Hj'1895 og IMS: v. 1, 5, 8, 10 PrS: v. 1, 2, 5, 8, 10.
245,8	1*, 3, 5-7	Hj'1895, IMS, KHT, SF, PrS	PrS indførte varianten af v. 1 efter A. D. Jørgensens efterladte noter om en håndskreven variant
299,4	1-4	La'1869, H'1873, LaR'1924	
302,5	1-5	Hj'1895, IMS'1910, KHT, SF	
306,4	1-3	Hj'1895, IMS'1910, PrS	
329,2	1-2	KHT, PrS	

¹⁵⁹ Salmen hos KH, som DDS foretog en væsentlig forandring med:

BSS	DDS's versudvalg	KH's versudvalg	Bemærkninger:
249	9	1, 8-11, 12*	Vers 9 fik en selvstændig tradition gennem KHT m.fl.

¹⁶⁰ Salmerne med forskelligt verudvalg i henholdsvis KH og DDS (tilføjelserne er fremhævet):

BSS	KH's versudvalg	DDS's versudvalg	BSS	KH's versudvalg	DDS's versudvalg
4,10	1-2, 5a+4b, 6-7	1-2, 4, 5a+3b, 6-7	140,6	1-2, 4, 6	1-2, 3, 4, 6
9,11	1-2, 8-11	1-2, 3, 6-7, 8-11	154,10	1, 3-5, 8*, 10	1, 2-3, 7, 8, 10
55,6	1-5	1-3, 5.	166,11	1-2, 11	1-2, 4, 7, 9, 11
57,5	1-2, 4-5	1-5	173,14	1, 5*, 6-7, 8*, 12-13	1, 3-6, 8, 14a+13b
58,13	6, 3a+2b, 8, 11, 13	6, 3a+2b, 8-9, 11, 13	185,12	1-2, 4, 7a+8b, 11-12	1-2, 4, 7-8, 10-12
76,12	1, 4, 6a+7a, 9-10	1, 4, 6a+7a, 8-10, 12	186,17	1, 3, 14-15, 9-13, 17	1-4, 14-15, 9-13, 17
80,12	1, 3, 7, 10, 12	1, 3, 7-8, 10, 12	193,9	1a+3a, 4, 5b+7b, 9*	1a+5b, 3-4, 6, 9*
89,14	1-5, 7, 10-11	1-2, 4-5, 7, 11	202,8	1-3, 6-8	1-3, 5, 6-8
102,10	1-4, 10	1-4, 9-10	215,7	1-2, 5-7	1-2, 5-6
113,9	1, 3, 5, 7	3, 5, 7.	220,13	1-3, 12, (218 v. 10)	1-3, 5, 12, 13
121,10	1, 4, 6, 8, 10	1, 4, 5, 6, 8, 10	222,8	1-2, 4-5, 7	1-2, 4-5, 6, 7
122,12	1-2, 4-5, 8, 10*	1-2, 4-5, 6-7, 8, 10	258,7	1, 3, 5, 7	1, 2, 3, 5, 6, 7
125,15	a) 1-2, 7-9, 10b+15b	a) 1-2, 7-10, 15	261,15	1-2, ?, 11-13.	1-2, 4, ?+10b, 11-13
131,12	1, 4-5, 7-8, 11	1, 4-5, 7-8, 12, 11	327,6	1-2, 3*, 6	1-6
133,19	1-3, 5, 18	1-3, 5, 12, 18			

Ialt er der udeladt 8 vers og tilføjet 34, samt sket en redigering i retning af Brorsons egen tekst.

¹⁶¹ Mallings VIII, s. 549 og 551.

kan fremdrages "nye" Brorson-salmer. Dette tillæg, **129 Salmer**, som blev "udgivet af en fri arbejdskreds" i 1981, har medtaget 8 Brorson-salmer, hvoraf de 6 endda aldrig har været optaget i autoriserede danske salmebøger.

Nr	V	T	BSS	Titel	Bemærkninger
919	5	a	224,12*	Ak! Se dog, hvilken kærlighed	BSS v. 1, 2, 3, 6 og 12. RTM, S'1935 og GF har tidligere peget på salmen. S og GF med flg. versudvalg: 1, 6, 7, 9, 10, 11. I Norge: Wexels 1840, 1844, 1849, 1859 og Hauge'1873.
920	7	a	226,10*	O de sjæle, de alene	BSS v. 1-6, 10. Salmen er tidligere blevet benyttet i Lammer'1834, Johnsen'1846, HpT'1864 og Hj'1895.
932	8	a	231,10*	Lammet være pris og magt (3)	BSS v. 3-10 af: <i>Jesu! naar jeg sindet ned</i> . Hj'1953 havde samme titel, men benyttede flg. vers: 3, 2, 5-10. Salmen er meget benyttet i de norske salmebøger.
947	3	a	317,3*	Guds Søn har gjort mig fri	Som BSS. Findes i H/W'1895, Hj'1953, Hj'1989 og NoS'1984.
955	5	b	091,16	O, Jesus som har elsket mig	BSS v. 1, 10, 14, 11 og 16. I autoriserede danske salmebøger er den kun med i P (og MB). I Norge er den med i alle autoriserede salmebøger!!!
956	5	b	204,8*	Vor Tro kan gennem alle bånd	BSS v. 1, 3, 6-8. Salmen er med i alle IM-sangbøger og næsten kun dér. KHT og PrS var dog opmærksom på den. Men i Norge findes den kun hos Johnsen'1846.
961	6	b	138,6	Jeg er rede til at bede	Som BSS. I DK med i R, N, KH, SF og GF, samt flere. I Norge er den med i alle autoriserede salmebøger.
970	5	b	097,12*	Dit navn jeg altid kalder på (5)	BSS v. 5a, 5b, 6a, 12b og ? af: <i>Så kom o Jesus, stærke</i> NB: Versene er forkortet til 4 linier. Jvf. Norsk tradition.

I de udvalgte strofer fra original-salmerne er der ændret meget lidt i teksten, hvorimod der i et par af de oversatte salmer er ændret en del.¹⁶²

En stor del af udvalget er påvirket af norsk Brorson-tradition. Der er således også optaget 3 salmer fra det lille TrK-afsnit *Troens Herlighed*, hvorfra de autoriserede danske salmebøger kun har kunnet fremdrage to, som endda kun er benyttet af ganske af salmebøgerne. Det er BSS 230, som var repræsenteret med 5 af sine 15 vers i RT2 og KH, samt BSS 245 der er repræsenteret med 5 af sine 8 vers i DDS under variant-titlen: *Som lilliens hjerte*.

2: To nye udgaver af *Hjemlandstoner* (Hj'1953 og Hj'1989).

Allerede i 1945 blev der taget beslutning om, at udarbejde en ny sangbog til brug i IM, men man ville ikke færdiggøre den inden teksten til den kommende salmebog var godkendt, idet man ønskede at fællesstoffet skulle have enslydende tekster.¹⁶³ Titlen fra 1895 blev taget frem og IM's sangbog fik igen titlen *Hjemlandstoner*. Udgaven, der er fra 1953, indeholder 82 Brorson-salmer, hvoraf hele 64 genfindes helt identiske i DDS. Blandt de resterende 18 salmer er der af BSS 214 udvalgt ét vers mere end i DDS, af BSS 165 er der foretaget et anderledes versudvalg, og af BSS 107 er der lavet en ekstra lille salme af nogle vers, som er udeladt i den indsungne version, der optaget i DDS, samt i Hj'1953 selv. Det øvrige særstof i forhold til DDS er repræsenteret ved 15 BSS-salmer, hvoraf de 12 aldrig har været benyttet i autoriserede danske

¹⁶² Udover retskrivningen er der ændret flg.: (NB: i nr. 932 og 961: Intet!!!)

I nr. 919: i vers 4(6),5 *udi* til *ret* og i 5(12),2 *betegning* til *forsikring*.

I nr. 920: i 1,6 *roer* til *bor* og i 5,1 *Jehovæh Guddoms* til *Gud Herrens*.

I nr. 947: 1,8 har byttet plads med 1,9 og i 2,15 er *Pølen* ændret til *helvede*.

I nr. 955: 2(10)b er meget omarbejdet, og der er foretaget en del større ændringer i 4(11) og 5(16).

I nr. 956: i 4(7),6 *Som vare* til og *var dog*.

I nr. 970: i 3(6a),1 *Gjør synden siel og øye vaad* til *Når synden volder sorg og gråd*. Vers 5 er nyt.

¹⁶³ Poulsen'1961, s. 190.

salmebøger.¹⁶⁴ Tre af de 12 er fra Svane-Sang, og 2 er fra TrK-afsnittet *Troens Herlighed*, der som nævnt kun har haft to af sine 22 salmer optaget i autoriserede danske salmebøger. Desuden er TrK-afsnittet *Troens Kamp og Seyer* repræsenteret med to salmer, som ikke har fundet vej til de autoriserede danske salmebøger. Særstoffet er således stærkt præget af de salmer der har karakter af åndelige sange, hvor det subjektive har en højere prioritet end i traditionelle salmer.

Brorson er ikke overraskende den sang- og salmedigter, som er bedst repræsenteret:

De 5 forfattere med flest originale salmer i Hj'1953 (NB: De oversatte salmer er talt med):

Hj'1953	Brorson	Grundtvig	Ingemann	Kingo	Sandell	Totalt:
Antal / andel	82 = 12 %	55 = 8 %	19 = 3 %	20 = 3 %	28 = 4 %	204 = 30 %

Ved sammenligning med IMS,¹⁶⁵ ses det tydeligt at udvalget fra de tre store salmedigtere er blevet forøget. Og hvis vi ser bort fra Sandell's sange ser det ud til, at de åndelige sange generelt udskiftes hurtigt og sjældent har samme slidstyrke som salmerne!

I 1989 blev der udgivet en ny udgave af *Hjemlandstoner* med 75 Brorson-salmer, hvoraf de 4 ikke var med i 1953.¹⁶⁶ Disse 4 er taget fra DDS, hvis redaktion man her følger. I det øvrige fællesstof med DDS følger 1989-udgaven dog ikke konsekvent DDS's redaktion. Versudvalget er stort set ikke ændret, men der er foretaget en del sproglige redigeringer af teksterne, som bl.a. har givet sig udslag i 7 ændrede titler.¹⁶⁷ M.h.t særstoffet i forhold til DDS, følger 1989-udgaven i BSS 165 og 214 udgaven fra 1953, mens det øvrige særstof er skrumpet ind fra 15 til 7 salmer,¹⁶⁸ og særstoffets karakter af at være åndelige sange er stort set forsvundet.

M.h.t. versudvalget har 1989-udgaven foretaget to ændringer i forhold til den forrige. BSS 11 har fået et vers tilføjet, og BSS 118 har fået skåret to vers bort. Generelt om vægtningen af Brorson-stoffet i IM's sangbøger kan det konkluderes, at der har været en stor vægtlægning på salmer fra *Troens Kamp og Seyer* og fra *Svane-Sang*, samt at man har været en del mere åben, end de autoriserede danske salmebøger, for at bruge salmer fra TrK-afsnittet *Troens Herlighed*.¹⁶⁹

Brorson er stadig den mest benyttede salmedigter, men de traditionelle salmer af de store salmedigtere har generelt tabt terræn:

De 5 forfattere med flest originale salmer i Hj'1989 (NB: De oversatte salmer er talt med):

Hj'1989	Brorson	Grundtvig	Ingemann	Kingo	Sandell	Totalt:
Antal / andel	75 = 11 %	57 = 8 %	16 = 2 %	14 = 2 %	28 = 4 %	190 = 27 %

Forskydningerne i forhold til Hj'1953 er små. Brorson og Grundtvig er stadig de to klart mest benyttede, hvor Grundtvigs andel nærmer sig Brorsons.

¹⁶⁴ BSS-nr. 12*, 88, 91, 97*, 115, 118*, 143*, 180*, 195*, 204*, 229*, 231*, 312*, 316* og 317*.

¹⁶⁵ De samme forfatters andel i IMS:

	Brorson	Grundtvig	Ingemann	Kingo	Sandell	Ialt:
Antal / andel	46 = 8 %	23 = 4 %	16 = 3 %	2 = 0,3 %	27 = 4 %	104 = 17 %

Den mest benyttede af de øvrige forfattere i IMS: **Chr. Richardt** med 32, heraf 31 originale, hvis udvalg i 1953 var faldet til 18, hvoraf de 17 var originale, og i 1989 var faldet til 12, hvoraf alle var originale.

¹⁶⁶ BSS-nr. 3, 7, 182 og 267. (Hj'1953 havde dog Grundtvigs version af BSS 7: *Forunderligt at sige*).

¹⁶⁷ BSS-nr. 5 (v. 8 benyttes som titel): DDS 77: *Nu ville vi os samle*; Hj'1989 153: *Nu vil vi os forsamle*.

BSS-nr. 46: DDS 208: *Hører, I som græder*; Hj'1989: *Hør det, I som græder*.

BSS-nr. 99: DDS 465: *O, lytter til I folk*; Hj'1989 344: *O, lyt dog til, I folk*.

BSS-nr. 127: DDS 461: *Hvo vil mig anklage*; Hj'1989 315: *Hvem vil mig anklage*.

BSS-nr. 164: DDS 532: *Hvo vil med til Himmerige*; Hj'1989 342: *Hvem vil med til Himmerige*.

BSS-nr. 215: DDS 466: *O, vågner op af verdens drømme*; Hj'1989: *O, vågn nu op af verdens drømme*.

BSS-nr. 245: DDS 491: *Som lilliens hjerte*; Hj'1989: *Som liljen i hjertet*.

¹⁶⁸ BSS-nr. 97*, 115, 118*, 143*, 204*, 229* og 317*.

¹⁶⁹ Jvf. bilag 14.

3: Andre sangbøger med en forholdsvis rig Brorson-repræsentation.

Ud over IM er der idag også andre foreninger indenfor den danske folkekirke, som i vid udstrækning gør brug af Brorsons salmer i deres sangbøger. Det drejer sig især om Luthersk Missionsforening (LM) og Kristeligt Forbund for Studerende (KFS).

LM's sangbog *Åndelige sange og salmer* fra 1967 (LM'1967) indeholder 620 sange, og fordelingen mellem de mest benyttede salmedigtere i sangbogen fremgår af flg. skema:

	Brorson	Grundtvig	Ingemann	Kingo	Rosenius	Sandell	Totalt:
Antal / andel	56 = 9 %	50 = 8 %	11 = 2 %	11 = 2 %	21 = 3 %	90 = 15 %	249 = 40 %

Som det fremgår er Brorson efter Sandell den mest benyttede. Brorson har dog ikke altid været så rigt repræsenteret i LM's sangbøger, hvilket fremgår af forordet til LM'1967, hvor det bemærkes, at "*antallet af sange og salmer af H. A. Brorson er blevet omtrent fordoblet*" i forhold til forrige udgave fra 1949. Af de 56 benyttede Brorson-salmer er de 52 med i DDS, hvis redaktion man med et par enkelte undtagelser følger.¹⁷⁰ De 4 resterende salmer er alle med i Hj'1953,¹⁷¹ men LM'1967 er bestemt ikke afhængig af Hj'1953, hvilket afspejler sig i at hele 10 af LM'1967's Brorson-salmer ikke er med i Hj'1953, samt at 2 af de fælles salmer findes med en anden titel og et andet versudvalg.¹⁷²

KFS's sangbog *Kristen Sang* fra 1990 (KFS'1990) indeholder 338 sange og salmer, og fordelingen mellem de mest benyttede salmedigtere i sangbogen fremgår af flg. skema:

	Brorson	Grundtvig	Kingo	Rosenius	Sandell	Sprint	Totalt:
Antal / andel	31 = 9 %	ca. 27 = 8 %	ca. 7 = 2 %	ca. 8 = 2 %	ca. 20 = 6 %	ca. 10 = 3 %	ca. 103 = 31 %

Brorson er den mest benyttede, men det må samtidig bemærkes, at samlingens forfattere er spredt over mange mennesker, hvilket også fremgår af, at de 6 mest benyttede forfattere kun tegner sig for 31 % af samtlige tekster. 27 af de 31¹⁷³ Brorson-salmer findes i DDS og følger, så vidt jeg har kunnet konstatere, dennes redaktion. Ingen af de 4 resterende har været optaget i autoriserede danske salmebøger. 3 af disse, BSS 118, 229 og 317, genfindes med samme redaktion i Hj'1953 og Hj'1989. Den sidste, BSS 97, må være hentet fra *129 Salmer*, da dennes redaktion er fulgt.

Selv om Brorson er den mest benyttede digter, knytter Brorson-udvalget sig ikke specielt til de salmer, som i særlig grad udtrykker den brorson-pietistiske vægtlægning, idet 21 af de udvalgte salmer, altså næsten 70 %, er knyttet til kirkeåret, samt troens grund og troens midler.

4: Den danske Salmebog for Børn og Unge (DDSBU'1993).

Der bliver stadigt set efter "nye" Brorson-salmer, hvad **Den danske Salmebog for Børn og Unge Gud ske tak og lov**, fra 1993, giver et eksempel på. Af salmebogens fire Brorson-salmer blandt 200, er der nemlig fremdraget en Brorson-salme, som jeg kun har set benyttet én gang tidligere.¹⁷⁴ Det drejer sig om en af Brorsons bibelhistoriske digte, nemlig *Goliath drog fra Gath* (BSS 323), hvis 3 "lange" strofer her, vel af

¹⁷⁰ Nr 606 (BSS 218) er kun 5. vers af DDS 572, og nr. 313 (BSS 205) har kun 6 vers mod DDS's 8 vers.

¹⁷¹ *Dristig nu mit bange hjerte* (BSS 118, v. "1"), *O Jesus, som har elsket mig* (BSS 91), *O hvilken ære* (BSS 229) og *Dit navn, o Jesus drager mig* (BSS 97, v. 5)

¹⁷² BSS 4, 7, 19, 45, 120, 154, 193, 249, 265 og 304 findes alene i LM'1967, og af BSS 125 og 218 er der gjort et forskelligt versudvalg.

¹⁷³ BSS nr. 3, 4, 7, 8, 10, 18, 46, 77, 82, 97*, 99, 102, 107, 108, 110, 118*, 119, 127, 132, 140, 141, 176, 192, 205, 221, 229*, 265, 304, 317*, 329 og 352.

¹⁷⁴ BSS 323 blev benyttet af L. C. Müller i 1843.

melodihensyn til børnene, er delt op i 6 strofer. Salmebogens tre øvrige Brorson-salmer; *Op al den ting*; *Her kommer, Jesus, dine små* og *Den yndigste rose*, som alle er originale Brorson-salmer, hører til blandt de allermest benyttede af Brorson. Disse er taget fra de to første afsnit i TrK, hvor de børnevenlige salmer generelt findes.

IV: Den norske Brorsonsang.

Indtil 1799 var kendskabet til Brorsons salmer i Norge ikke særligt udbredt. P fik i Norge en endnu ringere udbredelse end i Danmark, hvor den dog kun kom til at sætte sit præg på den sønderjyske salmesang.¹ P blev som i Danmark hurtigt indført på slottene, men som officiel kirkesalmebog fik den en meget begrænset betydning. P's 259 nye salmer i forhold til Kingos salmebog, kom dog i en separat udgivelse, der kunne benyttes som et tillæg til Kingos salmebog. Disse blev rundt om benyttet ved husandagter.²

Gb, der i 1800-tallet i Norge fik en større udbredelse end i Danmark, blev ganske hurtigt indført i en række norske byer,³ men var i 1799 sikkert endnu ikke særligt udbredt på landet. Kendskabet til Brorsons salmer gennem P og Gb var således rimeligt begrænset i 1799, og endnu mindre havde P og Gb gjort opmærksom på Brorsons navn, idet de ikke havde angivet navnene på salmernes forfattere.

Kendskabet til Brorsons salmer var dog større end dette lader formode. Allerede i 1765 kan Brorsons søn nemlig skrive flg. om disse i fortalen til udgivelsen af *Svang-Sang*: "... hans for mange Aar [siden] udkomne ... Psalmer ere og blive søgte, og brugte af mange i vort ... Norske Zion".⁴ Og A. Winding Brorson skriver i 1823 at en ven har forsikret ham om, at endnu for 50-60 år siden var salmerne meget yndede i Norge. Undertitlen til den første norske "salmebog" fra 1799 vidner med sit: "... uddraget af Troens rare Klenodie og flere, ..." ⁵ også om, at der må have været et rimeligt kendskab til TrK-salmerne på dette tidspunkt.

A: Forløberne for de officielle kirkesalmebøger:

1: De sande Christnes udvalgte Psalmebog (H'1799).

Hans Nielsen Hauge (1771-1824), der ikke karakteriseres som en original tænker, men som en personlighed der var grebet af evangeliet,⁶ stod i 1799 bag udgivelsen af meget væsentlig salmebog. Det var "*De sande Christnes udvalgte Psalmebog, uddraget af Troens rare Klenodie og flere, samt tilføjet nogle nye af Kirkens nuværende Arbeidere, som haver Lyst og Gaver til at lege for Herren i deres Hierter. Samlet og til Trykken befordret af dem, der ønsker andre som sig selv, at prøve Alleting og beholde det Gode.*"⁷

Salmebogen havde ikke salmer tilfælles med Kingos og kan vel nærmest betegnes som et tillæg til denne.⁸ Udvalget af salmer og redaktionen af disse skal ses på baggrund af dogmatisk refleksion,⁹ og med salmeudvalget gik Hauge i front mod rationalismen og

¹ Valkner s. 2.

² Fæhn s. 8. Jvf. også Ellingsen s. 295.

³ Ellingsen s. 295.

⁴ Svane-Sang 1765. I fortalen der omfatter 4 sider nævnes dette lidt under midten på 2. side.

⁵ Titelbladet til "De sande Christnes udvalgte Psalmebog"

⁶ Hejselbjerg-Paulsen s. 121n.

⁷ Trondheim 1799. Undertitlen i 2. oplag fra 1800, der blev udgivet i København, blev ændret til: "... Samlet og til Trykken befordret af Hans Nielsen Hauge".

⁸ Valkner s. 5, og forordet til salmebogen, hvor Hauge skriver at de fleste har Kingos salmebog.

⁹ Fæhn s. 15.

herrnhutismen. Mod rationalismen, som tror, at de med fornuften kan sammensætte tørre vers og tro at disse kan opleve hjerter, og mod en herrnhutisme der enten glemmer helliggørelsens liv eller stivner i farisæisk selvgodhed over egne gerninger.¹⁰ Det illustreres også ved flg. eks. på bearbejdelse som Hejselbjerg-Paulsen fremdrager; I H'1799 nr. 63,3 om Maria som gerne ville ... ændres *høre* til *giøre*,¹¹ hvilket understreger Huges vægtlægning på at der ved kristen tro nødvendigvis må følge gerninger.

Skema over Brorsons salmer i denne salmebog (følger numrene i H'1799):¹²

TrK 1739	P 1740	Gb 1778	H 1799	Salme (BSS-titel efter nudansk retskrivning)	TrK 1739	P 1740	Gb 1778	H 1799	Salme (BSS-titel efter nudansk retskrivning):
260,14*			1	Den gamle Adams sind	163,11	291,11	350,11	44	Kommer, hvo vil visdom
008,8	021,8	077,8	2	Hvordan takker vi vor H.	129,13			45	Loven er et helligt bud
010,11	023,11		3	Den yndigste rose	122,12	301,12	341,12	46**	Forsøger eder selv
019,8	028,8	296,8	4	Kom, hjerte, tag dit	137,8*			47	Vel den! der ved, i Jesu
086,12*			6	Nu Jesus til sin pine går	150,11	310,11	144,11'	48	O sjæl, som daglig sund
144,12			8	O sjæl, hvor blev de gode	189,13	320,13		54,12	Far her ud, urene ånd
147,12*			9	Vil du til Herrens alter gå	191,11	322,11	375,11	55	Du hjertens fryd
048,6	111,6		10	I kristne, rejser Eder snart	213,14	334,14		59	Op, våg og bed
059,5			16	Guddomsstråle, himmellue	215,7	336,7		60	O vågner op af verdens
061,10*			17	O du sjælens største glæde	164,10	354,10	295,10	62	Hvo vil med til Himmerige
064,10*			18	Kom Hellig Ånd, kom	168,10	355,10	317,10	63	Et er nøddigt, dette ene
066,4*			19	O syndig flok, hvo er det	167,7	356,7	267,7	64	Min sjæl, hvo vilde være
069,14			20	Du, Djævel, skal den glæde	166,11			68	Den snævre vej er bred
047,12*			22	Vilt du have påske-glæde	221,12			69,11	Det koster mer end man
075,10*			23	Milde Gud! mit hjerte tager	222,8			70	I lemmer, hvis hoved ***
080,12	175,12	316,12	24	Så skal da mammon vige	169,5	392,5		71	Den vej, du gik i kors
084,20	178,20	162,15	25	O Gud, fornuften fatter ej	245,8*			73	Hvor er de kristne dog
100,10	190,10	127,9	27	Ak, himmelsøde ord	238,8*			74**	Hvem der havde dog forlåret
201,8	229,9		32,9	Det koster megen kamp	187,17	386,17	118,15	78	Hvor ser det ud i verdens
087,15	239,15		36	Hvad hører jeg i Paradis	188,9	387,9		78	I Herrens udvalgte, som
089,14	241,14	287,14	37,12	Vor sjæl er dertil født og	186,17	388,18	266,17	80	Skal kærlighed sin prøve stå
108,10	275,10	141,10	39	I dag er nådens tid	181,6	415,6	112,6	81	Sørger du endnu, min sjæl
111,14	278,14	263,12	40	Hvor kan du dog i synden	173,14	419,14	119,13	82,7	Tålmodighed behøves
112,8	279,8	301,8	41	Ak, vidste du, som går	156,6	439,6	355,6	84	Jeg går i fare, hvor jeg går
106,14	035,14	336,14	42	Min fader, fød mig til dit	270,12*			94,10	Mit hjerte skal brænde som
107,18			43	Guds igenfødte, ny-levende					

Salmebogen, der indeholder 111 salmer, hvoraf nr. 1-101 er taget fra tidligere samlinger, har medtaget 51 af Brorson, og 20¹³ af disse var ikke med i P, eller Gb's udvalg af P's Brorson-salmer. Hauge har således, som titlen også angiver, været opmærksom på TrK, men har ved salmer, som var medtaget i P, i de fleste tilfælde fulgt Pontoppidans redaktion.¹⁴

¹⁰ Fæhn s. 10. Jvf. Haavik s. 132f.: Haugianerne vedblev med at være skeptiske overfor en alt for evangelisk holdning, og kom derfor aldrig til at gå i spænd med den nyevangeliske vækkelse der udsprang af Rosenius' virke.

¹¹ Hejselbjerg-Paulsen s. 134.

¹² Skemaet refererer delvist til skemaet i Hejselbjerg-Paulsen'1973 s. 126-129, men er korrigeret og udbygget på flere punkter. Jeg har således rettet 6 af nummer-angivelserne hos Hejselbjerg-Paulsen, medtaget H'1799 nr. 32, samt medtaget versantal og salmetitler.

Forklaring til skemaet:

Tallene angiver dels numrene i salmebogen, dels antallet af vers (efter kommaet). Ved H'1799 er vers-antallet kun angivet, hvis det afviger fra antallet i TrK.

BSS-numrene mærkede med "*" findes ikke i de autoriserede danske salmebøger.

Hauge-numrene mærkede med "***" gled, med 5. oplag fra 1819, ud af salmebogen.

BSS 70, *I lemmer hvis hoved*, er mærket med "***", idet 1. vers og titlen i H'1799 er stærkt bearbejdet så titlen der lyder: *I christne som gerne vil himmelen have*.

¹³ Siden kom 15 af disse 20 salmer med i autoriserede norske salmebøger. De tre dog kun i Hauge'1873.

¹⁴ Nilsen s. 51f.

Det fremgår af skemaet, at der kun er udeladt 13 af de oprindelige 572 vers, hvoraf de 7 vers endda er fra én salme. Grundene hertil er nok flere, men talen om "bryster" i BSS 89 vers 12 har Hauge nok ikke kunnet forlige sig med. Hauge har endvidere, tilføjet et enkelt vers i nr. 32 (BSS 201), som også var med i P. Dette vers må være den afgørende faktor for, at Hejselbjerg-Paulsen ikke mener, at P har hentet salmen hos Brorson, men at det tyske forlæg må være blevet oversat af en anden.

Hauge har som nævnt ovenfor skemaet redigeret i teksten, og ifølge den norske Haugeforsker Aarflot drejer det sig om 60 tilfælde i Brorson-salmerne, hvoraf de 23 er ændringer, som allerede var foretaget i P. Hejselbjerg-Paulsen mener, at dette giver indtryk af at det alene drejer sig om ubetydelige ændringer, og han anfører derfor eksempler på, at ændringerne ikke er ubetydelige.¹⁵

De sande christnes udvalgte Psalmebog kom i 1800 og hvert af de to følgende år i nye oplag i København, og med disse oplag var der ialt trykt mindst 10.000 eksemplarer af salmebogen, som således hurtigt fik en vid udbredelse. I 1804, da Hauge idømtes en lang fængselsstraf, blev salmebøgerne dog konfiskeret og udbredelsen af dem standset.¹⁶ I 1819 udkom salmebogen i et ny revideret oplag med titlen: "*Udvalgte Psalmer af Troens rare Klenodie, og flere ...*", hvor tre af de gamle salmer blev udeladt, heraf to af Brorson. Salmesamlingen udkom senere i yderligere 5 oplag: Christiania 1823, Bergen 1835, Christiansand 1837, Tromsø 1842 og Christiansand 1843: Den udkom således i 10 oplag, og var bortset fra kirkesalmebøgerne vistnok den mest udbredte salmesamling, inden den blev afløst af større samlinger som haugianeren Johnsens *Christelig Psalmebog* fra 1846.¹⁷

H. N. Hauges salmebog har på flere måder haft stor betydning i norske kirkeliv. Ellingsen mener således, at det første store Brorson-gennembrud kom med denne salmebog, som endvidere udløste en fornyet sangglæde.¹⁸ Haugianerne er et godt eksempel på, at et vågnende religiøst liv kræver og udløser den religiøse sang.¹⁹

2: Harpen (Hp'1829).

Den dansk-norske salmebog *Harpen* udkom i Christiania 1829 i 2.000 eksemplarer, hvoraf halvdelen sendtes til den danske brødre menighed. Det er N. J. Holm (1778-1845) der står bag arbejdet med og udgivelsen af denne. Af bogens 366 salmer med ialt 1847 vers, kan omkring de 170 føres tilbage til kilder, som Holm har benyttet, heraf i ca. 150 tilfælde til *Gesangbuch, zum Gebrauch der evangelischen Brüdergemeinen*, Barby 1778. Vi genfinder flere forlæg, som Brorson også har arbejdet med, samt et par reelle Brorson-salmer, men generelt ligger Holm's arbejde langt fra dansk salmetradition og kun 50 af salmerne kan relateres til Kingos, Brorsons, Pontoppidans eller Guldbergs samlinger, og da efter tysk forlæg. Blandt de 50 er Luther og Gerhardt således bedst repræsenteret med hhv. 7 og 6 forlæg.²⁰

Jeg har ved flg. skema forsøgt at anskue Holms brug af Brorson.

¹⁵ Hejselbjerg-Paulsen'1973 s. 134, hvor han endvidere fremhæver, at de ændringer som Hauge har foretaget især findes i Brorson-salmer, hvorimod de øvrige salmer, især af Ægædius, ikke er blevet bearbejdet i samme grad.

¹⁶ Ellingsen s. 295. Fæhn s. 11. NB: Det må vel have været de usolgte eksemplarer af salmebogen, man konfiskerede.

¹⁷ Fæhn s. 13 og H. Norendal: "*Salmedigtning og salmesamling i Norge ...*" i *Norvegia Sacra* 1929, s. 23 og 29.

¹⁸ Ellingsen s. 295f; Haavik s. 132.

¹⁹ Norendal s. 10.

²⁰ Norendal s. 40-43.

BSS 1739	T	BSS-titel.	P 1740	Gb 1778	Hp 1829	Bemærkninger:
004,10	b	Hvorledes skal jeg møde	007	050	31,6	Forlæg af P. Gerhardt - tvivlsomt om BSS 4 er benyttet.
006,7	a	I denne søde jule-tiid	020	075	35,7	Original Brorson!!! - Kun vers 6a er meget omarbejdet.
018,8	a	Nu vel an! et freidigt mood	027		59,6	Original Brorson!!! - Der er foretaget enkelte ændringer ²¹
030,10	b	Her seer jeg da et lam	063	421	66,5	Forlæg af P. Gerhardt - Mange vendinger ligner Brorsons.
057,5	b	Drag, JEsu, mig	120		107,5	Forlæg af P. Gerhardt - Afhængig af TrK, v. 2b omarb.
076,12	b	Hierte, lad dig ey indbilde	158		137,4	Forlæg af P. Gerhardt - tvivlsomt om BSS 76 er benyttet.
115,11	b	Hvor skal jeg synde hen	280		143,4	Forlæg af J. Heermann - tvivlsomt om BSS 115 er benyttet.
120,10	b	Nu har jeg fundet det	299	153	153,6	Forlæg af J. A. Rothe - Der er foretaget få ændringer ²²
161,12	b	Vil du have roe, min siel?	371		165,4	Forlæg af flere forfattere. Der er foretaget få ændringer. ²³

Det må bemærkes, at alle de salmer, som jeg har kunnet bestemme med relation til Brorson, var med i P, men at der dog heriblandt er to af Brorsons egne salmer. Kun én af salmerne ligger udenfor TrK-afsnittene: *Troens Fryde-Fest* og *Troens Grund*. Her er det endvidere vigtigt at bemærke flg. to ting; Hp'1829 og H'1799 har ikke nogen fælles Brorson-salmer, og H'1799 ligger, til forskel fra Hp'1829, stor vægt på salmerne fra TrK-afsnittet *Troens Frugt*.²⁴

Harpen udkommer senere i flere norske oplag; Stavanger 1841, 1854 og 1863. På et tidspunkt²⁵ udkommer der et tillæg til denne (HpT) med 334 salmer, hvoraf de 77 er af Brorson, heraf 32 originale.²⁶ Dette udvalg ligner et mere traditionelt Brorson-udvalg. HpT ligger dog helt i top, hvad angår udvalget fra afsnittene *Troens Herlighed* og *Troens Ende*.²⁷

Harpen blev ikke alene benyttet i Norge og Danmark, men også i de dansk-norske brødremenigheder i Nordamerika, og da det sidste norske oplag var udsolgt i 1893, udkom *Harpen* påny i Ephraim, Wis. 1894 i bearbejdet skikkelse. HpT's salmer var blevet indsat i hovedafsnittene, en del salmer blevet fjernet og nye taget ind, så *Harpen* nu indeholdt 662 salmer. Da bogen gik af brug i Nordamerika overgik restoplaget til Christiansfeld, hvor man i 1914 udgav 6. oplag af *Harpen*. Dette oplag tilføjede 185 nye salmer, hvoraf de 40 er af Brorson.²⁸

Med forøgelsen af salmerne i *Harpen* blev Brorson rigt repræsenteret, og selvom Harpens oplagstal er lille i forhold til mange andre sang- og salmebøgers, må den tillægges en rimelig betydning, idet der har været en stærk sangtradition i brødremenigheden og Brorsons salmer antageligt er blevet sunget ofte.

²¹ I i 2,7 *Lys oppaa* til *Lyset paa*; i 4,7 *Derved troe* til *Tænk kun, at*; i 5,4 *fryder* til *trøster*; 5,6 *I en fast og stadig tro* til *Stadig staae i Troen fast*; i 5,8 *Om end verden brast i to* til *Om end hele Verden brast*. Vers 6 og 7 er udeladt.

²² 1,4; 2,5f og 6(10),5f er omarbejdet. Hp'1829 vers 4 er nyt. BSS v. 4, 6, 7, 8 og 9 er udeladt.

²³ Ang. forlæg: v. 1-4 af Scheffler, v. 5-6 vistnok af Schade. Fra BSS 161 er vers 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11 og 12 udeladt.

Ang. ændringer: i 1,5 er *elsk din Jesum, intet meer* ændret til *hav din Jesum ene kjer*; 3,3f er omarbejdet og i 4(9),6 er *Thi i dig hun alting seer* ændret til *Thi i ham hun alting seer*.

²⁴ Jvf. **Bilag 14**.

²⁵ Norendal anfører s. 53, at det er med 1863-oplaget at Harpen øges, hvorimod Clausen'1965 (9. side) anfører, at "Harpen bringer fra og med 2. udg. fra 1841en smuk repræsentation af Brorson". Jeg kender ikke tidspunktet for tillægget 1. oplag, men 3. oplag er trykt i Haderslev 1864. Dette tillæg som jeg har lånt på Det Kongelige Bibliotek er indbundet sammen med et 1841-oplag, hvilket jeg tror kan være årsag til Clausens angivelse, men jeg synes, at et 3. oplag allerede i 1864 er meget hurtigt, hvis 1. oplag skulle være fra 1863. Dette er dog muligt, idet efterspørgslen kan have været meget stort, da Harpen jo var kommet i 4 oplag, så 1863 må anses som rimeligt sandsynligt.

²⁶ Tallene skyldes den optegnelse, som jeg har gjort på **bilag 3**. Norendal anfører s. 53; 76 salmer, heraf 35 originale, hvilket gentages af Svendsen'1935 s. 219.

²⁷ Jvf. **Bilag 14**.

²⁸ Norendal s. 54.

3: Psalme-Skat (Lammer'1834).

G. A. Lammer (1802-78)²⁹ udgav i 1834 sin *Psalme-Skat* for at tilvejebringe en samling af gamle salmer. Disse var alene taget fra Kingos, Pontoppidans og Brorsons samlinger,³⁰ og hele 151 af samlingens 350 salmer var af Brorson, hvilket svarer til 43 %!³¹ Lammer har, som hensigten vel også antyder, kun redigeret ganske lidt i salmerne, hvilket afspejles i salmetitlerne, hvor jeg kun har fundet en enkelt titel, som var en smule forandret.³² Og ved stikprøver har jeg ikke observeret, at Lammer har udeladt Brorson-vers, så han har været ganske tro overfor Brorson-salmerne. Det spændende bliver da, at se på det udvalg Lammer har foretaget. Blandt P's 92 Brorson-salmer har Lammer udeladt 28³³, hvoraf de 13 er fra TrK-afsnittet *Troens Frugt*, og af H'1799's 51 salmer er der udeladt 19, hvoraf de 7 fra *Troens Frugt*.³⁴ Lammer optager, blandt sine 87 nye i forhold til P, 5 salmer fra nævnte afsnit, og betoner således dette store TrK-afsnit ganske lavt! Til gengæld betoner Lammer TrK-afsnittet *Troens Midler*, som P ikke kendte, ganske højt, idet han medtager 14 af afsnittets 21 salmer. Men også TrK-afsnittene *Troens Kamp og Seyer*, hvor han medtager 17 af 32 salmer, og *Troens Ende*, hvor han medtager 7 af 12 salmer, betoner Lammer højere, end hvad der generelt ses i de øvrige salmebøger.³⁵

Wexels betegnede Lammers udvalg af gamle kernesalmer i *Psalme-Skat* som fortrinlig,³⁶ selvom Wexels, hvad vi senere skal se, havde en anden hensigt med sit arbejde. Om udbredelsen af *Psalme-Skat* anføres det videre hos Wexels, at den vandt "ikke liden indgang" i Tronhjem og syd derfor. Den blev dog ikke genoptrykt, men havde iflg. Norendal betydning for senere salmesamlere som J. Johnsen.³⁷

4: Wexels salmesamlinger 1840-1859 (W'40, W'44, W49 og W'59):

W. A. Wexels (1797-1866), der selv var en betydelig salmedigter, havde allerede i 1826, sammen med bl.a. N. J. Holm, planer om at udarbejde en ny norsk kirkesalmebog, og Wexels havde bedt sin åndsfader Grundtvig sende bidrag dertil. Wexels blev optaget og forhindret af forskellige ting, og Holm udgav *Harpen* 1829, mens Wexels selv vendte tilbage med et par mindre salmesamlinger i henholdsvis 1833 og 1834, hvori der også fandtes salmer af Brorson.³⁸ I 1840 var Wexels klar med sin store samling *Christelige Psalmer* (W'40) med 714 salmer, som indeholdt et ganske stort Brorson-udvalg, men ofte i bearbejdet form. I 2. udg. fra 1844 (W'44) var den blevet forøget til 747 salmer. Enkelte salmer fra W'40 var blevet udeladt, flere delte salmer var føjet sammen igen, nogle salmer havde fået tilføjet manglende vers og så var der blevet optaget omkring 60 nye, heriblandt 6 af Brorson, som nu havde fået optaget mindst 107 BSS-salmer fordelt på mindst 112 salmer i W'44.³⁹

²⁹ Iflg. K-lex var Lammer norsk præst og en mægtig vækkelsesprædikant. Jvf. Norendal s. 61. Han udgav udover *Psalme-Skat*, i 1852 *Christelig Psalmebog* med 95 Brorson-salmer, heraf 47 originale. (Svendsen'1935 s. 219)

³⁰ Jvf. 1. side i forordet til *Psalme-Skat*.

³¹ Jvf. Bilag 2, hvor det også anføres hvilke Brorson-salmer der findes i *Psalme-Skat*.

³² BSS 123 "Op! hen op ...", hvor Lammer anfører "Op! herop ..."

³³ BSS nr. 15, 31, 33, 58, 76, 80, 87, 88, 102, 111, 150, 152, 158, 159, 164, 167, 170, 173, 174, 175, 176, 182, 186, 189, 190, 211, 212 og 214.

³⁴ BSS nr. 47, 61, 64, 66, 69, 80, 86, 87, 111, 144, 150, 164, 166, 167, 173, 186, 189, 221 og 260.

³⁵ Ang. vægtningen af salmerne fra de enkelte TrK-afsnit: **Bilag 14**.

³⁶ Fortalen til W'1840.

³⁷ Norendal s. 65.

³⁸ Nilsen s. 124-126

³⁹ Årsagen til min lidt vage angivelse af antallet skyldes, at 11 af de salmer, som Wexels (W) har angivet, som værende af Brorson, har jeg ikke kunnet placere. Det er:

Christelige Psalmer var kun tænkt som udkast til en ny kirkesalmebog, men i 1849 udgav Wexels *Psalmebog* (W'49) m.h.p. at få den autoriseret til kirkebrug. Indholdet af denne var med få undtagelser hentet fra W'44, men antallet af salmer var bragt ned med 33 % til 504, og Brorson-salmernes antal med 25 % til 83. W'49 blev indført i fængselskirkerne,⁴⁰ og i 1852 var det meget tæt på, at den var blevet indført i Vår Frelsers kirke i Christiania, hvormed vejen til autorisation som officiel kirkesalmebog ville været banet, men M. B. Landstad, blandede sig i debatten, og salmebogen blev ikke indført. Der blev dog udarbejdet et tillæg til E'1798, som i praksis var et udvalg af W'49. Det blev autoriseret til brug i Vår Frelsers kirke i 1853, og fik betegnelsen **Christiania-tillægget**. Året efter blev det autoriseret til brug i hele Norge. Knap 30 af tillæggets 108 salmer var af Brorson.⁴¹

Wexels udgav i 1859 3. forøgede udgave af sin **Christelige Psalmer** med 850 salmer, heraf mindst 116 Brorson-salmer.

Wexels var med sit omfattende salmebogsarbejde tæt på at tilvejebringe den første norske kirkesalmebog, og det med et ganske betydeligt Brorson-udvalg. Men at det ikke lykkedes har flere årsager, hvoraf jeg vil anføre nogle af de væsentligste:

1. Wexels var for dansk og ikke tilstrækkelig kendt med det norske folk, samt ikke opmærksom nok på den nationale rejsning, som begyndte omkring 1840.⁴²
2. Wexels var ikke helt på bølgelængde med hovedparten af de vakte folk, idet han nok dels var **for** grundtvigsk, dels havde haft nogle uheldige teologiske udtalelser. Han havde f.eks. i 1842 talt om omvendelse efter døden, hvilket medførte en opinion i folket mod hans navn.⁴³

5: Christelig Psalmebog (Johnsen'1846).

Mens salmebogsnoeden blev større, og der stadig ikke var udsigt til en snarlig udgivelse af en autoriseret norsk salmebog udgav Haugianeren Jens Johnsen⁴⁴ i 1846 **Christelig Psalmebog**, beregnet til husandagt. Blandt dens 637, heraf 4 u-nummererede, salmer er Brorson og Kingo rigest repræsenteret med henholdsvis 227 og 96⁴⁵ salmer. Brorson har således fået en meget fremtrædende plads i denne salmebog, hvilket også antydes i indholdsregistret,⁴⁶ hvor Brorsons oversatte salmer er blevet tildelt deres egen lille markering, og Brorsons salmebog anføres som en af de store kilder. Og i salmebogens

Salmetitel:	W'44 Side	W's bemærkning	Salmetitel:	W'44 Side	W's bemærkning
Det Billede, som Gud	143	eft. Br	Jeg hos Gud i Naade staar	273	Br fra Tysk
Den christne Tro er Grunden til	147	eft. Br	Min Aand, o Jesu, fuld af Fryd	40	Br
Gud, lad mig, hvor jeg gaaer	161	Br fra Tysk	Naar blandt Guds engles Tusindtal	303	eft. Br
Hjælp mig, o sødeste Jesu, at	256	eft. Br	O hører dog, I folk i alle Verdens	118	Br
Hvo kan den salighed beskrive	13	eft. Br	O kom, du kære Aftenstund	286	eft. Br
I Jesu Navn, med Christen-Kaar	304	eft. Br			

NB: Landstad forbinder i sin forfatterkommentar til La 544, Wexels' *Jesus du mit Liv i Livet* (*Jesus er mit Liv i Live*), som er med i alle Wexels samlinger, til BSS 96 *Jesu, du min deel i livet*. Wexels' version er dog stærkt bearbejdet.

⁴⁰ Blom Svendsen 1959, s. 69.

⁴¹ Jvf. Bilag 2; samt Korsvold s. 169.

⁴² Norendal s. 61.

⁴³ Valkner s. 11, samt 13f.

⁴⁴ Johnsen sluttede sig til haugianerne omkring 1835 og flyttede til Drammen, hvor han arbejdede som bogbinder. I begyndelsen af 1840'erne udgav han *En aandelig Sangbog*, i flere oplag, og den indeholdt en del sange af hans egne sange. Johnsen rejste desuden rundt som lægprædikant indtil sin død i 1848. (Ref: Norendal, s. 29f).

⁴⁵ Norendal s. 31.

⁴⁶ Forfatter- og kildeangivelserne er dog ganske ufuldstændige, samt rige på fejlagtige oplysninger.

forfatter-omtale⁴⁷ af de fem benyttede danske digtere; Birgitte Boye, Brorson, Søren Jonæsøn, Kingo og Hans Thomæsøn, fylder Brorson-delen det halve og er skrevet i meget positive vendinger.

Af Johnsens omfattende Brorson-udvalg er hele 222 af TrK's 274 salmer optaget.⁴⁸ Det enkelte TrK-afsnit er generelt rigt repræsenteret, men blandt salmerne fra *Troens Herlighed* har Johnsen lavet en ganske kraftig beskæring af udvalget, idet afsnittet "kun" er repræsenteret med 13 af 22 af salmer, hvilket svarer til 59 %. De øvrige afsnits andel ligger til sammenligning på 75 - 92 %. Med det store Brorson-udvalg kan salmebogen næsten opfattes som en udgivelse af TrK suppleret med et tillæg på godt øvrige 400 salmer. Johnsen har redigeret i teksten uden dog at flytte den teologiske vægtlægning, og tilsyneladende ikke beskåret de udvalgte salmers vers.

Christelig Psalmebog, som bl.a. kom til at afløse H'1799, blev siden trykt i 5 oplag i Oslo: 1853, 1859, 1863, 1867 og 1873, hvorefter *Den Evangelisk-Lutherske Frimenighed i Jalsberg*, som blev stiftet i 1871 overtog forlagsrettigheden og udgav 7. oplag trykt i Porsgrunn 1904, og i 1929 påtænkte et nyt oplag. Men også udenfor Norge blev salmebogen benyttet og *"The Evangelical Lutheran Church of Amerika"* udgav den i 1921 for anden gang.⁴⁹

Salmebogen har således fået en ganske omfattende udbredelse, og den har via ovennævnte kirkesamfund, skabt en Brorson-tradition, som ikke er nedfældet i de officielle kirkesalmebøger.⁵⁰ Nogle af grundene til dens store udbredelse var dels, at den kom på det rigtige tidspunkt, hvor salmebogsnøden var stor, og dels, at den var ganske konservativ i sin behandling af de enkelte salmer, som kun i begrænset grad blev redigeret og tilsyneladende ikke blev beskåret i antallet af vers.⁵¹

B. De officielle norske kirkesalmebøger:

Det norske folk havde meget længe tørstet efter en ny kirkesalmebog, som dækkede tidens behov, og som kunne samle hele den norske kirke bag sig. I 1855 var der nemlig stadig tre autoriserede salmebøger med omtrent lige stor udbredelse. Den ene var 156 år og manglede jo derfor rigtig mange, gennem andre kilder indsungne, kernesalmer. Den anden havde vel aldrig kunnet dække det vakte kirkefolks behov og den tredje havde altid været mødt af disse folks absolutte modstand.

Af disse 3 officielle salmebøger var Gb reelt alene om at repræsentere Brorson-salmerne, og Gb's udvalg af disse var endvidere hverken omfattende i antal eller repræsentativ for afsnittene i TrK. Gb havde f.eks. ingen salmer fra afsnittet *Troens Kamp og Seyer*, hvor P, som Gb i praksis har taget sit Brorson-udvalg fra, havde 7 salmer.⁵²

Flg. Skema viser udbredelsen af de 3 officielle kirkesalmebøger i 1855:⁵³

Bispedømme	Kingos salmebog		Gb'1778		E'1798	
	Sogne	Folketal	Sogne	Folketal	Sogne	Folketal

⁴⁷ 3. oplag fra 1859 s. 775-777. NB: Jeg ved ikke om forfatteromtalen findes i de øvrige oplag.

⁴⁸ Jvf. Bilag 2. - NB: Af de 52 TrK-salmer, som ikke findes i Johnsen'1846 er det kun 25, som ikke findes i mindst en af øvrige undersøgte norske sang- og salmebøger. De 25 er BSS nr. 16, 23, 24, 28, 32, 40, 44, 53, 68, 116, 117, 151, 177, 184, 209, 227, 232, 237, 239, 240, 241, 242, 246, 266 og 271. (De 7 kursiverede numre er fra TrK-afsnittet *Troens Herlighed*).

⁴⁹ Norendal s. 33-35.

⁵⁰ Brunvoll s. 126.

⁵¹ Jeg har undersøgt mindst 10 % af Brorson-salmerne uden at kunne konstatere, at der var udeladt BSS-vers.

⁵² Jvf. Bilag 14.

⁵³ Norendal s. 6 med ref. til Landstad: "Om Salmeboken".

Kristiania og Hamar	33	39.650	157	280.655	109	246.407
Kristiansand	69	92.271	43	56.287	41	71.233
Bergen ⁵⁴	146	161.873	35	62.243	--	-----
Tronhjem	74	105.582	--	-----	67	100.797
Tromsø	20	27.618	25	92.772	43	52.336
Sum:	342	426.994	260	491.957	260	470.773

Disse salmebøger var generelt ikke længere tilfredsstillende, hvad de mange ovenfor nævnte sangbøger og salmebogsforslag også er udtryk for. Det trak dog alligevel ud med den første autoriserede norske salmebog, men endelig i 1869 lykkedes det.

1: Landstads Salmebog (La'1869).

M. B. Landstad (1802-1880) var allerede i 1848 blevet opfordret af kirke departementet til at udarbejde en ny salmebog, men påtog sig først opgaven i 1852. Efter flere deludkast forelå det først samlede udkast i 1861, men Landstads forsøg på, ved særlige norske dialektudtryk, at skabe en virkelig norsk salmebog, blev ikke modtaget så positivt, som han havde forventet. Sagen kom til at bølge frem og tilbage, så først i 1869 kunne salmebogen endeligt autoriseres.⁵⁵

Landstad havde en større Brorson-andel end Wexels, men ligesom denne havde han bearbejdet salmerne en del, hvilket bl.a. illustreres af, at kun 102 af bogens 123 Brorson-salmer har beholdt den originale titel.⁵⁶ Med de 123 salmer var Brorson dog solidt repræsenteret, og Landstad har med sit store udvalg af Brorson-salmer lanceret en stærk Brorson-tradition i de autoriserede norske salmebøger.

Landstads salmebog vandt hurtigt en meget stor udbredelse, så den i 1879 var blevet indført i 648 af de dengang 923 sogne.⁵⁷

2: Hauges Salmebog (H'1873).

Andreas Hauge (1815-92), der var søn af Hans Nielsen Hauge, var gennem arbejdet som redaktør af *Norsk Missionstidende*, ansættelsen som sekretær i *Det Norske Missionsselskab*, sangbogsudgivelser og taler-virksomhed, blevet kendt og respekteret blandt det norske kirkefolk, da han som sognepræst i Skien omkring 1860, fra uofficiel side blev opfordret, til at udarbejde en ny salmebog.⁵⁸

Hauge udelod 12 af Landstads Brorson-salmer,⁵⁹ men optog til gengæld 36 andre jævnt fordelt over de enkelte Brorson-afsnit. Hauge havde således en meget rigt Brorson-udvalg, som tekstmæssigt endvidere lå Brorson nærmere, end Landstads udvalg havde gjort. Men dette, at H'1873 var mere konservativ både sprogligt og indholdsmæssigt end Landstads, gjorde, at den kun blev en overgangssalmebog, selv i de sogne, hvor man havde ventet nogle ekstra år for netop at få Hauges salmebog fremfor Landstads. I 1904 blev den således kun benyttet i 90 sogne,⁶⁰ og tallet var stadig faldende.

3: Nokre Salmar (Blix'1892).

⁵⁴ J. N. Brun var Biskop indtil 1816. Det lykkedes for ham at holde E ude i den vanskeligste tid, og hans efterfølger Pavels var i 1816 færdig med den. I det hele taget var rationalismens storhedstid på retur fra 1820.

⁵⁵ Til dette afsnit se: Mallings VII, s. 1ff.

⁵⁶ Jvf. bilag 2, s. 6.

⁵⁷ Mallings VII, s. 3.

⁵⁸ Mallings VI, s. 282f.

⁵⁹ BSS nr. 61, 88, 118, 136, 158, 176, 208, 229, 259, 273, 294 og 312.

⁶⁰ Mallings VI, s. 283.

I 1892 blev der autoriseret et tillæg til Landstads' og Hauges salmebøger. Dette tillæg *Nokre Salmar* med 157 salmer, der var blevet udarbejdet af Blix (1836-1902) på nynorsk, havde mindst 11 forlæg hos Brorson,⁶¹ som alle var med hos Hauge og kun i ét tilfælde ikke var med hos Landstad.⁶²

Da der i 1907 blev lavet en undersøgelse om de enkelte salmebøgers brug, var tillægget blevet indført i 215 sogne. Undersøgelsen dokumenterede også at La'1869 havde vundet en langt større udbredelse end H'1873, idet den var indført i 920 sogne og H'1873 nu kun benyttedes i 52 sogne.⁶³ Dette resultat er dog ikke så overraskende, idet La'1869 havde haft 4 års forspring til at etablere sig, og H'1873 i sprog og indhold virkede mere gammeldags. Begge salmebøger havde en meget stor Brorson-andel, men det blev altså ikke den, som lå nærmest op ad Brorson, der fik størst betydning.

4: Landstads reviderede Salmebok (LaR'1924).

Stiftsprovst Gustav Jensen (1845-1922) blev i 1908 opfordret til at påtage sig revisionen af La'1869. Arbejdet blev først afsluttet efter Jensens død, da *Landstads reviderede Salmebok* blev autoriseret i 1924.⁶⁴

I LaR'1924 blev der udeladt 22 af Landstads Brorson-salmer, men til gengæld optaget 23 nye, hvoraf det kun var 6, som ikke var repræsenteret i Hauges salmebog.⁶⁵ Brorson-udvalget er således ikke blevet mindre, men da salmebogens omfang er blevet forøget med 252 salmer er Brorson-andelen faldet. Indholdsmæssigt er der sket en mindre forskydning fra *Troens Fryde-Fest* og *Troens Midler* mod *Troens Frugt* og *Svane-Sang*, så Brorson-udvalget er ikke blevet mindre brorsonsk, selvom det må erindres, at flere af salmerne er oversat til nynorsk.

5: Nynorsk Salmebok (NNo'1925).

I årene forud for LaR's autorisation havde der været en hastig ændring henimod den nynorske sprogton, og efterspørgslen på nynorske salmer var større end udbudet at disse i LaR. Derfor gik biskopperne B. Støylen (1858-1937) og P. Hognestad (1866-1931), samt sognepræst A. Hovden (1860-1942), igang med at udarbejde en salmesamling på nynorsk. Resultatet blev en samling på 711 salmer, som ikke var udarbejdet m.h.p. autorisation, men ønsket blev siden fremsat, og meget hurtigt blev den autoriseret til selvstændig brug i de sogne, hvor man ønskede det. Men der blev dog siden taget beslutning om, at der skulle udarbejdes et rigsmålstillæg til NNo.⁶⁶ Med dette rigsmålstillæg øgedes andelen af Brorson salmer ganske betydeligt. Oprindeligt havde man nemlig kun medtaget 46 salmer af Brorson og da i omarbejdet

⁶¹ Nr. 647,7 (BSS 6,7); 648,10 (10,11); 673,3 (304,3); 683,8 (84,20), 686,6 (156,6); 702,5 (45,5); 713,7 (108,10); 734,15 (77,15); 740,3 (127,3); 743,14 (187,17) og 768,7 (19,8). NB: Det er kun nr. 683 og 713, der ikke har en af Brorsons originale salmer som forlæg. Blix har desuden angivet den tyske salmedigter som kilde ved flere forlæg, hvor salmen også er oversat af Brorson. Det gælder i mindst tre tilfælde: Blix nr. 636 og BSS 4 har fælles forlæg af P. Gerhardt, hvilket også gør sig gældende for Blix 695 og BSS 30. Endvidere har Blix 754 og BSS 83 fælles forlæg af U. B. von Bonin.

⁶² BBS 127 er ikke med hos Landstad.

⁶³ H. Blom Svendsen: Norsk Salmesang III. Oslo 1955, s. 42.

NB: Det fastslås ved samme undersøgelse, at Kingos og Guldbergs salmebøger ikke længere benyttes.

⁶⁴ H. Blom Svendsen: Norsk Salmesang III. Oslo 1955, s. 43-45; 61; 73; 80f

⁶⁵ De udeladte salmer er BSS nr. 9, 13, 15, 21, 55, 56, 60, 66, 69, 86, 111, 120, 131, 136, 143, 144, 194, 222, 259 og 260. - De nyoptagne er BSS nr. 30 (ekstra version), 63, 76, 77 (ekstra nynorsk version), 103, 107, 127, 161, 166, 182, 188, 189, 191, 205, 207, 225, 302, 312, 319, 349 og 352 (ex. nynorsk version).

Af de nye var det kun BSS nr. 103, 189, 205, 302, 319 og 349, som ikke var repræsenteret i Hauges salmebog.

⁶⁶ H. Blom Svendsen: Norsk Salmesang III. Oslo 1955, s. 103-115.

form, men blandt de 200 salmer i rigsmålstillægget blev der optaget yderligere 45 salmer af Brorson, og dermed blev Brorson ikke helt forbigået, selv om andelen af hans salmer i salmebogen incl. tillæg kun blev på 10 %.⁶⁷

Desuden må det bemærkes, at man i *Nynorsk Salmebok* kun har benyttet 3 Brorson-salmer som ikke er repræsenteret i LaR, hvoraf de 2, BSS 193 og 260, var med både i La'1869 og Hauge'1873. Den sidste, BBS 331, som ikke har været benyttet i øvrige af de undersøgte norske sang- og salmebøger (incl. Blix's tillæg fra 1892), findes endda, modsat de 2 første, blandt hovedsalmebogens 711 salmer, så man havde dog været åben for at finde nye forlæg hos Brorson til brug i den oprindelige samling.

6: Norsk Salmebok (NoS'1984).

Med *Norsk Salmebok*, fra 1984, er der igen sket et kraftigt fald i Brorson-andelen, men der er dog blevet plads til en enkelt salme af Brorson, som ikke findes i øvrige af de undersøgte norske sang- og salmebøger. Det er BSS 317 *Guds Søn har gjort mig fri*, som endnu ikke har været med i autoriserede danske salmebøger, men dog er blevet benyttet i flere af IM's sangbøger. Om udvalget fra de enkelte TrK-afsnit skal det kun bemærkes, at der kun er valgt 5 af 42 mulige fra *Troens Frugt*, mod hele 9 af 13 mulige fra *Troens Fryde-Fest I*, som indeholder advents- og julesalmer.⁶⁸

Norsk Salmebok har generelt lagt udvalget ud på mange salmedigtere, og trods det store fald er Brorson stadig den dansker, der er bedst repræsenteret med 55 salmer, mod Grundtvig's 48 og Kingo's 24. Af originale salmer har Brorson dog kun 34 mod Grundtvig's 41, men de overgås til gengæld kun af E. Blix (1836-1902), der har fået optaget 51 originale salmer, hvilket også vidner om det meget store antal benyttede salmedigtere. Med *Norsk Salmebok* har den norske kirke endvidere for første gang fået en salmebog, der ikke straks fik en autoriseret konkurrent.

C: Den folkelige Brorson-sang.

1: Det omfattende melodistof.

Jeg har tidligere nævnt, at man manglede melodierne til mange af Brorsons salmer, men da man ønskede at synge teksterne, affødte det en rig samling af folkemelodier hertil. I Norge, som i areal jo er mere vidtstrakt end Danmark, skabtes der omkring 300 melodier, som vi har kendskab til idag.⁶⁹ Dette store væld af melodier vidner uhyre stærkt om, at Brorsons salmer sattes meget højt! En gennemgang af de mange melodier kan desuden give os et indtryk af hvilke salmer der blevet sat højest, idet der til nogle tekster er fundet rigtig mange melodier. Det er *Den store hvide flok* og *Kom regn af det høje*, der topper listen med hver 16 melodier. Derefter følger *Så sød er Jesu Hyrdefavn* (med 12), *Jeg ser dig søde lam* (11), *Ak, vidste du som går i syndens lænke* (11), *Ak, Fader lad dit ord* (10), *Jeg går i fare* (9), *Et er nøddigt* (8) ...⁷⁰

2: De mange Brorson-udgivelser.

De autoriserede kirkesalmebøgers store Brorson-udvalg har givet mange af Brorsons salmer en enorm udbredelse, og de mange oplag af sangbøger med et massivt indhold

⁶⁷ Jvf. Bilag 2.

⁶⁸ Jvf. Bilag 14.

⁶⁹ Iflg. Korsvold 1933 s. 170: "næsten 300", iflg. Blom Svendsen 1935, s. 218: "ca. 300" men ifølge Tveit 1994 i HyM 1994, s. 146 og 306: "over 300", så antallet af kendte melodier har været stadigt stigende.

⁷⁰ Korsvold s. 170. Jvf. Blom Svendsen 1935 s. 217.

af Brorson-salmer, samt de 5 oplag af TrK og de 15 oplag⁷¹ af SvS vidner i høj grad om, at Brorson-salmer er blevet sunget. At oplagsantallet er så meget større på SvS end på TrK kan dels skyldes, at Johnsen medtog 222 TrK-salmer i sin salmebog, men vel også at der kan have været forhold omkring forlagsrettigheder på Brorson-udgivelser, som kan have gjort det vanskeligt at trykke TrK. W. Gram udgav således i Christiania i 1855 et tryk af *Troens rare Klenodie*, som boghandler Lyngø i København gjorde sin forlagsret gældende på.⁷² Om der kan have været noget lignende vanskeligheder ved udgivelser, som alene indeholdt SvS, ved jeg ikke, men det er bemærkelsesværdigt, at mange af SvS-udgivelserne udkom kombineret med andre salmesamlinger.⁷³

3. De største kristelige gruppers sang- og salmebøger.

Den Evangelisk Lutherske Frikirke, der er stiftet i 1878, og idag har 21.000 medlemmer, har en ganske stærk Brorson-tradition. Indtil deres salmebogsrevision i midten af 1980'erne havde de 118, heraf 68 originale, Brorson-salmer blandt 734, og efter revisionen har man forsat 71 af Brorsons salmer.⁷⁴ Denne frikirke har dog ikke alene overtaget Brorson-salmer gennem de autoriserede norske salmebøger, men er også bærer af en selvstændig Brorson-tradition. Allerede i en salmebog fra 1890 optog man således bl.a. BSS 317 *Guds Søn har gjort mig fri*, der som nævnt siden er blevet optaget i *Norsk Salmebok* fra 1984.

Derudover har de store lutherske missionsorganisationer sammen, siden 1928, udgivet *Sangboken*, som i sin nuværende udgave indeholder 54, heraf 35 originale, salmer af Brorson.⁷⁵

4. Slurbemærkninger eller applikation.

Jeg vil afrunde dette hovedafsnit om Brorson-sangens virkningshistorie i Norge med et citat af den kendte norske salmedigter Svein Ellingsen (f.1929), som har 40 salmer, heraf 26 originale, med i *Norsk Salmebog*, samt flere salmer med i 1993-tillægget til DDS. Han skriver om sit forhold til Brorsons salmer: "*Det var salmer som jeg regnet for "mine" salmer. Beundringen for Brorsons versekunst og for den inderlige tone i hans diktning har fulgt meg siden, og det jeg har fått inn i blodet av hans tekster, har sikkert betydd mye for den utvikling som førte til at jeg selv skulle komme til at skrive salmer*".⁷⁶

⁷¹ Ellingsen i HyM 1994, s. 297; Korsvold s. 169.

⁷² Blom Svendsen 1935, s. 220.

⁷³ N. Ulnæss, Christiania, udgav således fra 1852 flere oplag af *Samling af aandelige og opbyggelige Sange. Brorsons Svane-Sang, samt et kort Udtog af hans Levnedsløb, tilligemed nogle Sange af Pastor Linderot, og enkelte andre Forfattere*. Jvf. bl.a. Blom Svenden 1935, s. 216.

⁷⁴ Tveit: HyM 1994, s. 303. - Til det følgende: Tveit i HyM 1994, s. 309.

⁷⁵ Ellingsen i HyM 1994, s. 298. Jvf. Tveit i HyM 1994, s. 303.

⁷⁶ Ellingsen s. 299,6-9.

V: Brorson-sangens virkningshistorie - en samlet oversigt.

I dette hovedafsnit vil jeg dels give en samlet oversigt over Brorson-sangens udbredelse og dels sætte fokus på forskellige emner i relation til brugen af Brorsons salmer. Jeg vil bl.a. se på årsagerne til fravalg af nogle af salmerne og ved hjælp af en stor nyere salmevalgsundersøgelse belyse benyttelsen af Brorson-salmerne ved de danske gudstjenester.

A: Brorson-salmer udenfor Danmark og Norge.

Brorson-sangens virkningshistorie i Norden er geografisk set reelt begrænset til Danmark og Norge, idet der kun er blevet optaget ganske få Brorson-salmer i autoriserede svenske og finske salmebøger. På Færøerne, som indtil 1960 benyttede danske salmebøger er Brorson-traditionen selvfølgelig stærkere, men i den seneste salmebog fra 1990, er der blandt 592 salmer kun optaget 27 af Brorson.¹

Under gennemgangen af Brorson-salmerne i norske salmebøger så vi, at både *Harpen* (incl. tillægget, der var rig på Brorson-salmer) og *Johnsens Psalmebog* blev trykt i U.S.A. *Harpen* blev det i 1894, men gik af brug derovre kort efter århundredskiftet. *Johnsens Psalmebog*, der jo havde et enormt udvalg af Brorson-salmer, blev i 1929 trykt for anden gang i U.S.A. Disse salmebøger, der geografisk blev benyttet i U.S.A., hørte dog hjemme i dansk-norske menigheder, og da jeg ikke har fundet eksempler på brug af Brorson-salmerne i andre lande end de nævnte, er det kun reelt at tale om Brorson-sangen og dens virkningshistorie i dansk og norsk kontekst.

B: Brorson-udgivelser.

1: Troens rare Klenodie og Svane-Sang.

I Danmark udkom TrK i 1700-tallet i en række udgaver og oplag. I 1830'erne oplevede den igen nogle separate oplag, hvorefter den oftest udkom sammen med SvS. Perioden 1830-1890 var en storhedstid for disse samlede udgaver, men efterhånden, som der blev optaget et stadigt større udvalg i de autoriserede salmebøger og i IM-sangbøgerne, faldt efterspørgslen på disse.²

I Norge havde Hauge i 1799, Lammer i 1834 og især haugianeren Johnsen i 1846 foretaget et meget stort udvalg af TrK-salmerne, hvilket nok er en af årsagerne til at TrK kun blev trykt få gange i Norge. SvS oplevede derimod mange oplag, men blev dog oftest udgivet som en del af en større samling af åndelige sange.³

2: Litterære udvalg af Brorson-tekster og udgivelser om Brorson.

¹ Jvf. bilag 13.

² Omfanget af danske Brorson-udgivelser/oplag (1732-1995):

	1730-59	1760-89	1790-1819	1820-49	1850-79	1880-1909	1910-39	1940-69	1970-95	Ialt.
TrK	5	2	1	4 + 5s	1 + 14s	5s	1s	2s	0	40
Svane-Sang	0	1	0	4 + 5s	1 + 14s	5s	1s	2 + 2s	0	35
Udvalgte dele*	12**	0	0	4	1	2	5	2	6	32
Ialt.	17	3	1	17	17	7	6	6	6	80

NB: Et "s" efter et tal angiver, at det er en del af en samlet udgivelse. De 75 udgivelser af *Troens rare Klenodie* og *Svane-Sang* dækker således kun over 48 bogudgivelser, idet de 27 af disse rummer både TrK og SvS. Ad *: Jvf. bilag 6. Ad **: II.B.a-b, jvf. Mallings VI s. 111-113; Tuxen s. 356f.

³ SvS har opnået mindst 15 oplag i Norge, men ofte sammen sange af Pastor Linderot. (jvf. note 71 og 73 under hovedafsnit IV).

Årstal der passer med halve eller hele århundreder efter en forfatters fødsel eller en af dennes markante udgivelser bliver ofte benyttet til påny at udgive en del af forfatterens værker, samt artikler mv. om vedkommende. Dette gælder også for Brorson, hvor årstallene 1894, 1932, 1965, 1982 og i særdeleshed 1994 har bevirket en del udgivelser i Danmark.

C: Om årsagerne til fravalg af nogle af Brorsons salmer.

Inden jeg vil give den samlede oversigt over sang- og salmebøgernes totale udvalg af Brorsons salmer, vil jeg kort belyse nogle af de forhold, der har spillet ind på sang- og salmebøgernes fravalg af Brorsons salmer.

1: Teologisk indhold.

Dette at Brorson står i den pietistiske tradition har selvfølgelig haft en stor betydning for mange ved fravalget af salmerne. Dette havde betydning for udvalget i Gb, hvor alle salmerne fra TrK-afsnittet *Troens Kamp og Seyer* blev fravalgt, og i den rationalistiske salmebog E var fravalgt næsten total. I de "ny-evangeliske" sammenhænge, hvor der er en stor opmærksomhed på selve omvendelsen, ses generelt også en mindre brug af salmer fra TrK-afsnittet *Troens Frugt*. I LM's sangbog fra 1967 er det således kun 7 % af Brorson-udvalget der er taget fra dette ellers benyttede afsnit.⁴ I tidehvervske sammenhænge, hvor den kristnes virke vægtes meget lavt i forhold til den kristne lære ses der ligeledes en ringe benyttelse af salmerne fra TrK-afsnittet *Troens Frugt*.

2: Billedbrug.

De salmer, hvor Brorson har ladet billedbruget være stærkt præget af *Højsangen*, har generelt haft det svært. Det gælder især salmer fra TrK-afsnittet *Troens Herlighed* og fra SvS. Brorson har således hentet inspirationen fra *Højsangen* i mindst 12 af de 22 salmer i det lille TrK-afsnit,⁵ samt i mindst 11 af de 70 salmer i SvS.⁶ Desuden er rigtig mange af disse 92 undersøgte salmer inspireret fra Johs. Åb, hvor billedbruget også har sin egen karakter.

3: Titlens betydning.

Titlerne kan også være den udslagsgivende faktor m.h.t. til optagelse eller ej i en salmebog. Den originale titel til BSS 245 *Hvad ere de kristne dog glimrende smukke*, har således ikke fænget positivt og KHT ændrede titlen til *De kristne har indvortes Herlighedslivet*. Salmebogskommission bag PrS tog salmen op igen, men fandt heller ikke KHT's titelforslag særlig heldig, og da man fra A. D. Jørgensens bog vidste, at der fandtes en håndskreven variant med titlen *Som lilliens hjerte kan holdes i Grøde* ville man optage salmen under denne titel. Mallings mener, at det var titlen som i nogen grad var skyld i at salmen tidligere var blevet oversat.⁷

Der er dog flere Brorson-salmer, hvor noget lignende gør sig gældende. På bilag 8b, hvor jeg har anført de u-originale titler efter BSS-numre, fremgår det således tydeligt, at flere af salmerne har været forsøgt lanceret med op til 4 alternative titler. Det gælder

⁴ Jvf. bilag 14.

⁵ BSS 225-227, 233, 235-237, 239-241, 243 og 245. (Jvf. Koch's noter under salmerne i BSS II)

⁶ BSS 292, 307-308, 310, 314, 327, 332, 334, 336, 348 og 350.

⁷ Mallings IV, s. 389. NB: Man kunne ikke finde frem til det af Jørgensen nævnte håndskrift, men fandt 1. vers afskrevet i nogle efterladte papirer inden Otzen i 1950 genfandt håndskriftet.

således både BSS 143 *O hvad er det en herre-stand*, samt BSS 165 *Den onde levemåde*. Af andre salmer, hvor titlen har affødt flere alternative, kan nævnes BSS 187 *Hvor ser det ud i Verdens ørk*, samt BSS 194 *Vort kors gør sure miner*. Desuden opfattes titlerne *Jeg er Guds Jedidajah* (BSS 225) og *Den gamle Adams Sind*, (BSS 260) vel heller ikke som de mest anvendelige.

D: TrK-salmer i udvalg.

1: De autoriserede salmebøgers udvalg af TrK-salmer.

Der har været optaget 149 af Brorsons salmer i autoriserede danske salmebøger, samt repræsenteret yderligere nogle stykker som dog har været ganske bearbejdede.⁸ I de autoriserede norske salmebøger findes 30 Brorson-salmer, som ikke er blandt de 149.⁹ Fordelingen af de 179 salmer mellem de enkelte TrK-afsnit fremgår af flg. skema:¹⁰

Antal \ BSS	0-13	14-70	71-128	129-49	150-91	192-223	224-45	246-57	258-74	0-274
Danmark	11	26	38	10	33	17	2	3	8	149
Norge (excl. P og Gb)	11	27	36	13	28	17	5	2	12	151
Samlet ¹¹	12	32	45	17	34	19	6	3	13	179

Den tilsvarende fordeling hvor andelen indenfor det enkelte afsnit er angivet i %:

Andel af mulige BSS	0-13	14-70	71-128	129-49	150-91	192-223	224-45	246-57	258-74	0-274
Danmark	84	46	66	48	79	53	9	25	47	54
Norge (excl. P og Gb)	84	47	62	59	67	53	22	17	65	55
Samlet	92	56	78	76	81	59	27	25	71	65

Udvalget i henholdsvis Danmark og Norge er således næsten lige store, hvor hvert land råder over et særstof på omkring 30 Brorson-salmer. I begge lande er det især julesalmerne, samt salmerne fra TrK-afsnittene *Troens Frugt* og *Troens Grund*, som er rigt repræsenteret. Norge har desuden mange fra TrK-tillægget (BSS 258-74). Af skemaet fremgår det endvidere, at der er mindre forskelle i vægtningen af de enkelte afsnit. Norge har således været mest opmærksom på det generelt lidet anvendte afsnit *Troens Herlighed*.

2: Det totale udvalg af TrK-salmer.

Under afsnittet om den norske Brorson-sang anførte jeg, at der var 26 salmer fra TrK som ikke fandtes i de undersøgte norske sang- og salmebøger. Disse findes heller ikke i de autoriserede danske salmebøger, men 7 af dem findes i nogle af de øvrige undersøgte danske sang- og salmebøger.¹² To af de resterende 19 tekster er blevet benyttet i danske musikudgivelser,¹³ og hos M. K. Sand er der vidnesbyrd om, at 4 af de sidste 17 dog er blevet sunget.¹⁴ Der er således kun 13 af TrK's tekster, som ikke med sikkerhed kan fastslås at være blevet benyttet. Til 5 af disse har Sand og Glahn

⁸ Optællingen er foretaget på **bilag 1b**. De bearbejdede er anført på **bilag 1a**, s. 6.

⁹ Disse er fundet efter sammenligning mellem **bilag 1** og **bilag 2**.

Det drejer sig om følgende BSS-numre: **2, 25, 54, 61, 64, 66, 70, 86, 96, 97, 118, 126, 128, 130, 136, 137, 139, 143, 147, 178, 195, 208, 224, 225, 229, 231, 259, 260, 263 og 272**.

¹⁰ Jvf. opdelingen på **bilag 14**, hvor betegnelserne på de enkelte TrK-afsnit er anført.

¹¹ Denne række angiver det antal salmer, som er repræsenteret i mindst et af landene.

¹² BSS **23** (RT-IM'1863/66 690), **24** (HpT'1864 421), **40** (AWB'1823 68,7 og HpT'1846 423,7), **184** (bearbejdet af Grundtvig 1853, bl.a. med i S'1935. NB: M. K. Sand angiver 109a-b to folkemelodier til Brorsons tekst), **209** (AWB'1823 153,17), **246** (AWB'1823 160,8); **266** (Hj'1895 375,6)
De 19 resterende BSS-tekster: 16, 21, 28, 32, 44, 53, 68, 116, 117, 151, 177, 227, 232, 237, 239, 240, 241, 242 og 271.

¹³ BSS nr. **28** (Cold'1994 nr. 3), **53** (Olsen'1982 nr 4),

¹⁴ **32** (Sand nr. 73); **232** (Sand nr. 97); **239** (Sand nr. 83) og **241** (Sand nr. 80).

fundet ældre melodier og Sand har sat yderligere sat melodi til 2, så der er kun 6, som ikke har haft interesse.¹⁵ Der er således ikke mange "kiksere" blandt TrK's salmer.

E: SvS-salmer i udvalg.

1: De autoriserede salmebøgers udvalg af SvS-salmer.

De autoriserede salmebøgers brug af SvS-salmer er langt mindre end deres brug af TrK-salmer, hvilket gør det muligt at anføre et meget overskueligt skema med samtlige:

De autoriserede salmebøgers brug af SvS-salmerne:¹⁶

BSS 1765	La 1869	H 1873	LaR 1924	NNo 1925	NoS 1984	Salme	R 1855	RT1 1873	N 1889	RT2 1890	KH 1897	SS 1925	DDS 1953
286,2*		424,4 17				Op dog Zion! ser du ej							
294,2*	340,2		326,2	781		Lad os drage, bange Hjerte							
299,4	412,4	229,4	405,4	798	201,4	I dag skal alting sjunge							216,4
302,5			409,4	799	200,4	Jeg ser dig, søde Lam, at staa - Jeg ser dig, du Guds ("1")							657,5
304,3	230,3	442,3	011,3	168*	530,3*	Ak Fader! lad dit ord og Aand				958,3	509,3	629,3	309,3
306,4		335,4				Fred i Jesu død vi skulle							455,3
312,3*	452,3		026,3	717	269,3	Overmaade, fuld af Naade							
314,3						Hvad est du dog skøn		802,3		000			
315,4	079,4	494,4	062,4	044	368,4	O du min Immanuel	412,4	000	345,4	933,4	474,4	757,4	504,4
317,3*					330,3	Guds Søn har gjort mig fri							
319,2*			427,2		075,2	Korset vil jeg aldrig svige							
327,6	476,6	551,6	492,6	822		Her vil ties, her vil bies ¹⁸	515,4	000	620,6	000	598,4	620,6	642,6
328,3						Skal vi ustridig hist - Skal fri og frelst vi hist ("1")		813,3		000	644,3	768,3	584,3
329,2						Vor klippe vi slippe umulig							568,2
331,3				517*		O Helligaand, mit hjerte		787,3		000	591,3	759,3	645,3
336,3	106,3	568,3	082,3	725		Midt igennem nød og fare			240,3	966,3	535,3	739,3	566,3
345,5	477,5	567,5	493,5	823	849,5	Naar mit øje	555,4	000		000	596,5	749,5	643,5
347,3						Nu verdens rige - Stå som en klippe (2) ¹⁹				983,3	623,3	774,3	644,3
349,3			383,3	300*	850,1	Hvad er det godt at lande		814,3		000	622,3	700,3	648,3
352,3	559,3	572,3	619,3 620,3*	493	244,3 245,3*	Den store, hvide flok vi se	569,9	000	623,3	991,3	624,3	623,3	661,3

Der er således 20 SvS-salmer, som har været med i autoriserede salmebøger, hvoraf flere dog er særstof for enten Norge eller Danmark. De 20 SvS-salmer af 70 mulige er ikke en voldsom stor andel, men når det erindres, at de gennemæssigt ligger ganske langt fra de reformatoriske kirkesalmer er der alligevel tale om en pæn repræsentation. Det er dog overraskende, at der er optaget ganske få af de SvS-salmer, som knytter sig til de meget benyttede kirkesalmetemaer om kirkeåret og troens midler.²⁰

2: Det totale udvalg af SvS-salmer.

¹⁵ Sand har fundet melodier i ældre koralbøger til BSS 16, 44, 177 og 227, og H. Glahn har fundet en til BSS 21. Sand har desuden selv sat melodi til BSS 116 (Tillæg nr. I) og 242 (Tillæg nr. XXVII).

Flg. BSS-numre har jeg ikke fundet relationer til: 68, 118, 151, 237, 240 og 271.

¹⁶ Skemaet er taget fra bilag 5, hvor den indgår i en større sammenhæng om brugen af SvS-salmerne.

¹⁷ Jvf. Malling VI, s. 123. At salmen her har 4 vers skyldes, at verslængden er blevet halveret.

¹⁸ R's og KH's version af denne salme er stærkt præget af Grundtvigs bearbejdelse.

¹⁹ At denne salme der benytter titlen fra vers 2, stadig har 3 vers skyldes ikke alene en ændring af versrækkefølgen. Salmen blev bearbejdet af Landstad i 1861, hvor verslængden reduceredes. Han sammensatte sin salme på flg. måde: 2a-b + to nye linier, 1a* + 2c-d, 3a* + 3c-d. NB: Siden har alle fulgt dette mønster.

²⁰ I præsentationen af *Svane-Sang* indplacerede jeg BSS 286-304 ved disse kategorier. Jvf. punkt II.B.3.

Der findes i Hj'1895 hele 13 SvS-salmer, som ikke er blandt de 15, der har været benyttet af autoriserede danske salmebøger.²¹ Særstoffet i forhold til udvalget i de autoriserede danske salmebøger er dog svundet ind til ganske få i de senere IM-sangbøger.²²

Der er dog andre danske sang- og salmebøger end IM's som i dette århundrede har benyttet sig af det nævnte særstof blandt SvS-salmerne. Således har KHT, GF, MF, PrS, Salmer'1981, KFS'1990 og DDSBU'1993 alle benyttet mindst én.²³

Indenfor de senere år er der endvidere flere musikere, som påny har været opmærksom på de SvS-salmer, der ikke har fundet vej til de autoriserede danske salmebøger. Ingolf Olsen har således benyttet 7 "nye" på sine musikudgivelser,²⁴ og Ulrik Cold har sammen med Torsten Borbye Nielsen på deres musikudgivelse fra 1994 benyttet 3.²⁵

Der har således en ganske pæn del af SvS-salmerne, som er blevet benyttet i sang- og salmebøger eller ved musikudgivelser. Men herudover har vi, gennem indsamlere af melodier fra folkemunde, kendskab til, at en meget stor del af de resterende er blevet sunget.²⁶

Det er dog ikke alene i forbindelse med sang, at SvS-teksterne er blevet benyttet, idet mange af disse tekster er blevet optaget i litterære Brorson-udgivelser. Iblandt det udvalg, som de 5 udgivelser på bilag 7a har foretaget, finder vi således hele 41 SvS-tekster blandt 110 Brorson-tekster, hvoraf de 91 er originale.

Når de forskellige former for benyttelse af SvS-teksterne tælles sammen, viser det sig, at der kun er tre tekster som ikke med sikkerhed er blevet benyttet.²⁷

F: De autoriserede danske salmebøgers brug af Brorsons salmer.

Jeg har vurderet de enkelte autoriserede danske salmebøgers brug af Brorson-salmer ud fra 4 kriterier, hvor jeg har givet karakterer ud fra 13-skalaen:

Kriterier:	P	Gb	E	R	KH	DDS
Brorson-andelen i salmebogen ²⁸	10	8	03	7	10	10
Udnyttelsen af versantallet ²⁹	13	11	5	9	8	9
Bredden i Brorson-udvalget ³⁰	7	5	03	6	9	10
Tekstens afhængighed af Brorson ³¹	10	9	03	7	8	9

Disse vurderinger har jeg samlet i et fælles diagram, som illustrerer, at der efter E's markante minimale brug af Brorson-salmer, siden er sket en stadig stigning i salmebøgernes Brorson-afhængighed:

²¹ BSS 285, 297, 309, 312, 316 (brugt i Norge), 317 (brugt i Norge), 320, 330, 335, 342, 344, 346 og 350.

²² IMS: BSS 316 og 350; Hj'1953: BSS 312, 316 og 317; Hj'1989: BSS 317. Jvf. bilag 3.

²³ KHT'1913: BSS 286 og 335; GF'1944: BSS 286 og 320; MF'1947: BSS 320; PrS: BSS 320; Salmer'1981: BSS 317; KFS'1990: BSS 317; DDSBU'1993: BSS 323. (Jvf. tidligere omtale)

²⁴ BSS 286 (Olsen'1981), BSS 291 (1983), BSS 292 (1981), BSS 294 (1983), BSS 295 (1981 og 1994), BSS 316 (1981) og BSS 353 (1981 og 1994). Jvf. bilag 11.

²⁵ BSS 285, 317 og 325. Jvf. bilag 11.

²⁶ Jvf. bilag 5, samt afsnit I.D.2.b. og afsnit IV.C.1.

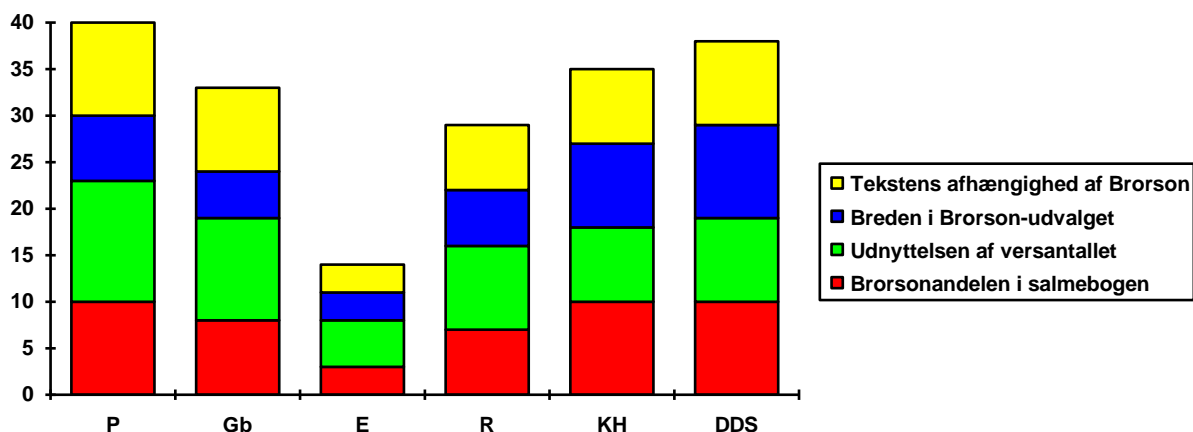
²⁷ BSS 326, 334 og 339. Jvf. bilag 5.

²⁸ Karakterens sammenhæng med Brorson-salmernes andel i salmebogen : 00: 0 %; 03: 1-3 % 5: 4-6 %; 6: 7-9 %; 7: 10-11 %; 8: 12-13 %; 9: 14-15 %; 10: 16-17 %.

²⁹ Karakterens sammenhæng med udnyttelsen af Brorsons vers: 00: 0-10 %; 03: 11-30 % 5: 31-40 %; 6: 41-45 %; 7: 46-50 %; 8: 51-55 %; 9: 56-65 %; 10: 66-90 %; 11: 91-99 %; 13: 100 %.

³⁰ Skønnet vurdering udfra bilag 14 og bilag 1. (I vurderingen indgår antallet af salmer, samt spredningen i benyttelsen af de enkelte TrK-afsnit og SvS).

³¹ Skønnet vurdering efter arbejdet med de enkelte salmebøgers behandling af Brorson-teksterne.

G: Et par udvalgte salmer af Brorson og redaktionen af disse.

Jeg har hidtil beskæftiget mig ganske overordnet med de enkelte sang- og salmebøgers behandling af de enkelte salmer. Jeg er dog bevidst om, at salmerne kan ændre karakter i forhold til originalen ved redaktionen af den enkelte salme. Dette kan både ske ved det versudvalg som foretages, og ved den måde teksten bearbejdes på. Jeg vil dog understrege, at det ikke er underligt, at mange af TrK-salmerne er blevet beskåret i de nyere sang- og salmebøger, for hvis en salme er på mere end 40 linier, vil den af mange blive opfattet som en ganske lang salme. Men det er vigtigt at være opmærksom på, hvilket versudvalg der bliver foretaget, da det netop er ved versudvalget, at de fleste salmer idag ændrer karakter. I tekstbearbejdelsen forsøger man nemlig generelt, at lægge sig ganske tæt op ad den originale tekst, hvilket også gælder de salmer som tidligere blev benyttet i den ganske bearbejdede version.³²

Jeg har udvalgt to af Brorsons salmer, hvor jeg dels vil se nærmere på indholdet i disse og dels vil fremdrage sang- og salmebøgernes væsentligste redaktioner.

a: *Guds igienfødde, nye, levende siele!* (BSS 107).

Jeg vil først fremdrage en salme, som kan være med til at illustrere, at én salme kan blive ophav til forskellige mindre salmer. Det er BSS 107 *Guds igienfødde, nye, levende siele*, som omhandler det voksne menneskes igenfødelse, hvor mennesket vender tilbage til den genfødselsespagt, som Gud skænkede i dåben.

Inspireret af Koch,³³ har jeg inddelt salmen på flg. måde:

1. **Lovprisning af Gud for igenfødselsens nåde** (vers 1-2).

2. **Igenfødselen** (3-11).

Igenfødselen er alene Guds værk (3), og sker efter sjælens opdagelse af egen fordærv (4). Efter iagttagelse af Guds kærlighedstanker (5), skildres sjælens igenfødelse, hvor lovens trusler har ført sjælen til det nye liv (6-7). Her bryder troen frem gennem længsel og kamp til hvilen hos frelseren (8-10), hvilket får englens til at lovsynge (11).

3. **Formaning til at lovprise Gud i ord (12) og handlinger** (13-15).

4. **Et indskud om de vantros selvbedrag og skæbne** (16-17).

5. **Bøn om hjælp til at ære Gud** (18).

³² Indsungne versioner kan dog være vanskelige at ændre, hvilket vi har iagttaget flere gange i forbindelse med den sidste afspusning af en salmebog inden autorisation. F.eks. KH's versioner i forhold til KHf's.

³³ BSS III, s. 312ff.

På bilag 12b har jeg nøje gennemgået de enkelte sang- og salmebøgers redaktion af salmen. Jeg har her udvalgt nogle af hoved-versionerne, som jeg kort vil belyse.

Monrad'1854, der var den første danske salmebog, som benyttede salmen, lancerede den med vers 3, 4, 6, 7 og 10. Denne version giver således et koncentrat af salmens hovedtema.

I KHF'1885 er der, med udvælgelsen af vers 1, 3, 5 og 10-12, lagt stor vægt på lovprisningen af Guds nåde, styrke og kærlighed, der har gjort menneskets igenfødsel mulig. Denne versions lovprisningsaspekt blev forstærket i S'1935 med tilføjelsen af et dobbelt *Halleluja*, som en ny 7. linie i alle vers, hvilket siden er blevet overtaget af DDS.

I IMS'1910, hvor KHF's version er optaget, er der desuden lavet en lille salme af vers 14, 13, 17 og 18 i nævnte rækkefølge. Denne version har dermed lagt vægten på den igenfødte videre liv. Denne salme benyttes også i Hj'1953, der dog udelader vers 17.

LaR'1924 benytter KHF's vers 1-4, men afrunder med formaningsversene 15 og 13, der dog er stærkt bearbejdede.

Tekstmæssigt ligger versionerne dog generelt rimeligt tæt på originalen. I IMS'1910-versionen ændredes alene vorde til blive. I Monrad'1854 er 2 ord byttet med synonyme ord og 2 linier er blevet omskrevet. I KHF'1885 er foretaget 18 ændringer, hvoraf den ene halvdel gælder enkeltord, der især er blevet af erstattet synonyme ord. Den anden halvdel gælder omskrivninger af flere fortløbende ord. Disse ændringer har især været af sproglig og forståelsesmæssig karakter, og generelt finder jeg KHF's ændringer ganske vellykkede, som f.eks. i Brorsons 10. vers, hvor *Ind i sin frelseres vunder at hvile* er blevet ændret til: *Fandt under korset sit fristed til hvile*. Man slipper her af med *vunder* og får indsat *korset*, der er et af nøgleordene i kristen terminologi.

De enkelte versioner har belyst Brorsons salme fra forskellige vinkler, og der er emner, som bliver fortiet, men de kan stadig fuldt ud betragtes som Brorson-salmer.

b: Den yndigste rose er funden (BSS 10).

Det er dog langt fra med alle salmer, at der gøres så forskellige forsøg som med BSS 107. I Brorsons meget elskede julesalme *Den yndigste rose er funden* har bearbejdelse været langt mindre. P ændrede stavemåden i fire ord, hvilket siden har fulgt salmen. De ganske få yderligere ændringer i teksten, har især været knyttet til ordet *nedrige*, som på skift har været erstattet af flg. ord: *ydmuge*, *laveste*, *lavere*, *nedere* og *ringeste*. Desuden er *betager* i vers 9 flere gange blevet erstattet af *indtager* og *betage* i vers 11 af *fratage*. De fleste sang- og salmebøger har ved versudvalget udeladt vers 3. Desuden har det været dansk tradition siden R'1855 at udelade vers 5, samt halvversene 9a og 10b.³⁴

Indholdsmæssigt afviger BSS 10 dog ikke ret meget fra BSS 107, for i begge salmer er det Guds suveræne handlen og det enkelte menneskes omvendelse, der er i centrum:

1. Lovprisning af Jesu komme til verden. (vers 1)
2. Menneskers liv under syndens herredømme (2-3)
3. Lovprisning af Guds virke i verden gennem Jesus (4-5)
4. Opfordring til lovprisning. (6)
5. Formaning til hærdede mennesker om at få Jesus i tale. (7-8)
6. Jesus prises som rosen, der betyder alt!

³⁴ Jvf. bilag 12a.

Julen er salmens kontekst, men det er reelt kun vers 1, 4a og 6d, der forbinder salmen til julen, men alligevel er den, på trods af sin stærke opfordring til det enkelte menneskes omvendelse, blevet folkeeje som julesalme.

H: En salmevalgsundersøgelse.

Der blev for nogle år siden foretaget en meget omfattende undersøgelse af salmevalgene i kirkeårene 1988/89 og 1989/90. Undersøgelsen blev foretaget så den kunne regnes som repræsentativ for salmevalgene i den danske folkekirke. Den omfatter 19.703 gudstjenester og 112.585 salmer, hvoraf de 109.931 er fra DDS og 2.654 er fra tillæggene.³⁵

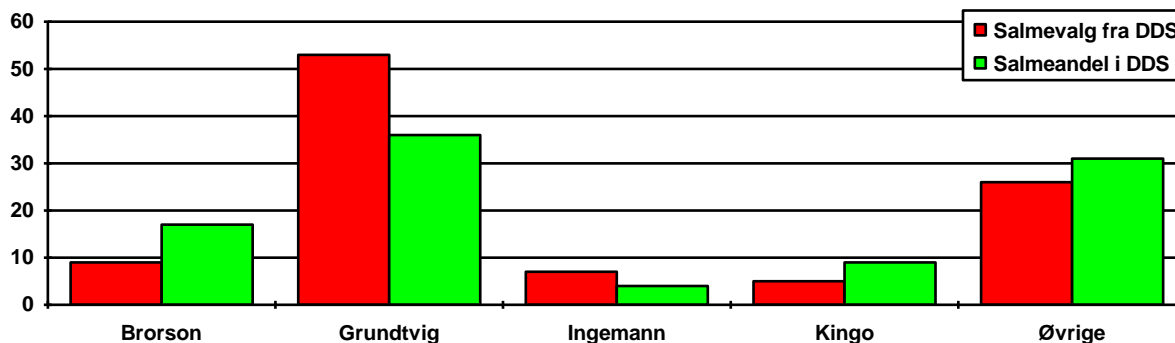
De mest benyttede salmedigtere ved salmevalgene fra DDS:³⁶

DDS-salmer	Brorson	Grundtvig	Ingemann	Kingo	Øvrige	Sum
Antal salmer	9.480	58.425	7.639	5.832	28.555	109.931
Andel i %	9	53	7	5	26	100

Til sammenligning anfører jeg disse salmedigteres andel i DDS's salmer:

	Brorson	Grundtvig	Ingemann	Kingo	Øvrige	Ialt
Antal salmer	127	ca. 270	30	93	ca. 234	754
Andel i %	17	36	4	12	31	100

Diagram over forfatternes andel ved salmevalgene og i DDS's salmer:

Brorson ligger således nummer 2 både m.h.t. antallet af salmer i DDS og m.h.t. andelen blandt de valgte salmer ved undersøgelsen, hvor Grundtvig var en uhyre sikker vinder med mere end halvdelen af samtlige salmevalg. Denne markante forskel i Brorsons og Grundtvigs andel ved salmevalget skyldes især en forskel i deres salmers temaer. En meget stor del af Grundtvigs salmer knytter sig til kirkeåret og kirkelige handlinger, hvilket selvfølgelig gør dem meget anvendelige ved gudstjenester. Brorsons salmer knytter sig derimod især til DDS's tre mere personlige afsnit *Syndernes forladelse*, *Troens lydighed* og *Kødets opstandelse og det evige liv*, som rummer over 30 % af salmerne i DDS, men kun benyttes i ca. 15 % af salmevalgene.³⁷ I disse tre afsnit er der 81 Brorson-salmer og kun 54 Grundtvig-salmer, hvilket vil sige at hele 64 % af Brorsons DDS-salmer findes i disse afsnit mod 20 % af Grundtvigs.

³⁵ Balslev-Clausen m.fl. i HyM'1994, s. 243, 253 og 261.

³⁶ Jvf. bilag 10.

³⁷ Temaerne i DDS vægtes forskelligt af såvel salmedigterne som af præsterne ved salmevalgene:

DDS numre og tema:	Brorson	Grundtvig	Salmeantal	Andel	Salmevalg	Andel
434-522: Syndernes forladelse	34	20	89	11,8 %	8.796*	8,0 %
523-608: Troens lydighed	37	17	86	11,4 %	6.028	5,5 %
609-661: Kødets opstandelse	10	17	53	7,0 %	1.878	1,7 %
DDS 434-661:	81	54	228	30,2 %	16.702	15,2 %

*: 1656 af disse 8796 salmevalg skyldes DDS 488, der ofte benyttes som dåbssalme.

At valget af en salme knytter sig stærkt til typen af indholdet ses også tydeligt, hvis vi alene ser på Brorson-salmerne, idet DDS's 11 Brorson-julesalmer tilsammen blev benyttet 1633 gange, mens DDS's 38 salmer fra TrK-afsnittene *Troens Frugt* og *Troens Kamp og Seyer* tilsammen kun blev benyttet 855 gange.³⁸

Det er endvidere nærliggende at benytte undersøgelsen til at se, hvor ofte de enkelte Brorson-salmer er blevet benyttet. Jeg har anført dette på bilag 9, hvorfra jeg vil fremdrage:

"Top ti" blandt Brorsons salmer ved salmevalgsundersøgelsen:

DDS	T	Salme	BSS	Antal	Plac	Bemærkninger
421	b	Jesus, livets sol og glæde (7)	148	1371	8	KHF'1885 lancerede denne salme, som kun består af Brorsons 7. vers. Salmen benyttes ved nadver.
12	a	Op al den ting som Gud har	77	640	20	Benyttet af samtlige autoriserede danske og norske salmebøger, samt optaget af Sv'86 på dansk! ³⁹
6	b	Dig være, mildeste Gud (6)	267	479	45	KHF'1885 lancerede denne treenighedssalme, som består af Brorsons vers 6-8.
98	a	Den yndigste rose er funden	10	384	73	Denne julesalme har ofte skærpet interessen for Brorsons andre salmer. F.eks. for Grundtvig 1816
464	a	Guds igenfødte, ny-levende	107	363	79	KHF'1885 lancerede denne salme, som består af Brorsons vers 1, 3, 5, 10-12.
99	a	Her kommer, Jesus, dine ("1")	11	313	97	Først optaget af MB, der udelod v. 4 og 7, hvilket siden er blevet fulgt.
49	a	Jesus os til trøst og gavn (4)	18	310	101	KHF'1888 lancerede denne salme, som kun består af Brorsons vers 4a+6b og 2.
345	a	Op, alle folk på denne jord	132	297	105	R lancerede salmen med vers 1, 7-9 fra Brorson, hvilket siden har fulgt den.
661	a	Den store hvide flok vi se	352	277	116	Salmen benyttes ofte på <i>Alle helgens</i> søndag.
73	b	Hvorledes skal jeg møde	4	267	122	RT1 genopdagede salmen og optog vers 1-2, 5a+4b, 6-7. DDS tilføjede vers 3b og 4a.

Jeg vil fremdrage 3 karakteristiske ting fra dette skema:

- 1) KHF har ikke alene haft en væsentlig betydning for andelen af Brorson-salmer i de autoriserede danske salmebøger, men dens redaktion af de enkelte salmer har også gjort dem meget benyttede.
- 2) De fleste af salmerne er knyttet til kirkeåret, eller lovprisning af Gud, hvilket understreger, det jeg viste ovenfor, at salmerne om den enkeltes trosliv ikke hører til blandt de meget benyttede salmer ved gudstjenesterne.
- 3) Der er flest af Brorsons originale salmer, hvilket især er tydeligt blandt de længere salmer.

NB: Det mest kendte Brorson-vers er dog nok: *Lad verden er med al sin magt os rokke fra vor dåbes pagt; men giv at al vor længsel må til dig, til dig alene stå!*,⁴⁰ som benyttes efter trosbekendelsen i mange kirker.⁴¹

I: Et kort rids af Brorson-salmernes kirkehistoriske betydning.

1: De gudelige forsamlinger.

³⁸ Jvf. bilag 14.

³⁹ Sv'86: Den svenske salmebog fra 1986, der ialt kun har benyttet 4 Brorson-salmer. Jvf. bilag 13, der viser, hvordan Brorsons salmer er blevet benyttet i de autoriserede salmebøger i det øvrige Norden.

⁴⁰ Vers 8 af BSS 11: *Her kommer ...* Jvf. DDS 99 vers 6. NB: KHT havde optaget dette vers sammen med vers 9 hos Brorson, og dannet en lille salme, der blev optaget som gradualvers.

⁴¹ Jvf. N. Thomsen: *"Hans Adolph Brorson - Folkelig pietisme"* i *Ribe Stiftsbog 1993*, s. 33.

Indsamlingerne af melodierne fra folkemunde har været med til at belyse, at der har været en udbredt brug af SvS-salmerne, selvom de originale melodier ikke fandtes. I disse tekster har der således været stof, som de vakte folk kunne bruge, hvilket affødte mange selvkonstruerede melodier. Brorsons salmer var en af de væsentligste søjler bag væksten i de gudelige forsamlinger, og de hyppige oplag af TrK og SvS efter 1830 vidner om, at der virkelig var grøde i de gudelige forsamlinger. Brorsons salmebog kan vel ses, som kilden til meget af styrken og teologien i disse forsamlinger, idet sange og salmer lever stærkere i folks bevidsthed end ord. Brorsons salmer kom derved fra midten af 1830'erne til at virke som katalysator for en stor del af fornyelsen i de gudelige forsamlinger.

2: Indre Mission.

I et citat fra 1894 af IM's store skikkelse V. Beck belyses IM's selvforståelse som nært knyttet til Brorsons salmer ganske stærkt: *"Det er med Rette sagt, at Brorson er Indre Missions Psalmedigter. ... Det er Indre Missions vækkende, kaldende Røst, som toner i hans Sange; det er Indre Missions Jubel over Frelsen og Glæde over Samfundet mellem Herrens hellige, som bryder igennem ... Han var de helliges Sanger i Rationalismens tunge Tid, naar de samledes i deres smaa Forsamlinger, hvor hans klangfulde Toner samlede Hjerterne om Frelseren. Indre Mission arvede Brorsons Psalmer efter disse Hellige."*⁴² IM's nære tilknytning til Brorsons salmer afspejles også i Hj'1895, hvor der var benyttet 56 af Brorsons salmer, som ikke var repræsenteret blandt R's, RT1's eller RT2's 114 forskellige salmer af Brorson.

Teologisk er det især temaerne omvendelsens nødvendighed og troens kamp, der har slået igennem og påvirket foreningens teologi. Brorson ses i IM vel stadig som IM's salmedigter, og han er da også den bedst repræsenterede salmedigter i IM-sangbøgerne, men kendskabet til udvalget af Brorsons salmer er i IM idag dog langt mindre end for hundrede år siden. Særstoffet i IM-sangbøgerne i forhold til de autoriserede danske salmebøger er således faldet markant, og i Hj'1989 var der kun repræsenteret 7 salmer af Brorson, der ikke var blandt de 121 forskellige salmer af Brorson, som er benyttet i DDS.

3: Den danske folkekirke idag.

IM blev med Beck en væsentlig faktor indenfor den danske folkekirke, hvilket den siden har været selvom andelen af folkekirkes medlemmer med tilknytning til foreningen er blevet stadigt mindre. Brorson-salmernes stærke placering i DDS skyldes dog ikke kun IM, men er et samspil af mange faktorer, hvilket gennemgangen af de mange sang- og salmebøgers brug af Brorson-salmer har været med til at understrege. Brorsons salmedigtning har således ved sin bibelske afhængighed, høje kvalitet og stærke billeder gjort indtryk på de fleste udgivere af danske salmebøger.

Brorsons store vægtning af troslivet har også gjort sig gældende i den danske folkekirke. Dette punkt i DDS rummer således 228 salmer, hvoraf 36 % er Brorson-salmer.⁴³ Dette tema havde iøvrigt sikkert ikke været så rigt repræsenteret i DDS, hvis ikke denne pietistiske kæphest netop var blevet viderebragt gennem Brorsons kvalitetsstærke salmer. Brorsons salmer har således øvet en stærk indflydelse i dansk kirkeliv.

⁴² V. Beck i forordet til Hansen's og With's udgivelse i 1895: *Brorsons Psalmer i udvalg* .

⁴³ Jvf. punkt G i dette hovedafsnit.

4: I norsk kirkeliv.

I Norge blev der gennem bl.a. haugianismen dækket stærkere op mod rationalismen end i Danmark og den pietistiske prægning gennem bl.a. Brorsons salmer har faktisk været endnu stærkere i Norge end i Danmark. I den seneste norske salmebog er andelen af Brorson-salmer dog blevet mere end halveret i forhold til den forrige salmebog, men den brorson-pietistiske påvirkning er stadig meget markant i Norge, hvilket bl.a. blev belyst ved afrundingen på afsnittet om den norske Brorson-sang. Der så vi nemlig, at Brorsons salmer var en integreret del af Svein Ellingsens selvforståelse som salmedigter. Ellingsen er idag den mest benyttede nulevende norske salmedigter, og i den seneste autoriserede norske salmebog overgås han i originale salmer kun af Blix, Grundtvig og Brorson.

J: Fornyet Brorson-interesse.

1: Nye tiltag med hensyn til Brorson-salmer i de senere år.

På det musikmæssige område er der blevet gjort en meget stor indsats af Ingolf Olsen, men derudover blev der i forbindelsen med Brorson-året 1994, foruden én af Olsen udgivet 3 andre CD'er, som udelukkende indeholdt Brorson-salmer.⁴⁴

Arndal, som i 1989 fik udgivet sin disputats om Brorsons forhold til den tyske salmetradition, har i 1994 fået udgivet to Brorson-bøger. I 1994 blev der endvidere skrevet et væld af artikler, bl.a. til tidsskriftet Hymnologiske Meddelelser, samt til bogen *Brorson* der blev udgivet på forlaget Anis.⁴⁵

Disse mange udgivelser i forbindelse med 300-året for Brorsons fødsel har uden tvivl været med til at øge interessen for Brorsons salmedigtning.

2: Nye Brorson-salmer i den kommende salmebog?

Et naturligt resultat af den fornyede Brorson-interesse vil være, at der i den kommende salmebog bliver optaget nogle "nye" Brorson-salmer, samt at der ikke bliver udeladt så mange af de i DDS optagne Brorson-salmer, som der måske ville være blevet udeladt for 15 år siden. De mest oplagte nye, som ikke tidligere har været benyttet af autoriserede danske salmebøger, ville være de 7 salmer, som var optaget i PrS,⁴⁶ samt *Hosianna! Livets ord*, der blev benyttet både af GF og MF. Desuden bør SvS-salmen *Guds Søn har gjort mig fri* have mulighed for at komme i betragtning, idet salmen både er meget benyttet i IM-sangbøgerne, og er blevet optaget i den seneste norske salmebog. Blandt salmer, som har en meget stærk særtradition i de autoriserede norske salmebøger, ville der nok også kunne findes et par stærke kandidater. Der kunne desuden måske blive plads til nogle af de tidligere benyttede salmer, som f.eks.: *Jeg er rede til at bede* og *Vær i korset tro og stille*.

⁴⁴ Jvf. bilag 11.

⁴⁵ Jvf. Litteraturlisten.

⁴⁶ BSS nr. 12, 54, 78, 143, 204, 224, og 320. Jvf. Afsnit: III.D.9.

VI: Sammenfatning.

Jeg har, i min redegørelse for Brorson-sangens virkningshistorie, især fokuseret på sang- og salmebøgernes udvalg af Brorson-salmer, men jeg har til stadighed, også haft blikket åbent for fænomenet Brorson-sang, den litterære Brorson-interesse og den betydning Brorson-salmerne har haft. Jeg vil fremdrage nogle af mine iagttagelser.

I Danmark fik fænomenet Brorson-sang en kraftig opblomstring i 1830'erne, men den aftog markant inden år 1900, hvorefter det geografisk kun knyttede sig til ganske få steder, hvoraf fænomenet holdt sig længst i Harboøre og hos folk på Løsning-egnen.

I 1830'erne ses der også en begyndende generel interesse for Brorsons salmer. Der bliver således optaget en del Brorson-salmer i det væld af sang- og salme hæfter, som da udkommer bl.a. med henblik på at lancere Grundtvig-salmer. Med R'1855 kom der igen en del Brorson-salmer ind i de autoriserede danske salmebøger. En del af teksterne afveg dog ganske meget fra Brorsons egne. Siden har både andelen af Brorson-salmer og tekstens lighed med Brorson-teksten været stadigt stigende i de autoriserede salmebøger, hvilket bl.a. skyldes udvalget bag KHF, Indre Mission og den sønderjyske Brorson-tradition.

I dansk kirkeliv kom Brorsons salmer teologisk især til at præge de gudelige forsamlinger og Indre Mission, hvis selvforståelse var nært knyttet til disse salmer.

I Norge skabte Hans Nielsen Hauge allerede i begyndelsen af 1800-tallet en pæn interesse for Brorsons salmer, idet næsten halvdelen af de godt hundrede salmer i H'1799 var fra TrK. Denne salmebog nåede en rig udbredelse inden den blev afløst af Johnsens salmebog i 1846, som indeholdt hele 222 salmer fra TrK og 5 fra SvS. Denne salmebog som også nåede en vid udbredelse, kan med dens meget store udvalg af TrK-salmer og lille udvalg af SvS-salmer, være den væsentligste grund til at SvS i Norge opnåede ganske mange separate oplag.

Med La'1869's store udvalg af Brorson-salmer på mere end 120 stk. blev de for alvor en integreret del i de autoriserede norske salmebøger. Niveauet holdt sig i LaR'1924, men i NoS'1984 var udvalget faldet markant til 55 Brorson-salmer.

Omkring halvdelen af alle Brorsons salmer har været benyttet i autoriserede salmebøger, og det er kun en meget lille del, som tilsyneladende ikke har været benyttet. Men selv en salmes optagelse i autoriseret salmebog er ikke ensbetydende med, at salmen vil blive sunget meget. En salmebogs indholdsmæssige vægtning af salmerne vil nemlig sjældent helt svare til det reelle brug, hvilket salmevalgsundersøgelsen var med til at understrege. DDS's 11 Brorson-julesalmer blev således tilsammen benyttet 1633 gange, mens DDS's 38 salmer fra TrK-afsnittene *Troens Frugt* og *Troens Kamp og Seyer* tilsammen kun blev benyttet 855 gange.

Jeg vil runde af med at understrege, at Brorson-salmerne gennem tiderne har betydet meget for mange mennesker i Danmark og Norge, hvilket bl.a. digtet i introduktionen, Beck-citatet på side 59 og de mange melodier fra folkemunde til disse salmer klart vidner om.

VII: Litteraturliste.

VIII: Bilagene.

Indholdsoversigt:

Indholdsoversigt.....	I
Bilagsoversigt	III
Forkortelser og notationer.....	IV
I: Introduktion.....	1
A: Baggrunden for valget af Brorsons salmer i brug.....	1
B: Salmen og den åndelige sang.....	1
C: Sangens betydning som formidler.....	1
D: Kortfattet forskningsoversigt.....	2
1: Generelt.....	2
2: Melodi-traditioner til Brorson-salmer.....	3
a: Melodier på pietismens tid.....	3
b: Senere melodier fra folkemunde.....	3
E: Opgavens udarbejdelse.....	4
1: Forståelsen af opgaveformuleringen.....	4
2: Redegørelse for den videre håndtering af opgaven.....	4
II: Brorsons salmedigtning og dens udbredelse indtil 1764.....	5
A: Brorson som salmedigter.....	5
1: Brorson - en musikalsk digter.....	5
2: Hvornår skrev Brorson sine salmer?.....	5
3: Brorsons hensigt med sin salmedigtning.....	6
B: Brorsons salmesamlinger.....	6
1: Tønderhæfterne.....	6
a: Julehæftet.....	6
b: De følgende hæfter.....	6
2: Troens rare Klenodie.....	7
3: Svane-Sang.....	8
C: Brorson-udvalget i Pontoppidans salmebog.....	8
D: Udbredelsen af Brorsons salmer indtil 1764.....	9
III: Brorsons-salmernes udbredelse i Danmark 1765-1995.....	10
A: Brorsons salmer 1765-1819.....	10
1: Udgivelser af TrK og SvS, og brugen af disse.....	10
2: Guldbergs salmebog (Gb'1778).....	10
3: Psalmer og Vers (Ps-V'1786).....	11
4: Evangelisk-christelig salmebog (E'1798).....	11
5: Vers og Sange (Boesen'1800).....	12
6: Et ufuldkomment Sang-Offet (Laursen'1804).....	12
7: Brorson og det lærde København.....	13
B: Brorsons salmer 1820-55.....	13
1: Sjøtoft og A. Winding Brorson skabte fornyet Brorson-interesse.....	13
2: Holms og andres Brorson-udgivelser 1830-1855.....	14
3: Et væld af salmebøger og -bøger med Brorson-salmer.....	16
4: En salmebog der autoriseres i Sønderjylland (MB'1844).....	19
5: På vej mod den nye salmebog 1844-1855.....	20
6: Tidlige vidnesbyrd om en massiv Brorson-sang.....	21
C: Brorsons salmer 1856-97:.....	22
1: Brorson-udgivelser.....	22
2: Udgivelser med vægtlægning på Brorson-salmer.....	22
3: Fengers tillæg (ETF'1857).....	22
4: Maus tillæg (RTM'1858).....	23
5: Indre Missions tillæg (RTIM'1863 og RTIM'1866).....	23
6: Det første autoriserede tillæg til R (RT1'1873).....	24
7: Forslagene til KH (KHF'1885, 1888 og 1892).....	25
8: Evangelisk-luthersk Psalmebog (N'1889).....	26
9: Det andet autoriserede tillæg til R (RT2'1890).....	27
10: Hjemlandstoner (Hj'1895).....	27
11: Salmebog for Kirke og Hjem (KH'1897).....	28
D: Brorsons salmer 1897-1953.....	29
1: Brorson-udgivelser.....	29
2: Indre Missions Sangbog (IMS'1910).....	29
3: Tillæg til KH.....	30
4: Den sønderjyske Salmebog (SS'1925).....	31

6: Det sønderjyske forslag (SF'1943).....	32
7: Det grundtvigske forslag (GF'1944).	32
8: Det midtjyske forslag (MF'1947).....	33
9: Prøvesalmebogen (PrS'1951).....	33
10: Den danske Salmebog (DDS'1953).....	34
E: Brorsons salmer 1953-95.....	35
1: Tillæggene til DDS.	35
2: To nye udgaver af Hjemlandstøner (Hj'1953 og Hj'1989).	36
3: Andre sangbøger med en forholdsvis rig Brorson-repræsentation.	38
4: Den danske Salmebog for Børn og Unge (DDSBU'1993).	38
IV: Den norske Brorsonsang.....	39
A: Forløberne for de officielle kirkesalmebøger:	39
1: De sande Christnes udvalgte Psalmebog (H'1799).	39
2: Harpen (Hp'1829).	41
3: Psalme-Skat (Lammer'1834).....	43
4: Wexels salmesamlinger 1840-1859 (W'40, W'44, W49 og W'59):.....	43
5: Christelig Psalmebog (Johnsen'1846).	44
B. De officielle norske kirkesalmebøger:.....	45
1: Landstads Salmebog (La'1869).....	46
2: Huges Salmebog (H'1873).	46
3: Nokre Salmar (Blix'1892).....	47
4: Landstads reviderede Salmebok (LaR'1924).	47
5: Nynorsk Salmebok (NNo'1925).....	47
6: Norsk Salmebok (NoS'1984).	48
C: Den folkelige Brorson-sang.....	48
1: Det omfattende melodistof.....	48
2: De mange Brorson-udgivelser.	49
3: De største kristelige gruppers sang- og salmebøger.	49
4: Slutbemærkninger eller applikation.	49
V: Brorson-sangens virkningshistorie - en samlet oversigt.	50
A: Brorson-salmer udenfor Danmark og Norge.	50
B: Brorson-udgivelser.	50
1: Troens rare Klenodie og Svane-Sang.....	50
2: Litterære udvalg af Brorson-tekster og udgivelser om Brorson.	51
C: Om årsagerne til fravalg af nogle af Brorsons salmer.	51
1: Teologisk indhold.	51
2: Billedbrug.	51
3: Titlens betydning.	51
D: TrK-salmer i udvalg.	52
1: De autoriserede salmebøgers udvalg af TrK-salmer.	52
2: Det totale udvalg af TrK-salmer.	52
E: SvS-salmer i udvalg.....	53
1: De autoriserede salmebøgers udvalg af SvS-salmer.	53
2: Det totale udvalg af SvS-salmer.....	54
F: De autoriserede danske salmebøgers brug af Brorsons salmer.	54
G: Et par udvalgte salmer af Brorson og redaktionen af disse.	55
a: Guds igienfødde, nye, levende siele! (BSS 107).....	55
b: Den yndigste rose er funden (BSS 10).....	56
H: En salmevalgsundersøgelse.....	57
I: Et kort rids af Brorson-salmernes kirkehistoriske betydning.	58
1: De gudelige forsamlinger.....	58
2: Indre Mission.....	59
3: Den danske folkekirke idag.....	59
4: I norsk kirkeliv.....	60
J: Fornyet Brorson-interesse.	60
1: Nye tiltag med hensyn til Brorson-salmer i de senere år.....	60
2: Nye Brorson-salmer i den kommende salmebog?.....	60
VI: Sammenfatning.	61
VII: Litteraturliste.	62
VIII: Bilagene.	62